

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Laste- ja noortesaated Eesti Raadios 1960ndatest
tänapäeva:
intervjuud toimetajatega
Bakalaureusetöö (6 EAP)

Koostaja: Teele Üprus
Juhendaja: Maarja Lõhmus (PhD)

Tartu 2011

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	4
I TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1 Raadio kui meedium	6
1.2 Raadiosaadete žanrid aegade jooksul	7
1.3 Lapsed ja noored auditooriumina	8
1.4 Laste- ja noortesaadete erinevus nõukogude aja näitel	10
1.5 Laste- ja noortesaated raadio saatekavas	11
1.6 Nõukogude aeg raadioajakirjanduse aspektis	16
1.7 Avalik-õiguslik ringhääling	17
1.7.1 Lastesaated Vikerraadios 2011. aastal	20
1.7.2 Raadio 2 noortesaated 2011. aastal	21
1.8 Varasemad uuringud Eestis	23
II UURIMISÜLESANNE JA VALIM	25
2.1 Uurimisülesanne- ja küsimused	25
2.2 Uurimismeetod	26
2.3 Valim	27
III TULEMUSED	30
3.1 1960. aastad	30
3.1.1 Lastesaated	30
3.1.2 Noortesaated	34
3.1.3 Saadete žanrid	36
3.1.4 Saadete toimetamine	38
3.2 Taasiseseisvumise aeg	40
3.2.1 Lastesaated	40
3.2.2 Noortesaated	42
3.3 2000. aastate lõpp	44
3.3.1 Lastesaated	44
3.3.2 Laste huvi	45
3.3.3 Noortesaated	47
3.3.4 Noorte huvi	49
3.4 Eri perioodide laste- ja noortesaadete võrdlus	51
3.4.1 Saadete sisu ja teemad	51
3.4.2 Saadete eetriajad	52
3.4.3 Sihtrühmad	53
3.4.4 Saadete žanriline tähtsus	54
3.5 Tulevik toimetajate hinnangul	54
IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	58
4.1 Järeldused	58
4.2 Diskussioon	61
KOKKUVÕTE	66
SUMMARY	68
KASUTATUD KIRJANDUS	70
LISAD	73
Lisa 1. Väljavõtted Raadiolehtedest	74
Lisa 1.1 Raadioleht 1962, nr 6; Tavaline saatekava	74
Lisa 1.2 Väljavõtted lastesaadete leheküljest erinevatel aegadel	75
Lisa 1.3 Raadioleht 1965, nr 43; „90 minutit noortele“	78
Lisa 1.4 Raadioleht 1965, nr 49; „Nädal pakub noortele“	79

Lisa 1.5 Raadioleht 1991, nr 38; „NO RA“	80
Lisa 2. Intervjuude kavad	81
Lisa 2.1 Intervjuu kava Kadri Tiiselile.....	81
Lisa 2.2 Intervjuu kava Silvia Karrole	81
Lisa 2.3 Intervjuu kava 60ndate toimetajatele	82
Lisa 2.4 Intervjuu kava lastele.....	85
Lisa 2.5 Intervjuu kava noortele.....	85
Lisa 3. Ankeet noorele	87
Lisa 4. Intervjuudes kasutatud helilõigud (CD-l).....	87
Lisa 5. Intervjuude transkriptsioonid (CD-l).....	87

SISSEJUHATUS

Eesti Raadio esimene lastetund oli Felix Moori juhendamisel eetris 1927. aastal. Sellest aastast algas pikk lastesaadete traditsioon, mis Eesti Vabariigi taasiseseisvumise ajal suure muutuse läbi tegi, kuid mõnede saadetega hoitakse Vikerraadios veel siiski traditsiooni. Noortesaated, mille ajalugu küll nii pikk ei ole, on muutunud eraldiseisvaks noortekanaliks ehk Raadio 2-ks.

Tänapäeva noor eestlane ei aimagi, missuguseid raadiosaateid lastele ja noortele aastakümneid tagasi tehti. Iga inimene peaks möödunut teadma, seega on oluline lahti harutada laste- ja noortesaadete sisud, mida üksikutes kirjatükkides vaid mõne lausega meenutatakse.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks ongi uurida 60. aastate, Eesti Vabariigi taasiseseisvumise aja (90ndate algus) ning käesoleva aja (2000ndate lõpp) laste- ja noortesaateid: missugused on/olid saadete teemad, kes on/olid kuulajad, kuidas auditooriumiga suheldakse/suheldi, missuguseid žanre kasutatakse/kasutati ning kuidas mõjutas saateid tsensori kontroll. Sellest lähtuvalt on eesmärgiks välja tuua erinevate perioodide peamised erinevused. Töö käigus leian vastuse ka küsimustele, missugused on nelja lapse ja nelja noore raadiokuulamisharjumused ning milline võiks olla uurimisaluste saadete tulevik.

Äsjatoodud küsimustele vastuse saamiseks intervjueerisin erinevaid inimesi, kes uuritavatel perioodidel Eesti Raadio laste- ja noortesaadete toimetuses või Vikerraadio lastesaadete toimetajana töötasid/töötab. Samuti viisin läbi intervjuud nelja lapse ja nelja noorega. Kuna laste ja noorte valim on väike, ei saa antud töös saadud tulemusi võtta üldistavalt, vaid tuleb arvestada valimi väiksusega. Intervjuude küsitluskavade koostamisel lähtusin töö uurimisküsimustest ning eesmärgiga erinevate perioodide laste- ja noortesaated kaardistada. Vastuseid sain ka Raadiolehtedest, kus igal nädalal ilmus Lasteraadio lehekülg koos lastesaadete kava ja tutvustavate juttudega.

Bakalaureusetöö esimeses osas annan ülevaate laste- ja noortesaadete olemusest eri ajaperioodidel ning kohast saatekavas. Teises osas sõnastan uurimisküsimused ning kirjeldan töös kasutatavat metoodikat. Töö kolmas osa põhineb intervjuude analüüsil ja neljandas osas

toon järeldused. Töö lõpeb kokkuvõtte ja kasutatud kirjandusega ning lisades on toodud väljavõtted Raadiolehtedest ja intervjuude transkriptsioonid.

Bakalaureusetöö valmimisele kaasa aitamise eest soovin tänada kõiki intervjueeritavaid ning juhendajat Maarja Lõhmust, kelle head soovitusel ja aktiivne juhendamine aitasid töö valmimisele igati kaasa. Samuti tahan tänada Tartu Ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooniosakonna raamatukoguhoidjat Maio Vanikot.

I TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Raadio kui meedium

Raadio on isiklik meedium, tulles kuulajale lähedale, kuigi saatejuht räägib tuhandetele kuulajatele, suunab ta oma jutu ühele kuulajale, et säilitada isiklikkust (McLeish 2005). Raadios kõnelemine on peaaegu alati ühesuunaline, sel juhul on tegemist on monoloogiga (Farmann & Kramhøft 1989).

Raadiosuhtlemise olemusest on teada, et kontakt kommunikaatori ja kuulaja vahel võib toimuda vaid kuulmismeele kaudu, informatsiooni omandamiseks ning lahtimõtestamiseks ei ole võimalik kasutada teisi meeleorganeid (Trikkel 1997). Seetõttu nõuab raadio pidevat jälgimist, saate juurde ei ole võimalik hiljem tagasi tulla, nagu näiteks ajalehe puhul (McLeish 2005).

Raadiosuhtluse iseärasusteks tuleks Trikkeli (1977: 28) hinnangul pidada kaht asjaolu:

1. Raadioauditoorium on kuulajad, kes on üksteisest isoleeritud ja kelle kuulamissituatsioon võib vägagi erinev olla, nende vahel puudub emotsionaalne sild;
2. Raadiosuhtlemine on auditiivne, vaid kuulmismeelel baseeruv, nii kõige heaga, mis sellest tuleneb ainult konkreetsetes kuulajas lõpuni mängitavate kuuldemängude, igapähe eraldi lõpuni vaieldavate vaidlustega, kui ka kõige halvaga, millest olulisemad on kontaktide ebakindlus ja juhuslikkus, eetrisilla hetkelisus ja haprus.

Raadio kui meediumi eelis on kiirus, selles teatatakse toiminust sageli esimesena, kuna suhtlus kuulajaga on vahetu (Farmann & Kramhøft 1989). Raadio spetsiifiline iseärasus on, et heli kantakse suurte vahemaade taha, sellest tuleneb ka operatiivsus ja info edastamise kiirus (Maimik 1972).

Scannell (1996) toob välja nõuded, mida raadioprogramm peaks täitma:

- ettekavatsetus – raadiosaated on ette planeeritud, neid luuakse kuulajatele;
- seltskondlikkus – programmil peab olema suhtluslik vorm, kuulajaga tuleb rääkida kui võrdse partneriga;
- siirus – kasutatakse lihtsaid ja vestluslikke sõnu, saadetes mõjutakse siiralt ja ausalt;

- sündmuslikkus – alati tuleb kaaluda, kas sündmus on väärt avalikustamist, selle juures tuleb mõelda, kas saade kohaneb ise kavva;
- usaldatavus – saate puhul tuleb eristada inimese arvamus ja kogemus, sellest tuleneb ka usaldus;
- samasus – raadio sarnaneb muu eluga, näiteks koolipäevaga, kus on samuti igapäevane nn rutiin, kellahelin, heliefektid jms;
- igapäevasus – programme tuleb teha nii, et nad töötaksid iga kord ja kogu aeg.

Kahjuks on raadio hakanud kaotama oma tähtsust olulise infovahendajana, sellest on saamas meelelahutusmeedium (Farmann & Kramhøft 1989). Täna Eestiski on TNS Emori uuringute põhjal näha, kuidas eelistatakse muusikakanaleid, kus muusikapalade vahel räägitakse „tühja loba“.

1.2 Raadiosaadete žanrid aegade jooksul

1965. aastal on Trikkel toonud žanrilise jaotuse, milles peab ta reportaaži informatsiooniliseks žanriks, milles on oluline sündmuste käigu pidev iseloomustamine ning reporteri kohalolek. Intervjuu on Trikkeli (1965) hinnangul inimestevahelise suhtlemise igivana vorm, selle väärtus tuleb eelkõige suurest veenmisjõust, sest tegemist on esimese allika informatsiooniga, faktide edasiandmine toimub selle inimese nimel, kes intervjuu annab.

Samal ajal ei olnud aga Pant (1965) Trikkeli reportaaži jaotumisega helilindistatud ja otseülekande reportaažideks nõus. Tema hinnangul sobisid erinevad žanrid (k.a reportaaž) nii ühte kui teise kategooriasse. Mõlemad autorid on välja toonud mitmekesise ja täpsete seletustega pikad žanrijaotused, millest tänapäeval keegi otseselt kinni ei pea. Pant (1965) arutles ka selle üle, kas raadios on üldse žanrid olemas, vastuseks leidis ta, et on, aga neid on rohkem, kui ollakse jõutud neile nimesid panna.

Raadio žanre arendatigi 1960ndate keskel, aga ka 1970ndatel. Kui 1980ndate alguses domineerisid Eesti raadiosaadetes lindistused, sest kõikide saadete sisu kontrolliti eelnevalt, siis 80ndate lõpul hakkasid arenema raadio otsesaadete žanrid, samuti sai domineerivaks otseintervjuu. Seda võimaldas nõukogude tsensuuri kadumine aastal 1990. Selle järel toimus

kahetine protsess - ühelt poolt vähenes keeruliste lindisaadete maht, teiselt poolt arenesid otsesaadete žanrid. (Lõhmus 2011).

Pidustuste ülekanded Punaselt väljakult panid aluse raadioreportaažile (Triikkel 1977: 17). Reportaaž oli raadio esindusžanr, kui televisiooni veel ei olnud, selle juures on oluline osaluse tunne ja sünnib emotsionaalne palang, nagu oleksid ise kohapeal (Triikkel 1998). Farmann ja Kramhøft (1989) peavad reportaaži põhitähenduseks millegi tagasitoomist, see on ajakirjanduslik uudismaterjal, mille on kogunud ajakirjanik ise sündmuskohal viibides.

Kuid raadiožanre on veelgi, üks komplitseeritumaid saatevorme on kuuldemäng, millega Eestis alustati 1927. aastal. Lastetunniga alustas samal aastal Felix Moor, 30. aastatel kujunes Moor „raadioonuks“. (Triikkel 1977)

Lastesaadete žanrid on raadioajakirjanduse üks tippvaldkond, kuna see nõuab meisterlikku tehnikat. Ajakirjanikud viivad lapsed ja noored otse teksti keskele ning panevad elama nii teksti kui laste kujutlusvõime, mis on aktiivne ja osalev. Lastesaadete tunnuseks on eriti tugev auditooriumi tunnetus ja side auditooriumiga, ka tagasiside erinevad vormid – kirjutamine ja joonistamine toimetusele, saadetes osalemine. (Lõhmus 2011)

Tänapäeval on raadiožanrid aga läbipõimunud viidetega teistele kanalitele ja meeltele, näiteks internet, ühiskonnas toimuvad tegevused. Raadiožanritele on lisandunud multidimensionaalsus kõneldava teksti, muusika ja kasutatavate taustade kaudu. (Lõhmus 2011)

Tänapäevastes raadioõpikutes tuuakse žanritest välja peamiselt uudis, intervjuu, reportaaž, otseülekanne (mis võiks sarnaneda reportaažiga) ja *vox populi* ehk tänavaküsitlus. Saade võib olla omaette lugu kui žanr, mis on esitatud terviklikuna ega vaja midagi peale iseenda (Farmann & Kramhøft 1989).

1.3 Lapsed ja noored auditooriumina

Tänapäeva lapsed on üles kasvanud tehnoloogia keskel. Pärast 1980. aastaid sündinud lapsi, kellel on juurdepääs digitehnoloogiale ning kellel on head arvutikasutamise oskused,

nimetatakse digitaalse päritoluga noorteks (ingl k *digital native*) (Gasser & Palfrey 2008). Suure infokasutuse juures puutuvad nad kokku ka info üleküllusega. Nad ei mõtle ajalehele kui asjale, mis on hommikul uksepakul, nad mõtlevad mõistetele massiivne, koondunud, kokkukoondatud pealkirjad, blogid ja videod (Gasser & Palfrey 2008). Noorte jaoks on oluline, et info oleks lihtsalt ja kiiresti kättesaadav.

Lapsed on harjunud tuttavate meediumidega, näiteks televisioon, raadio, ning ei keskendu selle sisu tähendusele enam niivõrd kui uue meedia sisule (näiteks internet), mis on huvitavam ja uhkema tehnoloogiaga (Livingstone & Bovill 2000).

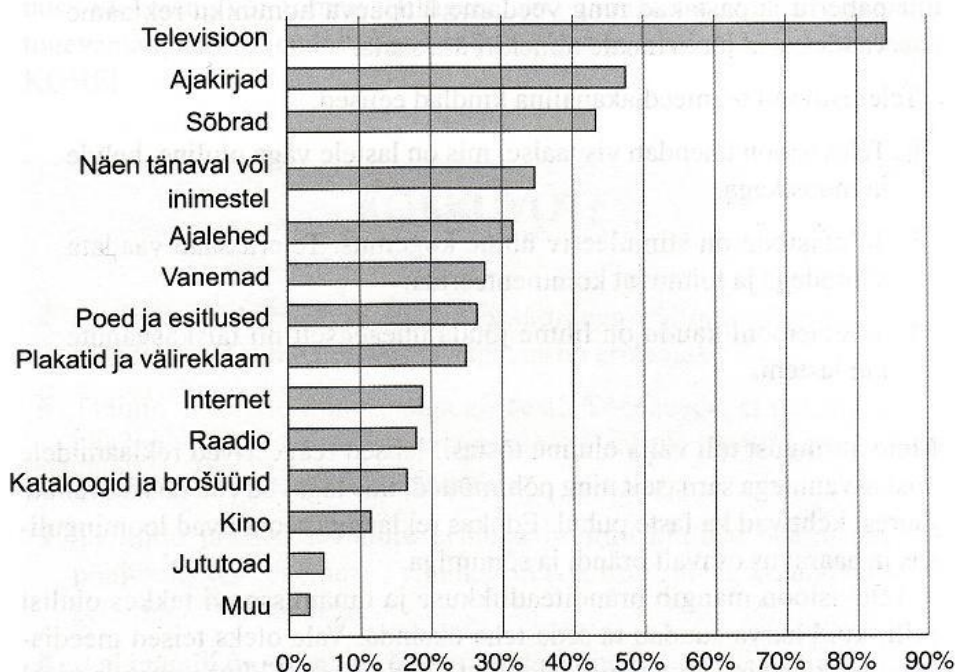
Traditsioonilisi infokanaleid peavad tviinid (8-14 aastased lapsed) lihtsalt kohmakateks, kui mitte veidrateks. Raamatuis ei ole klikatavaid linke, mis lisainformatsiooni pakuvad. Raadios valib muusikat keegi teine. Ajalehed on liiga üldised ning selleks, et leida üks tükike tviini jaoks olulist infot, tuleb läbi lapata hulk lehekülgi. (Lindstrom & Seybold 2003: 4)

Samas ei pidanud 50 aastat tagasi lapsed ja noored pideva info pealevooluga võitlema. Raadiosaadete seisukohalt oli neil siis üks ja ainus Eesti Raadio, mida kuulati meeleldi, kuna teisi infoallikaid oli vähe ning ER oli oma vahetu pöördumisviisiga oluline. Praeguses Eestis on valida ligi 30 erineva raadiojaama vahel. Ning tviine ei häiri, et nad elavad info ülekülluse maailmas, sest muud nad ei teagi (Lindstrom & Seybold 2003).

Tehnoloogia ulatusväärne mõju lapsele väljendub ka tema toas, kui enne kiiret digiajastut võis lapse toas leiduda hulgaliselt mänguasju, ehitusklotse ja puslesid, siis tänapäeva lapse tuba on täidetud muusikakeskusega, videote ja plaatidega. (Lindstrom & Seybold 2003) Mänguasjad ei huvita enam lapsi, kuna need ei ole interaktiivsed, need ei suhtle lapsele vastu, mida tehnoloogilised mängud teevad. Samas eelistavad lapsed üldiselt aega veeta ka koos sõpradega õues, kuigi meedia on vaieldamatu osa nende elust (Livingstone & Bovill 2000).

Väga keeruliseks sihtrühmaks on teismelised noored, kelle huvid ja väärtushinnangud ei ole veel selgelt välja kujunenud. Teismelistele pakuvad huvi ka üldauditooriumile suunatud lavastuslikud saated, spordiülekanded ja meelelahutusliku sisuga formaadid. Noorteni jõudmine eeldab saadete turundust internetikeskkonnas, ka sotsiaalmeedia pakutud võimalusi kasutades. (Eesti rahvusringhäälingu arengukava 2012-2015)

Raadiosaade võib korraga haarata tohutu auditooriumi, kulutused tema tehniliseks teenindamiseks on seejuures minimaalsed (Trikkel 1977: 79). Nii on raadio mänginud üsnagi olulist rolli Lindstromi ja Seyboldi uuringus, kust lapsed brändide kohta infot leiavad. (Joonis 1)

Joonis 1. Brändiinfo allikad. (Allikas Lindstrom & Seybold 2003)

Jooniselt on näha, et televisiooni mõju on küll suurim, kuid tähelepanuväärne on, et raadio ja internet on enam-vähem võrdsed allikad. Muidugi mängib rolli ka asjaolu, et tulemused on esitatud 2003. aastal. Võib oletada, et 2011. aastal on interneti mõju kasvanud.

1.4 Laste- ja noortesaadete erinevus nõukogude aja näitel

Töö teemaks võetud laste- ja noortesaateid saab kategoriseerida mitmeti. Kaugeltvaatajale võivad saated esialgu sarnastena tunduda, kuid toimetajad nii ei arva. Töö valmimise jooksul läbi viidud intervjuudest selgus, et näiteks oskasid kunagised Lasteraadio toimetajad selgelt sõnastada, et lastesaated olid rõõmsameelsed, neis pandi lapsed joonistama, mõistatama, lastele loeti kuuldemänge ning tehti muusikasaateid. Näiteks Kiira Kahn (2010) ütles, et Lasteraadio oli sama, mis suur raadio suurtele, sest kõik valdkonnad olid esindatud. Kõige all võib silmas pidada samu valdkondi, mis olid ka nn täiskasvanute raadios ehk kohustuslikud poliitilised saated, kirjandussaadet, muusikasaated, spordisaated ja meelelahutussaadet.

Noorteraadio tollastel toimetajatel oli tagantjärele noortesaateid raske kirjeldada ja klassifitseerida. Intervjuude käigus tuli välja, et noortesaateid on keeruline suurteks teemadeks jagada, neist on lihtsam rääkida konkreetsete saatenäidete läbi, mida teen töö tulemuste osas.

Tollane noortesaadete toimetaja Jaan Ruus (2010) tõi erinevusena välja, et noortesaadetele ei olnud ei sisuliselt ega vormiliselt lastesaadetega muud tegemist, kui et nad asusid üle koridori tubades ja kuulusid sama peatoimetuse alla. Noorteraadio vanemtoimetaja Ene Hion (2010b) pidas laste- ja noorteraadio erinevusteks kuulajaskonda. Lasteraadio toimetaja Kiira Kahn (2010) hindas aga noortesaadete teemad tõsisemaks. Kui saadete sisu võis laste- ja noorteraadios haakuda, siis sellele lähenemine erines. Näiteks armastusest räägiti lapsele teisiti kui noorele.

Ka Raadioleht, mis hakkas taasilmuma 1956. aastal (Eesti Raadio ajalugu), annab vihjeid, et laste- ja noortesaadete toimetuste puhul on tegu erinevate suundadega toimetustega. Nimelt oli iganädalases Raadiolehes üks lehekülge pühendatud Lasteraadiotele, nii olid lastesaated kavast eristatud. Kuid noortesaateid on kavast keeruline leida, kuigi mõnikord on pealkirja ees või sees noortele viidatud. (Lisa 1.1)

Käesoleval ajal ei ole laste- ja noortesaadete eraldamisega probleemi, kuna neid vahendatakse erinevate kanalite kaudu. Vikerraadios on kindla sisuga lastesaated. Noortesaateid võib aga leida Raadio 2-st, kuna jaam on mõeldud eelkõige noorele kuulajale (Eesti rahvusringhäälingu arengukava 2012-2015).

1.5 Laste- ja noortesaated raadio saatekavas

Raadioleht ilmus 1927 – 1995. aastani, vahepeal, aastatel 41-56, oli lehe väljaandmisel paus (Eesti Raadio ajalugu). Tegemine oli väljaandega, kus olid trükitud Eesti Raadio jaamade saatekavad ning mõnede saadete tutvustused. Igas numbris oli eraldatud leheruum lastele, osati ka noortele.

Lasteraadio leheküljel/rubriigis oli enamasti:

- nädala lastesaadete kava;
- kirjutised saadete tutvustustega;
- Kooliraadio teemade tutvustus;

- laste saadetud kirjad või joonistused;
- koomiks, naljanurk või foto.

Näited Lasteraadio lehekülgede väljanägemisest on toodud lisades. (Lisa 1.2)

Lasteraadio leheküljel välja toodud saatekavadest sai selgeks, et **60ndatel** oli lastesaateid iga päev vähemalt kaks, aga sageli rohkem. Raadiolehtedest tuli välja, et kõige saadeterohkem päev aastas oli 1. september, mil puudutati palju kooliteemat, mängiti muusikat ja soovikontserte.

Oli saateid, mis olid iganädalased, kuid väga palju tehti kuuldemänge ja jutustusi, mis pidevalt vahetusid. Igal esmaspäevahommikul pühendati saateaega mudilastele, kuigi teemad vahetusid iga nädal. Kogu 60ndate perioodil olid kavas saated, mis läksid eetrisse kord kuus, nendeks olid „Mõtle ja mõista“, „Perekond Oktaav“, „Ülevaade ajakirjast „Pioneer““ ning „Oktoobrilaste heliajakiri „Täheke““.

Iga aasta talve- ja kevadvaheajal korraldas Lasteraadio kuuldemängupäevasid, mille raames said lapsed raadiotele kirjutada, mis lugusid nad kuulda tahavad. Samas ei puudunud koolivaheaegadel ka tavapärased saated. Kavas oli väga oluline roll Kooliraadiol, mis oli eetris üks või kaks korda nädalas. Raadiolehtede saatekavade järgi lõppes Kooliraadio tegemine 1989. aastaga.

Saadete kordused tegid Lasteraadio saatekava tihedamaks. Tavaliselt korraldati hommikul eetris olnud saadet sama päeva õhtul ning sageli korraldati õhtul eetris olnud saadet järgmise päeva hommikul. Seda seetõttu, et tol ajal käisid lapsed kahes vahetuses koolis ning saadete kordamisega tagati olukord, kus kõik soovijad said neid kuulata.

Kui lastesaateid oli iga päev vähemalt kaks, siis Hioni (2010b) hinnangul olid noortesaated eetris paar korda nädalas. 1965. aastal ilmus Raadiolehes mõnda aega väike rubriik „Noortekava“ ning samanimeline saade oli eetris laupäeviti. Raadiolehes anti ülevaade, millest saates juttu tuleb, enamasti oli tegu intervjuutüüpi saadetega. Kuigi saateid noortele toimus igal nädalal, kirjutati neist pikemalt harva. Näiteks oli väga mitmekesine saade „Noortetund“, mis oli eetris pühapäeviti. Aeg-ajalt esines Raadiolehes sellest saatest kirjutav

rubriik (Lisa 1.3). Mõnikord oli rubriigi pealkiri ka „Nädal pakub noortele“, mis puudutas eespool mainitud laupäevast noortekava ning teisi noortele mõeldud saateid (Lisa 1.4).

Mida aeg edasi, seda väiksemaks lastele antud leheruum jäi. Kui 60ndatel oli Raadiolehes lastekava nädalapäevaliselt välja toodud, siis **90ndate aastate alguses** oli kava keerulisemaks aetud – esmalt olid toodud saated, ning seejärel nädalapäev; segaseks ajasid üldmulje „Unejutule“ järgnevad nädalapäevad, kus kirjeldati iga päeva jututeemat. Mõned saated olid lastelehelt ka puudu. Saated olid eetris endiselt igal nädalapäeval, peamiselt I või III programmis.

Kuni 1990. aasta lõpuni kandis lastele mõeldud rubriik „Lasteraadio“ pealkirja, edasi muutus see lihtsalt „Lastele“. Alates 1993. aastast oli rubriigi nimi „Hei, lapsed“, kus sageli enam saateaegu kirjas polnud, põhiliselt olid seal mõistatused ning üleskutsed kirjade ja joonistuste saatmiseks (Pilt 1).

**Pilt 1. Lastesaadete erinevad nimetused kavas 90ndate alguses
(Andmed: Raadiolehed)**

Noortesaated olid kavas eristatavad. Aeg-ajalt oli lehtedes peale lastele mõeldud leheosa ka rubriik „NO RA“, mis oli noorteraadio lühend (Lisa 1.5). „NO RA“ eetriaeg oli laupäeviti kell 16.30 ja pühapäeviti kell 18 Vikerraudios. 1991. aasta teises pooles eetriajad muutusid, saated hakkasid toimuma nädala sees, kuid pealkiri jäi samaks. 1993. aasta 17. Raadiolehes kuulutati välja Eesti raadio saatekava muudatus, 1. maist asus tööle ka eraldi programm Raadio 2, mis mõeldud nooremale kuulajaskonnale. Sealtpäe kadusid noortesaated Vikerraadio eestrist.

Tänapäevasest saatekavast on lastesaateid lihtne eristada. Esiteks ei ilmugi enam sellist väljaannet, kus oleks eraldi kõikide raadiojaamade kavad, peamiselt saab infot internetist või telekavadest, mille juures on ka raadiote kava. Internetis on raadiosaadete kavad saadaval nii Vikerraadio kui ERRi kodulehekülgedel, üldistest kavadest saab ise leida lastesaated. Spetsiaalselt lastele loodud veebisaidil www.meieoma.ee on välja toodud kõik ERRi pakutavad lastesaated nädalapäeva kaupa, seal leiduvad nii televisiooni- kui raadiosaated. Tänapäevaste lastesaadete pealkirjad viitavad, et tegu on lastesaatega, seega ei ole vaja neid rohkem rõhuda. Nagu läbi aegade, on ka praegu igal õhtul eetris hommikuse saate kordus, mis teeb lastesaadete kava tihedamaks. Lisaks on võimalus internetist kõiki saateid järele kuulata. (Vikerraadio... 2011)

Noortesaadete puhul ei leia aga raadiokavast abi, igal saatel on iseseisev pealkiri. Juba selleks, et aimu saada, kas tegu on sõnalise või muusikalise saatega, tuleb seda internetist lähemalt uurida. Nagu lastesaadetegi puhul, leiab raadiokavad nii ERRi kui Raadio 2 kodulehelt. Kui saate peal klikkida, avaneb saadet tutvustav aken. Erinevalt lastesaadetest ei esine noortesaadete puhul Raadio 2-s väga palju kordussaateid. Küll aga on võimalik kõiki saateid internetist järele kuulata. (Raadio 2... 2011)

Tabelis 1 on toodud igast uuritavast aastakümnest üks saatenädala näide. Tabelist on näha, kui palju oli saateid igal nädalapäeval, kui palju esines kordussaateid, missugused olid saated, st kui mitmekesine oli saadete kava. Näiteks 1965. aastal olid raadioeetris iga päev erinevad saated, seevastu 2011. aastal on saatekavas vaid neli saadet, mis jagunevad kogu nädala peale. Nädalavahetuste roll saatekavas on vähenenud, 2011. aastal on nädalavahetustel vaid õhtune unejutt. (Tabel 1)

Tabel 1. 1965, 1991 ja 2011. aasta lastesaadete nädalakavad (Andmed: Raadioleht 1965, nr. 16; Raadioleht 1991, nr. 38; Vikerraadio koduleht)

1965. aasta	1991. aasta	2011. aasta
ESMASPÄEV 10.05 „Kui papa oli väikene“, A. Raskini jutt 16.30 Mudilastele: „Sinu joonistusvihikust“ TEISIPÄEV 10.05 Mudilastele: „Sinu joonistusvihikust“ * 16.30 Kooliraadio: „Loeme olümpiaadi kirjandeid“ KOLMAPÄEV 10.05 Kooliraadio: „Loeme olümpiaadi kirjandeid“ * 16.30 Muusikaline kirjakast NELJAPÄEV 10.05 Muusikaline kirjakast* 16.30 „Aeg on seada matkakotti“ 16.50 Lasteraadio maleminutid REEDE 10.05 „Aeg on seada matkakotti“ * 10.25 Lasteraadio maleminutid * 16.05 Esinevad Tallinna Muusikakooli õpilased 16.30 Kooliraadio muusikaline viktoriin LAUPÄEV 10.05 Kooliraadio muusikaline viktoriin * 16.30 „Sinu raamatariulile tuleb lisa“ PÜHAPÄEV 10.00 „Lastehommik“ 17.00 „Ahnus ajab upakile“. Kuuldemäng 19.50 „Head und, mudilased“	ESMASPÄEV 9.30 „Viitemikser“ * 20.30 „Seigad ja seiklused“ 21.00 Unejutt TEISIPÄEV 9.30 „Seigad ja seiklused“ * 20.30 „Siililegi selge“ 21.00 Unejutt KOLMAPÄEV 9.30 „Siililegi selge“ * 20.30 „Millest kõnelevad pildid“ 21.00 Unejutt NELJAPÄEV 9.30 „Millest kõnelevad pildid“ * 20.30 „Kiikerkava“ 21.00 Unejutt REEDE 9.30 „Kiikerkava“ * 20.30 Lasteraadio heliarhiivist 21.00 Unejutt LAUPÄEV 9.45 Lastehommik 20.30 „Viitemikser“ 21.00 Unejutt PÜHAPÄEV 10.45 Lastehommik 21.00 Unejutt	ESMASPÄEV 9.45 „Lapsesuu ei valeta“ 18.30 „Lapsesuu ei valeta“ * 20.45 Õhtujutt lastele TEISIPÄEV 9.45 „Laste lood“ 18.30 „Laste lood“ * 20.45 Õhtujutt lastele KOLMAPÄEV 9.45 „Laste lood“ 18.30 „Laste lood“ * 20.45 Õhtujutt lastele NELJAPÄEV 9.45 „Laste lood“ 18.30 „Laste lood“ * 20.45 Õhtujutt lastele REEDE 9.45 „Miniturniir“ 18.30 „Miniturniir“ * 20.45 Õhtujutt lastele LAUPÄEV 20.45 Õhtujutt lastele PÜHAPÄEV 20.45 Õhtujutt lastele

* - kordussaade

1.6 Nõukogude aeg raadioajakirjanduse aspektis

Nõukogude ajal pöörati suurt tähelepanu lastele ja noortele. 1960. aastate raadioprogrammi tähtsaks sihtrühmaks olid lapsed ja noored, kelle sotsialiseerimisel, väljenduoskuse arendamisel, ühistegevusele õhutamisel oli raadio noortesaadetes oluline roll (Lõhmus & Vihalemm 2004: 102).

Oluline oli raadio roll ka kuulajate seas, seega oli see infokandjana tähtis meedium. Nõukogude ajal võis olla lihtne inimest mõjutada, kuna eksisteeris vähe kommunikatsioonikanaleid. Tolleaegset ideoloogiat ja propagandat võib vaadelda ühtse süsteemina, millest väljaspool ei olnud legaalset ajakirjandust olemas (Lõhmus 1999):

- a) infokanalite arv oli väga väike, eksisteerisid üksikud ametlikud trükiväljaanded, riigi- ehk parteiraadio ja -televisioon, valikuvõimalus puudus;
- b) tekstide sisu oli ühtlustatud – oli kehtestatud ideoloogilise mõtteviisi ja maailmapildi vahendamise totaalsus nii ajas kui ruumis.

Kuigi nõukogude ajal võimaldati mitmekesiseid saateid ja pöörati noortele tähelepanu, olid selle aja miinuseks pidevad keelud. Sellest mööda hiilimiseks kasutasid mitmed ajakirjanikud nii-öelda ridade vahele kirjutamist ehk teksti sisse mõne sõnumi peitmist. Näiteks moodustus luuletuse reaalgustähtedest isamaalise sisuga sõnum. Tihti aga ei saanud lugeja/kuulaja sellest aru. Mida paremini oli mõte sõnade taha ära peidetud, seda vähem sellest jõudis adressaadini (Hion 2010a). Siin võib rääkida Halli (1980) kodeerimise ja dekodeerimise teooriast ehk teksti (raadiosaate) looja peidab teksti sisse mingisuguse sõnumi, aga edasine sõltub juba vastuvõtjast ehk dekodeerijast, kes teksti vastavalt enda teadmistele lahti mõtestab.

Nõukogude aeg jaguneb mitmeks perioodiks erinevate valitsejatega. Mõni aastakümme oli karmima ühiskonnakorraga, teine leebemaga. Ivar Trikkel (1998) on kirjutanud, et kuuekümnendad olid raadiorahvale ilusa koostöö, üksteisemõistmise, kollegiaalse seltsimehelikkuse aastad. Hiljem algas pikaline mõranemine, eraldumine, kihistumine, nagu oleks keegi paelahmaka külitsi elutuulte ja aastate – põlvkondade – vaheldumise teele keeranud.

Eesti Raadio struktuur oli pidevas muutumises. Näiteks 1953. aastal eksisteeris laste- ja noortesaadete toimetuse, see asus kunsti- ja muusikasaadete peatoimetuse all. 1960. aastaks oli noorsoosaadete toimetuse kolinud poliitiliste saadete peatoimetuse alla ning lastesaadete toimetuse oli endiselt kunstiliste saadete peatoimetuse all. 1971. aasta Eesti Raadio struktuuri jaotuses on tekkinud noorte- ja lastesaadete peatoimetuse, mille all on eraldi nii lastesaadete kui ka noortesaadete toimetused. (Pallas et al 2006)

60ndatel oli Eesti Raadiol suur hulk kuulajaid ning aastakümne jooksul nende arv lausa kahekordistus. Vello Lään (1996) on välja toonud eristuse (Tabel 2), kus peab silmas kuulajate absoluutarvu. Samas on autor välja toonud, et kuulajate määramine pärast 1960. aastat tekitab küsimusi, kuna kuulajate määramisel võeti arvesse kauplustes müüdud raadiovastuvõtjad ja nende mahakandmist arvestati erinevalt. Nimelt luges ametlik statistika koostaja raadioaparaadi mahakantuks kümne kasutusaasta järel, Eesti Raadio ringhäälingeksperdid väitsid aparadi eaks pikema aja. Käesolev eristus on tehtud ametliku statistika järgi. (Lään 1996)

Tabel 2. Raadiokuulajate absoluutarv 1960. aastatel.
(Allikas: Lään 1996)

Aasta	Kuulajate arv
1960	272 300
1961	295 800
1962	312 700
1963	329 600
1964	342 100
1965	362 000
1966	381 000
1967	407 000
1968	429 100
1969	462 000
1970	505 000

1.7 Avalik-õiguslik ringhääling

Avalik-õiguslik ringhääling on süsteem, mida rahastatakse avalikult ja mis toimib kasumi mittetaotlemise põhimõttel, et vastata kõigi kodanike mitmesugustele avaliku

kommunikatsiooni vajadustele (McQuail 2000). Avalik-õigusliku ringhäälingu põhilised eesmärgid on (McQuail 2000):

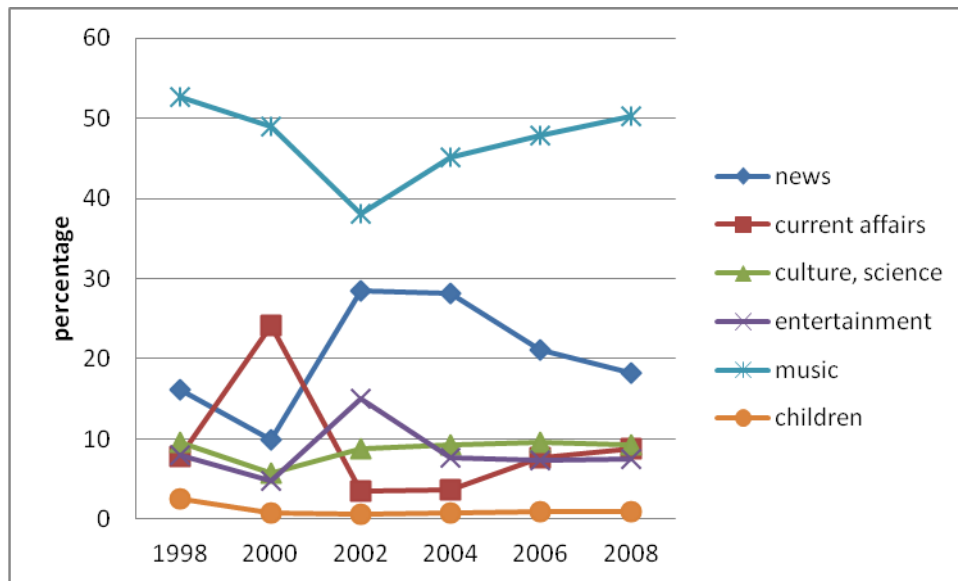
- geograafiline kattuvus;
- mitmekesine programm;
- vähemuste saated;
- rahvuskultuuri huvi;
- poliitilise süsteemi vajaduste arvestamine, tasakaalukus konfliktiküsimustes;
- kvaliteet.

Avalik ringhääling peab osutama ringhäälinguteenust, mis võimaldab inimestel saada eluks vajalikku informatsiooni, end harida, saada osa kultuurist, olla kursis ühiskonna oluliste probleemide, ideede ja mõttevahetustega, laiendada teadmisi ja lahutada meelt (Šein 1996).

Avalik-õiguslik ringhääling sai Eestis aluse 1994. aasta suvel, kui jõustus ringhäälinguseadus (Šein 1996). Selle alusel tegutsesid edasi Eesti Televisioon ja Eesti Raadio. 2007. aastal aga ETV ja ER ühendati ning nimetati ERRiks ehk Eesti Rahvusringhäälinguks (Tiikmaa 2011). Sellest ajast ei nimetata Eesti Raadiot enam vanamoodi, ühine nimetaja on ERR.

Ringhäälingule on oluline tajuda ja väljendada avalikku huvi, kujundada esteetilist keskkonda ning programmide iseloomulikuks tunnuseks on perspektiivide nägemine ja kaardistamine, ühesõnaga tõsiseltvõetavus (Lõhmus & Johanson 2011: 64).

Kontrastiks kommertsringhäälingule peab avalik-õiguslik programm sisaldama suurel hulgal neid saatetüüpe, mis turul paratamatult ellu ei jää, kuid millel on märkimisväärne tähtsus kodanike arengus ja nende osalemisel avalikus elus: uudised ja info, tõsine draama, kaunid kunstid ja kultuur, haridussaated, laste- ja noortesaated (Unt 2001:11). Alltoodud graafikul on näha saateteemade protsentuaalne jaotus Eesti Raadio programmist, sealhulgas ka eeltoodud kohustuslikud saatetüübid, mis erakanalites ellu ei jääks (Graafik 1).

Graafik 1. Eesti Raadio programmi saatetüüpide osakaal 1998-2008. (Allikas: Statistic Estonia, Tiikmaa 2011 kaudu.)

Nagu graafikult näha, on lastele mõeldud saated kõige väiksema osakaaluga kogu programmist. Samamoodi on madalseisus ka kultuuri ja teaduseteemalised saated. Suurima osa programmist hõlmab enda alla muusika.

ERRi arengukavas on aga lastel ja noortel oluline roll. Rahvusringhääling pöörab erilist tähelepanu sellele, et tema kanalites oleksid kuuldavad eakate, erivajadustega inimeste, rahvusvähemuste, religioossete kogukondade, noorte ja laste hääled (Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2012-2015). Programmidega tutvudes leiabki nimetatud huvigruppidele pühendatud saated, arutleda võib küll selle üle, kas neid saateid on piisavalt, kuid arvestades gruppide suurusi, siis võib oletada, et saateid on piisavalt. Samas proovib ERR noorteni jõuda ka teiste meediumide kaudu. Arvestades noorte meediakasutuse eripära, tehakse Rahvusringhäälingu saated ja programmid nooremale põlvkonnale kättesaadavaks uue meedia (internetitelevision, mobiilitelevision) kaudu, kaasatakse noori nende mõeldud saadete ja muude teenuste kujundamisse, panustatakse interaktiivsusse (Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2012-2015).

1.7.1 Lastesaated Vikerraudios 2011. aastal

Vikerraadiot kui avalik-õigusliku raadio põhiprogrammi iseloomustab sõnaliste saadete suur osakaal ja programmi suunatus üldisele auditooriumile (Möller & Süld 2001: 87).

Vikerraadio eetris on igal argipäeval üks lastesaade, hommikune eetriaeg on 9.45-10.05, õhtul 18.30 saadet korratakse. Igal õhtul, k.a nädalavahetusel, kell 20.45 on unejutt lastele. (Vikerraadio... 2011)

Käesoleval ajal on kavas järgmised saated (Vikerraadio... 2011):

- „Lapsesuu ei valeta“ – lastega vesteldakse kõikvõimalikel teemadel: räägitakse elust, loodusest, inimestest, igapäevastest tegemistest, rõõmudest ja muredest. (Eetris üks kord nädalas);
- „Laste lood“ - rännatakse koos lastega ringi, avastatakse põnevaid paiku ja otsitakse teadmisi. Mõnikord ollakse paigal, kuulatakse kuuldemänge või vahvaid laste lugusid. Kord kuus jagavad kuulajatele muljeid teatri-, lugemis- ja muusikahuvilised lapsed nähtud lasteetendustest, loetud raamatutest ja kuuldud plaatidest, kindlaid nädalapäevi selleks ettenähtud ei ole. (Eetris kolm korda nädalas);
- „Miniturniir“ – populaarne laste mälumängusaade. (Eetris üks kord nädalas);
- „Õhtujutt lastele“ – õhtune unejutt, mis on eetris olnud aastakümneid. (Eetris igal õhtul).

Viimasel aastakümnel on Vikerraadio eetris olnud mitmeid erinevaid lastesaateid ning järjelugude sarju. Viimastes on ette loetud Eesti autorite lasteraamatuid, näiteks Andrus Kivirähki „Sirli, Siim ja saladused“ ning „Kaka ja kevad“. Pikemad saatesarjad on olnud „Isevärki“ ning „Mina lood“, esimesse kirjutasid lapsed ise lugusid, mida teised lapsed raadioeetris ette lugesid, teise puhul oli tegelaseks Mina, kes rääkis enda seiklustest, käimistest ja tegemistest. (Vikerraadio... 2011)

2010. aastal kuulas TNS Emori uuringu andmetel Vikerraadiot vaid 1% 12-14 aastaseid lapsi (Tabel 3).

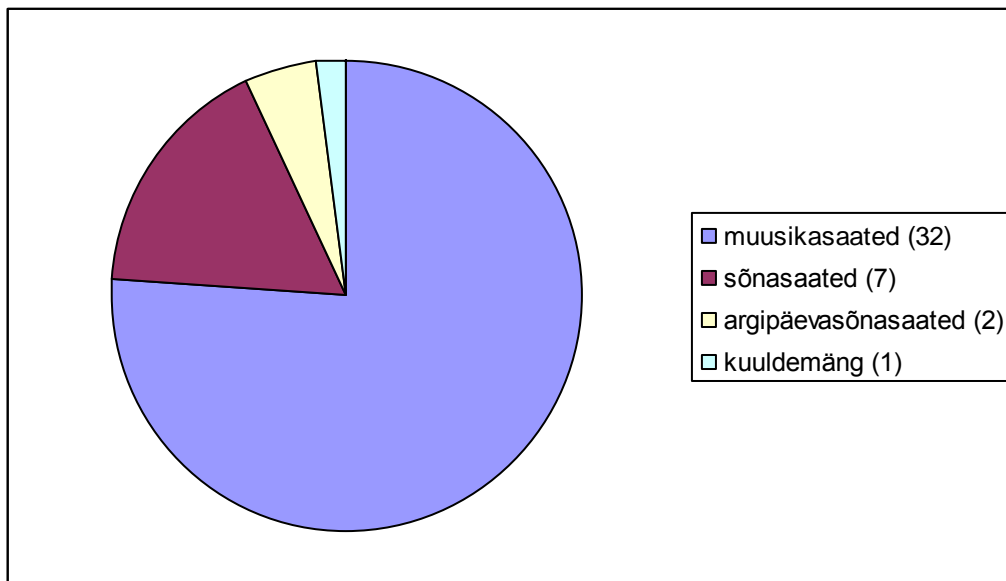
Tabel 3. Vikerraadio kuulajaskond (andmed %-s, N=3528)
Allikas: TNS Emor raadiopäeviku uuring, suvi 2010)

	Kuulamisaja järgi
Mees	40
Naine	60
Eestlane	96
Mitte-eestlane	4
12-14 aastat	1
15-19 aastat	1
20-29 aastat	3
30-39 aastat	7
40-49 aastat	13
50-59 aastat	26
60-74 aastat	50

Vikerraadiol on olulisem roll vanema kuulajaskonna hulgas, kes oletatavasti/loodetavasti suunavad oma väiksemaid järeltulijaid sealt lastesaateid kuulama. Samas ei saa seda eeldada, kuna alla 12-aastaste laste raadiokuulamisharjumusi ei ole minule teadaolevalt kirja pandud.

1.7.2 Raadio 2 noortesaated 2011. aastal

Raadio 2 hoiab oma kuulajaid kursis värske ja uue muusikaga, keskendudes erinevatele žanritele, mis sobib pigem noorematele või noorusliku mõtteviisiga inimestele, kes on huvitatud muusikamaailmas toimuvast (Lõhmus & Johanson 2011: 74). Raadio 2 eetri täidavadki suures osas muusikasaated, esindatud on eesti, pop-rock, *underground*, jazz, *dubstep*, *hip-hop*, *house*, *heavy metal*, *indie*, elektrooniline, punk, reggae, rokk, alternatiiv, *drum'n'bass*, R&B, *urban* ja popmuusika (Raadio 2... 2011). Joonisel 2 on toodud saadete jaotumise osakaal.

Joonis 2. Raadio 2 saadete jaotus 2011. aastal. (Andmed: Raadio 2 kodulehekül)

Saatekavas olnud 42-st saatest 32 olid spetsiaalsed muusikasaated, mis keskendusid vastavalt eeltoodud muusikastiilidele. Sõnasaadete all pidasin silmas erinevaid saateid, mis koosnesid suuremas osas sõnast, näiteks „Rahva oma kaitse“, „Olukorrast riigis“. Argipäevased sõnasaated on igapäevased hommikprogramm ning päevasaade. Kord nädalas on eetris koht ka kuuldemängul.

Raadio 2 mõju kohalikku kultuuri on küllaltki suur. Erinevalt kommertskanalitest on Raadio 2 suundumus olnud suurem sõna versus muusika osakaal skaalal ning peame jätkuvalt seda oluliseks. (Purga 2010, Luige kaudu)

Raadio 2 suurimaks sihtrühmaks on 2010. aasta TNS Emori uuringu andmetel vanusegrupp 20-29 (Tabel 4).

Tabel 4. Raadio 2 kuulajaskond (andmed %-s, N=3528)
Allikas: TNS Emor raadiopäeviku uuring, suvi 2010

	Kuulamisaja järgi
Mees	56
Naine	44
Eestlane	92
Mitte-eestlane	8
12-14 aastat	0
15-19 aastat	6
20-29 aastat	26
30-39 aastat	24
40-49 aastat	18
50-59 aastat	11
60-74 aastat	15

Raadio 2 eeldatav sihtrühm on noored vanuseni 35, hea on tõdeda, et selles vanuses inimesed kuulavadki kanalit enim.

1.8 Varasemad uuringud Eestis

Varasemalt on laste- või noortesaadete teemal kirjutatud mõningaid bakalaureusetöid. 2007. aastal kirjutas Meelika Mikhelsaar töö „Eesti Raadio lastesaated 1946-1970“. Mainitud töös uuriti lastesaateid säilinud dokumentide, Raadiolehtede ja heliarhiivi abil. Töös anti kokkuvõtlik ülevaade lastesaadetest antud perioodil

2009. aastal uuris Liis Rohtmets eesti ja vene keelt kõnelevate gümnaasiumiõpilaste raadiokuulamist kahe Tartu kooli õpilaste näol. Tema tööst selgus, et noored eelistavad muusikakanaleid ning et suur osa uuritud vene rahvusest õpilastest kuulavad eestikeelseid raadiojaamasid.

Gümnaasiumiõpilaste eeliseid Raadio 2 puhul on 2006. aastal uurinud Annika Kase, kes selgitas välja gümnaasiumiõpilaste raadiokuulamisharjumused ning -elistused, samuti kaardistas ta Raadio 2 seisu oma uuritava perioodil. Ta tõi välja, et ka riiklik meedium peab suutma noortele meelepärast programmi edastada, ka tõsisema teema käsitleks tuleks noorele tarbijale vastuvõetavaks teha.

Varasematelgi aastatel on lastesaadete teemal valminud mõned lõputööd, kuid need on kirjutatud nõukogude ajal või selle lõpuperioodil, mil paljusid teemasid ei saadud käsitleda nii nagu praegu.

II UURIMISÜLESANNE JA VALIM

2.1 Uurimisülesanne- ja küsimused

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, missugused olid laste- ja noortesaated 60ndatel aastatel (uurisin seminaritöös), missugused on need saated olnud Eesti Vabariigi taasiseseisvumise ajal (1990ndate algus) ning missugused on saated käesoleval hetkel (2010-2011). Lisaks on eesmärgiks välja tuua perioodide erinevused ja muutused, mis aja jooksul toimunud. Samuti olen töö ülesandeks seadnud ka laste ja noorte raadiokuulamise huvi välja selgitamise. Bakalaureusetöö uurimisülesande lahendamiseks intervjueerisin seminaritöö osas Eesti Raadios 60. aastatel töötanud laste- ja noortesaadete toimetajaid ning analüüsisin 60ndatel ilmunud Raadiolehti. Bakalaureusetöö osas intervjueerisin praegust lastesaadete tegijat, taasiseseisvumisajal töötanud laste- ja noortesaadete toimetajat ning lapsi ja noori linnast ja maapiirkonnast. Lisaks uurisin 1989-1995. aastal ilmunud Raadiolehti.

Bakalaureusetöö analüüsi läbiviimiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Missugused olid laste- ja noortesaated 60ndatel?
 - 1.1 Mis olid saadete teemad?
 - 1.2 Kui sageli saated eetris olid?
 - 1.3 Missugused olid kasutatavad žanrid?
 - 1.4 Kuidas saateid toimetati?
2. Missugused olid laste- ja noortesaated 1990ndate alguses?
 - 2.1 Millised olid saadete teemad?
 - 2.2 Kui sageli saated eetris olid?
 - 2.3 Missugused olid kasutatavad žanrid?
3. Missugused on laste- ja noortesaated 2000ndate lõpus?
 - 3.1 Mis on saadete teemad?
 - 3.2 Kui sageli saated eetris on?
 - 3.3 Missugused on žanrid?
4. Kui suur on lapse ja noore kokkupuude vastavate saadetega aastal 2011?
 - 4.1 Mis on raadio kuulamisel lapsele ja noorele oluline?
 - 4.2 Mida lapsed ja noored saadetest ootavad?
5. Milliseks hindavad endised saadete tegijad ja praegune saatetegija laste- ja noortesaadete tulevikku?

2.2 Uurimismeetod

Seminaritöö jaoks viisin läbi viis semi-struktureeritud ekspertintervjuud Eesti Raadios 60. aastatel töötanud laste- ja noortesaadete toimetajatega. Bakalaureusetöö osas intervjuueerisin kaht lastesaadete tegijat (üks tegev) ning nelja 3. klassi õpilast ja nelja 12. klassi õpilast linnast ja maapiirkonnast. Lastega viisin läbi semi-struktureeritud informandi intervjuud. Intervjuu on akadeemilises töös ulatuslikult kasutatud meetod uurimisprobleemidega seotud andmete kogumiseks (Roulston 2010). Intervjuu suur eelis teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus, võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida (Laherand 2008:177).

Bakalaureusetöö jaoks koostas kolm erinevat intervjuu kava (Lisa 2), seminaritöös viisin intervjuud läbi ühe kava järgi. Intervjuude kavad olid üles ehitatud osade kaupa, lisaks põhiküsimustele olid iga küsimuse juures ka abistavad küsimused:

- Bakalaureuseosa intervjuud saadetetegijatega – seotus valdkonnaga (viis küsimust), sisulised küsimused saadete kohta (üheksa küsimust), protsesside küsimused (kolm küsimust) ning konteksti küsimused (kaks küsimust);
- Intervjuud lastega – konteksti küsimused, olukorra kaardistamine (neli küsimust), huvi välja selgitamine (kuus küsimust) ning saate kuulamine ja selle kokkuvõtmine (kuus küsimust);
- Intervjuud noortega – konteksti küsimused, olukorra kaardistamine (neli küsimust), huvi välja selgitamine (viis küsimust), Raadio 2-st rääkimine (neli küsimust) ning saate kuulamine ja selle kokkuvõtmine (neli küsimust);
- Seminaritöös läbiviidud intervjuud endiste toimetajatega - seotus valdkonnaga (kuus küsimust), sisulised küsimused (12 küsimust), protsesside küsimused (viis küsimust) ja konteksti küsimused (kaks küsimust).

Analüüsitud Raadiolehtede puhul kasutan dokumendi analüüsi, mille puhul tutvun lehtedega, peamiselt saatekavadega ning teen antud töösse järeldusi. Ekspertintervjuude analüüsil kasutan kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Kvalitatiivse analüüsi puhul saab arvesse võtta teemad, mis on algatatud osavõtja poolt, mitte ei olda juhitud uurija küsimustest ja hüpoteesidest (Roulston 2010). Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutavad uuringud keskenduvad teksti sisule või kontekstilisele tähendusele (Laherand 2008:290). Analüüsimisel loen transkribeeritud intervjuud ning märgin sellest olulisemad kohad, mis aitavad

uurimisküsimustele vastata. Seejärel võtan märgitud kohad märksõnaga kokku. Nii tekib koodide süsteem. Koodid võtan kokku kategooriateks, mis vajadusel koondatakse kitsamateks kategooriateks. Saadud kategooriate alusel toimub bakalaureusetöö tulemuste analüüs.

2.3 Valim

Bakalaureusetöö valimisse valisin praegu tegeva lastesaadete toimetaja, Eesti taasiseseisvumise ajal töötanud toimetaja, neli 3. klassi õpilast ja neli 12. klassi õpilast, vastavalt kaks Pärnu linnast ning kaks Ahja alevikust. Õpilaste valiku moodustasin õpetajate abiga, kes soovitasid või küsisid laste käest, kes küsimustele vastata soovib.

Seminaritöö valimisse valisin viis toimetajat, kes 60ndate perioodil laste- või noortesaadete toimetuses on töötanud ning keda oli võimalik intervjuuerida. Valim moodustus ühest ainult lastesaadete toimetajast; ühest peamiselt lastesaadete toimetajast, kuid kes tegi ka mõningaid noortesaateid; kahest noortesaadete toimetajast ning üks valimisse kuuluv inimene tegi noorena nii laste- kui ka noortesaateid. (Tabel 5)

Tabel 5. Intervjuu valim

Nimi	Ametinimetus	Haridus	Intervjueerimise aeg ja koht
Mari Tarand	Lasteraadio, Kooliraadio toimetaja (I uuritaval perioodil)	Eesti keele ja kirjanduse õpetaja; žurnalistika (Tartu Ülikool)	12.11.2010; Tallinn
Ene Hion	Noorteraadio vanemtoimetaja (I uuritaval perioodil)	Ajakirjandus (Moskva ülikool)	19.11.2010; Tallinn
Kiira Kahn	Lasteraadio toimetaja (I uuritaval perioodil)	Vene keel ja kirjandus (Tallinna Pedagoogiline Ülikool)	19.11.2010; Tallinn
Jaan Ruus	Noorteraadio toimetaja (I uuritaval perioodil)	Majandus lõpetatud, proovis ka eesti keele filoloogiat ja juurat	20.11.2010; Tallinn
Mark Soosaar	Tegi saateid nii Laste- kui ka noorteraadiole (I uuritaval perioodil)	Lõpetanud üleliidulise kinematograafia instituudi Moskvas	21.11.2010; Pärnu
Leho Männiksoo	„Poisteklubi“ asutaja ja saatejuht (I uuritaval perioodil + taasiseseisvumise ajal)	Ajakirjandus (Tartu Ülikool)	18.04.2011; Tallinn
Silvia Karro	Laste- ja noorteraadio toimetaja (taasiseseisvumise ajal)	Ajakirjandus (Tartu Ülikool)	10.03.2011; Tallinn
Kadri Tiisel	Lastesaadete toimetaja (käesoleval ajal)	Raadiorežii (Pedagoogikaülikool), mõnda aega õppinud kasvatusteadusi	10.03.2011; Tallinn
Laps1; laps2	Pärnu Ülejõe gümnaasiumi 3. klassi õpilased	Omandamisel	18.03.2011; Pärnu
Laps3; laps4	Ahja Keskkooli 3. klassi õpilased	Omandamisel	29.03.2011; Ahja
Noor1; noor2	Pärnu Ülejõe gümnaasiumi 12. klassi õpilased	Omandamisel	25.02.2011; Pärnu
Noor3; noor4	Ahja Keskkooli 12. klassi õpilased	Omandamisel	29.03.2011; Ahja

Intervjueeritavatega võtsin ühendust telefoni või e-maili teel ning leppisin kokku aja ja koha, kus intervjuud läbi viia. Intervjuud toimusid 2010. aasta novembris Tallinnas ja Pärnus, 2011. aasta märtsis Tallinnas, 2011. aasta veebruaris ja märtsis Pärnus ning 2011. aasta märtsis Ahjal. Intervjuud viisin läbi suuliselt ning salvestasin diktofoniga.

Seminaritöös jäi üks intervjuu poolikuks, kuna hoolimata intervjuu kestvuse etteteatamisest sai intervjuueeritaval keset intervjuud aeg otsa. Leppisime kokku intervjuu lõpetamise kirja teel, kuid lõplikud vastused puuduvad.

Kuna saatetegijatega tehtud intervjuudes ei ole materjali, mis võiks intervjuueeritavaid kahjustada ning pigem on oluline intervjuueeritavaid tuvastada, ei märkinud neid koodidega. Laste ja noortega tehtud intervjuude puhul ei ole aga õpilaste nimede mainimine vajalik, seega on nemad märgitud koodidega. Tulemuste peatükis tõin intervjuueeritavate tsitaadid kaldkirjas ning sulgudesse lisasin intervjuueeritava perekonnanime või koodi. Intervjuude täielikud transkriptsioonid on toodud lisades.

Lisaks intervjuudele võtsin seminaritöö tulemuste esitusel arvesse 1962-1969. aastate ning 1989-1995. aastate Raadiolehti.

Valimit pean bakalaureusetöös püstitatud uurimisküsimustele vastuse saamiseks piisavaks. Selle abil on võimalik määrata saadete roll ühiskonnas ning ka saatetegijate elus. Samuti saab selgeks saadete areng 1960. aastate nõukogulikust ühiskonnakorrast 2011. aasta vabasse Eestisse. Kuigi laste ja noortega tehtud intervjuude tulemusi ei saa üldistada, kuna valim on väike, annab materjal siiski infot, kuidas konkreetsed intervjuueeritavad raadiot kuulavad. Lastesaateid ja noortesaateid tuleks edaspidi uurida eraldi, nii saab moodustada tervikpildi. Mõlemaid oleks võimalik uurida nende alustamisaegadest saadik.

III TULEMUSED

3.1 1960. aastad

1960ndate aastate tulemuste osa aluseks on võetud seminaritöö.

3.1.1 Lastesaated

Põhilisteks teemadejaotusteks olid Lasteraudios muusika-, kontsert-, teadus-, kirjandus-, vestlus-, pioneerisaated, une- ja järjejutud, kuuldemängud, tähtsal kohal oli Kooliraadio ning spetsiaalselt poistele mõeldud Poisteklubi. Lasteraadio saadete sisu sõltus põhiliselt aastaringist ning toimetajatest endist. Intervjueeritavate hinnangul võeti arvesse laste peamisi tegutsemisi ning huvisid.

Tollal valitsenud nõukogude võimu tõttu tuli toimetajatel teha ka palju nii-öelda etteantud ehk kohustusliku sisuga saateid, kui oli näiteks toimumas mõni üleliiduline kohtumine või kongress. Kohustusliku sisuga saateid peeti sageli poliitilisteks. Ka pioneerisaateid peeti nn punasteks saadeteks, kuigi paljud lapsed olid nõukogude ajal pioneerid. Hoolimata sellest olid pioneerid siiski punase võimu poolt loodud, nende tegevus oli punane ja nii peeti ka saateid punaseks.

- *Aga muidugi ma ütlen, et seal niisugused vastavatele punapäevadele pühendatud mingisugused viktoriinid või pidulikumat saated, need kindlasti pidid olema, teatud aastatel eriti (Tarand).*

Kogu Lasteraadio toimetamise juures peeti aga oluliseks inimlikuks jäämist, püüti hoiduda poliitikast ning jääda lapsele arusaadavaks ning vastuvõetavaks. Kui ka saate sisu oli ette antud, prooviti säilitada inimlikkust ja lapselikkust, et saade oleks noore kuulaja jaoks vastuvõetav.

- *Aga et nüüd niimoodi inimestega vestluses komsomolidest või või... absoluutselt mitte. Nii et et see on, ainult silt oli juures, aga sisu oli ikkagi inimlik. See, mis lapsele meeldis, mis oli lapsepärane. (Kahn)*
- *Ikka sai ju otsida ja vaadata, et oleks inimlik, humanne. Et ei pidanud ju seda, et ei olnud enam ju 50ndad aastad, kus sa pead ainult paksu pioneerikangelast panema. (Tarand)*

Tolleaegse režiimi järgi pidid raadiotoimetajad plaane koostama, mis tähendas, et terve kuu saated tuli valmis mõelda ning ära planeerida. Seega pidid toimetajad juba varakult mõtlema saadete sisu ning eesolevate üleliiduliste pühade peale.

Vihjeid plaanide koostamisele leiab ka 1963. aasta Raadiolehe 8. numbrist, kus kutsuti lapsi kirjutama sedasi: *Soovikirjade ärasaatmise viimane tähtpäev on 1. märts. Ärgu keegi seda unustagu! Peavad ju raadio saatekava koostajad oma tööd-plaanid kaugemale ette tegema!* (Raadioleht 1963)

Kui saadete sisu on laiem ning seal on võimalik varieeruda, siis olulised olid ka lastesaadete teemad. Toimetajad said suure osa saadetest teha enda nii-öelda äranägemise järgi, neil oli võimalik valida teema. Kuid oluline on siinjuures mainida ka kohustuslikke teemasid. Kohustuslikuks peeti nii argipäevaseid teemasid, näiteks kooli algus, kui ka poliitiliselt kohustuslikke saateid, näiteks pioneeriürituste kajastamine.

- *Ikka noh, need kohustuslikud teemad kindlasti olid, määrasid mingil määral, et need meil peavad olema. Noh, eks ole, koolialgus, koolivaheaeg, koolilõpp, pioneeriorganisatsiooni sünnipäev, oktoobripühad, maipühad. (Tarand)*
- *Olid kohustuslikud poliitilised saated pioneeridele ja komsomolidele, aga siis olid kirjandussaadet, siis olid ju huvisaated, siis olid muusikasaated, maleminutid olid, Poisteklubi oli, noorte inspektorite klubi oli, see kus poisid seda liiklust ise reguleerisid ja. (Kahn)*

Üks suur ja oluline teema oli ka **Kooliraadio**, mis mõeldud kolmele erinevale kooliastmele (alg-, põhi- ja keskkool) hariduslikul eesmärgil. Kooliraadio kuulus lastesaadete osakonda. Saated, mis Kooliraadio raames tehti, olid harivad ning abiks nii koolile, õpetajale, kui õpilastele. On tähelepanuväärne, et väikestes maakoolides kuulati saateid kogu kooliperega. Kuna eeldatavasti ei olnud maalapsed linnaeluga kursis, oli raadio neile suur abiline saamaks aimu laiast maailmast, samamoodi said linnalapsed aimu maaelust.

- *See oli ütleme nagu õppetööle abiks või niisugused noh, heas mõttes õppeainetele toeks või nagu populaarteaduslik või kuidas, praegu peaks ütlema, et püüda atraktiivselt või huvitavalt kuidagi kaasa aidata no niisugusele maailmatunnetusele (Tarand).*

Kooliraadio saated olid eetris tavaliselt kaks korda nädalas. Saateid korrati, kuna tol ajal käisid lapsed kahes vahetuses koolis. Kooliraadio saadete sisu koostamisel lähtuti küll programmist ehk tänapäevase nimetusega õppekavast, kuid peeti nõu ka koolidega.

- */.../ tavaliselt lepiti kokku koolidega, missugust, mida nad tahavad. Ja ja koolid siis ütlesid, muidugi mitte kõik koolid, vaid põhiliselt oli ju enam vähem programm eks ole. Selle järgi, kes kui kaugele jõudis. (Kahn)*

Ka Raadioleht kirjutas Kooliraadost sageli. Nii oli 1963. aasta teises numbris kokkuvõtvalt kirjas: *Kahel esimesel õppeaastal oli meie kavas üks Kooliraadio saade nädalas, 1961. aasta septembrikuust alates aga juba kaks saadet. /.../ Need on pakkunud teile lisateadmisi niihästi geograafia ja ajaloo, füüsika ja keemia, kirjanduse ja emakeele kui ka astronoomia ja võõrkeelte, tootmis- ja tööõpetuse valdkonnast. /.../ Mikrofoni ees on esinenud nimekad töömehed ja kirjanikud, kunstnikud ja teadlased, oleme korraldanud raadioekskursioone mitmesugustesse tehastesse, muuseumides ja looduslikult omapärastesse paikadesse, olete jälginud kuuldepilte, reportaaže, kontsertvestlusi ja raadiojutustusi. (Raadioleht 1963)*

1967. aastal alustas raadioeetris tegutsemist „**Poisteklubi**“, mille näol oli tegu erakordse saateaktsiooniga, kuna see pani liikuma hulgaliselt poisse üle Eesti.

- *Asja sisu on praktiliselt see, et poisse ei võetud pioneerimalevatesse nii palju kui oleks tahetud ja Helju Jüssi oli lastesaadete vanemtoimetaja ja tuli Tartusse otsima kedagi, kes hakkaks selle asjaga tegelema, saate idee oli juba olemas (Männiksoo).*

Esimeste saadetega otsiti aktiivseid poisse, kes klubiga liituda soovisid. Neile mõeldi välja erinevad ülesanded ning kohe etapi alguses pandi poisid ka mehetegusid tegema, näiteks koirohu vett jooma ja sinepileiba sööma.

- *Aga meil Poisteklubiga olid need sihid teised, oli ikkagi Eesti meeste kasvatamine (Männiksoo).*

Poistele korraldati erinevaid laagreid ning aktsioone. Ettevõtmiste suunad olid erinevad, käidi looduses, matkati, õpiti tundma geograafilisi märke, tegeldi tehnikaga ning erinevate rahvast abistavate koosseisudena. Näiteks loodi noortest, 14-15 aastastest poistest tuletõrje õppemeeskond, selle raames korraldati laagris õppepõleng, mille kustutas eelmainitud meeskond ning neid aitasid omakorda laagris viibinud teised Poisteklubi liikmed.

Sarnaseid ettevõtmisi oli mitmeid. Poisteklubist kasvas välja noorte inspektorite klubi, kus tegeldi liiklusalaste probleemidega; raaliklubi, mille sihiks oli arvutitega tutvumine; eradetektiivide büroo, kus tehti koostööd miilitsaga ning lõpuks märkasid poisid tõelisi maffiaid, mistõttu muutus tegevus poistele ohtlikuks ning targem oli tegevus lõpetada. Tegeldi ka meresõidukitega.

- *Ja me tegime poistega ise kolm või kaks jääpurjekat, ise ehitasime oma kätega ja sõitsime seal Pirital, jahtklubi ees jääl (Männiksoo).*

Mitmekesise tegevuse abil said poisid nii erialaseid kui praktilisi teadmisi mitmete ametite kohta. Saadud teadmised mõjutasid sageli poiste huvisid.

- */.../ noh, võib öelda, et mõni leidis omale elukutse nende raadio „Poisteklubi“ saatete kaudu. Et need saated muutsid väga paljude poiste elu ja elusuunda ja viisid tehnika juurde ja. (Männiksoo)*

Kuna klubi tegemised kõlasid pidevalt raadioeetris, tekkisid poisteklubid ka mujal Eestis, näiteks Kohtla-Järvel, Pärnus, Raplas, Suure-Jaanis, Tartus. Poisteklubiga äsja liitunud poisid olid 12-14 aastased, üldiselt olid klubis 12-16 aastased poisid.

Lastesaateid tehti kuni põhikooli lõpuni käivatele lastele ehk arvesse läksid ka põhikooli lõpuklassis käivad lapsed. Lastesaated jagunesid veel kaheks, olid mudilastesaated ning lastesaated. Kuna Lasteraadio alla kuulus Kooliraadio, siis selle vanim sihtrühm oli ka gümnaasiumiaste, mis muidu jäi noortesaadete toimetuse alla.

Lasteraadios mängis väga olulist rolli kuulajatelt kirjade saamine. Kuna sel ajal auditooriumiuuringud puudusid, sai kirjade järgi kuulajaskonna kohta mingisugustki teavet, kas või seda, kas saadet üldse kuulatakse. Samas ei ole kusagil andmeid selle kohta, kui palju Lasteraadiol kuulajaid oli.

- *No väga palju arvestati, kui palju tuleb kuulajate kirju, näiteks. Seda ikka pandi tähele ja oldi rõõmsad, kui palju, näed, lapsed kirjutasid nii palju, võtsid osa, saatsid oma asju või pilte või niimoodi. (Tarand)*

1963. aasta Raadiolehe 10. numbris tegi Lasteraadio oma kirjasaatjatest kokkuvõtte: *Ka Lasteraadiol on oma alaline kirjasaatjate võrk. Meile saadavad kirju mudilased, lapsed ja koolinoored. Iga päev aga on postipaunas ka kirju nendelt, kes esimest korda Eesti Raadio*

poole pöörduvad. Oleme väga rõõmsad iga kirja üle ja püüame alati, kui võimalik, neile vastata ja neis esinevaid probleeme lahendada. (Raadioleht 1963)

Saadete valmimisel sõideti tihti külla koolidesse või lasteaedadesse, ka nii suheldi paljude lastega. See tähendab, et ei peetud paljuks pikki sõite Tallinnast eemale, et saateid lindistada.

Olid kindlad saated, mis nägid kuulajate kirju ette. Näiteks saade „Kuula ja joonista“ või „Mõistata“. Joonistusi ja mõistatuste vastuseid oodati toimetusse. Saade, mis eeldas kuulajate kirju, oli „Lasteraadio kirjakest“. Nende saadetega kutsuti kuulajate kirju teadlikult esile. Võib eeldada, et mõneti tehtigi tagasisidet nõudvaid saateid seetõttu, et saada aimu kuulajate rohkusest. Samas ei olnud see kindlasti peamine eesmärk.

- *Niuke laste kommunikatsioon, et su kiri loeti siis ette ja sa kuulsid, et noh et ütleme näiteks, et Peeter Pirukas kuskilt Soodla koolist kirjutab meile ja nad tegid seda või seda või seda (Tarand).*

Oluliseks peeti ka kirjadele vastamist, et lastega positiivset suhtlust hoida. Kirjade üle peeti nii-öelda arvet ehk need märgiti üles suurde märkmikusse. Kirjade üles märkimine võis tähendada nii-öelda kuulajate üle arvet pidamist ehk ülesmärkides oli lihtsam järke pidada, kes, kust ja mida on kirjutanud. Nii sai selgemaks, kui vanad, mis soost ja kust pärit lapsed kirjutavad.

- *Ja sellesse kõige suuremasse klassesse märkisime siis üles kõik need, kes kirja saatsid, kirja saatja, tema aadress ja lühidalt kirja sisu. Ja siis, seal oli lahter, kus pidi iga toimetaja pidi vastama, kuupäev, millal vastasid ja oma allkiri. (Kahn)*

3.1.2 Noortesaated

Noortesaadete teemad varieerusid mitmetel erinevatel teemadel. Räägiti noorte elust ja olukorrast, tutvustati erinevaid elukutseid, tehti ülekandeid mitmetelt noorteüritustelt, olulisel kohal olid noortevahelised suhted. Saadetes püüti hoida nooruslikku joont, kuigi need olid oma sisult sarnased täiskasvanute saadetega. Intervjueeritavate hinnanguid kokku võttes võib öelda, et noortesaadete teemad olid peaaegu täiskasvanulikud, kuid mitte päris. Nõukogude ajal oli noorel inimesel ühiskonnas väga tähtis koht ja talle pühendati palju tähelepanu. Põhjuseks võis olla nõukogude võimu soovile vastava inimesekuvandi kujundamine.

- *Noorsugu panna õigesti mõtlema ja õigesti noh. Teha nendest niisugused riigi kodanikud nagu meil vaja on. Ja sellepärast, sest praeguse pilguga, ega noor tahab samamoodi, tahab kunsti, tahab teadust, tahab sporti. (Tarand)*
- *Aga see oli ikkagi mõeldud noorele kuulajale ja see ei puudutanud majanduspoliitikat või mingisuguseid üleriigilisi poliitilisi probleeme. See üritas puudutada noorte elu, noortega seotud probleeme. (Hion)*

Intervjuudes ning Raadiolehtedes sai selgeks, et noortesaateid on üldsusest märksa keerulisem eristada kui lastesaateid. Toimetajadki ei osanud konkreetselt sõnastada noortesaadete teemasid, kuna need varieerusid seinast seinä. Nii oli noortesaadete teemasid ka keerulisem kokku võtta.

- */.../ aga ikka kõik need igasugused võistlusmängud ja kuulaja kaasatõmbamised, mida ju 50ndatel aastatel absoluutselt ei olnud. Aga siis olid kõik need noortel, just noortel igasugused matkamängud ja mingised võistlused ja sellised asjad. (Tarand)*
- *Et üks ikkagi püüti teha selliseid saateid, mis siis nagu oleksid harivad, et kuidas noored mõtlevad /.../. (Soosaar)*
- *Nendes saadetes väga tihti oli nagu kaks põhja: üks oli see niisugune ametlik eesmärk ja teine oli tegelik sisu. (Hion)*

Intervjueeritavad tõid aga palju näiteid erinevatest saadetest, mis neil meeles oli. Näiteks oli palju intervjuusaateid, kus intervjueeriti tol ajal populaarset inimest, kes oli noorte silmis lugupeetud. Jaan Ruus rääkis oma esimesest saatest, milleks oli Tartu Ülikooli eksamisessiooni kirjeldamine. Mark Soosaar meenutas saadet, mil ta käis Ruhnus ning kirjeldas kuulajaile sealset eluolu. Soosaar tõi välja ka mitmeid intervjuusaateid, kus noortele räägiti teistest tublidest noortest, kes mõne ametiga juba tutvust teinud oli. Noortesaadetes tutvustati noortele ka erinevaid elukutseid. Jaan Ruus tõi välja saate „Noortetund“, mida ta nimetas magasininitüüpi saateks. „Noortetund“ oli Raadiolehtede andmetel eetris pühapäeviti, kuigi 60ndate keskpaigas muudeti saate aeg laupäeva peale. Saade oli mitmekesine ning puudutas erinevaid teemasid, näiteks räägiti tööst, pidudest, reisimisest. Raadiolehe järgi korraldati noortele ka nn jututoa saateid, viktoriine ning erinevaid võistlusi. Nagu kirjeldustest näha, on neid teemasid tõesti keeruline kategoriseerida. Kokkuvõtvalt võib neid nimetada harivateks ja informeerivateks saadeteks.

Noorteraadio arvestas oma sihtrühmaks 16-25 aastaseid noori, kohati võis vanuse ülemine piir jääda isegi 30 aasta ringi. Kuna noorteraadio kuulajaskonda on vanuseliselt keeruline määratleda, ütles Hion (2010b), et noorus kestis haridustee lõpetamisest kuni perekonna loomiseni.

Ka noorteraadios suheldi kuulajatega kirjade teel, kuid juba 60ndatel oli noortel palju muud tegemist ning kirjakirjutajaid oli vähe. See võib tähendada, et noored ei olnud kõige aktiivsemad raadiokuulajad. Kuigi raadiot kuulati palju, siis kuulati seda ilmselt teiste tegevuste taustaks, kuna elutempo oli kiire ning tegemisi palju. Võib oletada, et lapsed olid palju püsivamad raadiokuulajad ning pühendused vaid raadiosaatele.

- *Aga ma arvan, et kirjutasid raadiosse kõige rohkem lapsed või vanad inimesed. Noor inimene naljalt, sest kirjutada tuli pliiatsi, sulepea, ümbriku, paberi, kõige sellega. Kellel on selle jaoks aega? (Hion)*

Noorteraadiol olid ankeedid, mida kuulajaid said täita ja noorteraadio toimetajad pidid neid lugema ja vajadusel vastama. Esines ka juhukirju, kuid Ruusi sõnul tegeles nendega kirjade osakond. Ruusi jutust sai ka selgeks, miks noorteraadiosse vähem kirju tuli. Kui Lasteraadios peeti kirju oluliseks, sest nende järgi saadi aimu kuulajaskonna suuruselt, siis järelikult noorteraadios ei olnud nii oluline kuulajaskonda kaardistada. Saateid oli ka vähem ja ilmselt eeldati, et ka kuulajaid jagub.

- *Nii et meie korraldasime ankeete, nii et ma julgen öelda, et tagasiside oli, aga ega me eriliselt kirju esile ei tahtnud kutsuda. Miks? No me pidime vastama ka ju. (Ruus)*

Ruusi sõnul käidi palju ka kuulajatega kohtumas, näiteks erinevate saatete raames. See tähendab jällegi, et kuulajatega hoiti pidevat suhtlust, neid peeti oluliseks. Ehk ei olnudki kirjad seetõttu olulised, et kogu vajalik teave saadi kuulajatega näost-näku kohtudes vahetatud.

3.1.3 Saadete žanrid

Žanr, mida saatete puhul peamiselt kasutati, oli läbipõimunud žanr muusikast, intervjuust ja reportaažist. Mitmed saated olid muusikaliselt illustreeritud, vahepeal esines monoloogi, dialoogi, olukorra kirjeldust. Näiteks saade „Mõtlet ja mõista“ osa, kus kaks last tutvuvad

raadiomajaga. Nad kirjeldavad, mida nad näevad, peavad omavahel dialoogi, nende vahepealseid liikumisi iseloomustab hoogne muusika, nad külastavad erinevaid toimetusi ja esitavad lastele mõistatusi.

Seetõttu oli konkreetseid saadete žanre intervjueritavatel keeruline välja tuua. Ei saa öelda, et žanritest siis midagi ei teatud, kuna intervjuud ja reportaaži osati nimetada. See tähendab, et saadete tegemisel ei mõeldud läbi, mis žanreid kasutatakse ning ei pööratud neile tähelepanu. Järelikult ei olnud see oluline, tähtis oli pigem tulemus. Mitu intervjueritavat ütles, et žanrite kuningas oli reportaaž. Samas olid reportaaži tegemisel olulised ka saatetegija oskused.

- *Kõige hinnatumaks või kõige populaarsemaks, kõige rohkem, kõige meisterlikumaks või kõige rohkem oskusi nõudvaks saateks oli muidugi reportaaž (Hion).*

Reportaaži võib pidada mitmetest erinevatest helisalvestistest läbipõimunuks. Sinna pandi salvestatud helilõikude vahele muusikapalasisid. Üleüldse ei koosnenud reportaaž vaid reporteri jutustustest, vaid sinna oli pandud pealtkuuldud vestluste salvestusi, helipilte ja muusikat. Kuninglikku žanri oli aga raske monteerida.

- */.../ sest ma mäletan, et ühe mingi noorsoo, kas see oli mingi konkurss, mingisugune kontsert /.../ Et neid killukesi oli vähemalt 25 või isegi rohkem. Need olid kõik imelihikesed, väikesed ja kõigi algus ja lõpp pidid olema niimoodi salvestatud, et nad said minna üle kas taustaks või otsekohe järgmisele lõigule. (Hion)*

Üldiselt pidasid intervjueritavad saateid mitmest žanrist läbipõimunuks. Samas oli ka nimetatud reportaaž läbipõimunud, kuna olukirjeldusele lisati taustheli, muusikat, kuigi just see teebki reportaažist korraliku reportaaži.

Näiteks võib tuua intervjuusaated, mis olid põimunud muusikaliste vahepaladega või kuuldepiltidega. Samamoodi kirjakasti saade, kus loeti ette laste kirju ning vahelduseks mängiti muusikat.

- *Väga levinud lastesaate ülesehitus oli siis niisugune ajakirjalik, žurnaalilik, et noh ütleme nüüd see rubriik, see rubriik /.../ (Tarand).*

Saateid „Kuula ja joonista“, „Mõistata“ ning muid sarnaseid, kus laps pidi raadios kuuldu järgi midagi tegema, ei osanud intervjueritavad ühegi žanri alla liigitada. Taas saab öelda, et

žanrid ei olnud sel ajal olulised ning neile ei pööratud tähelepanu. Oluline oli võita kuulaja tähelepanu ning sümpaatiat saate vastu.

- */.../ mõistatused olid, no mis žanri alla mõistatused lähevad. „Loole on sõnu vaja“ või „Kuula ja mõistata“, ma ei tea, mis žanri alla need lähevad. (Kahn)*

Ka noorteraadio toimetajad ei olnud žanripuhtuses kindlad, kuid peamistena toodi välja siiski reportaaž ja intervjuu. Nagu ka eespool noortesaadete sisukirjelduses kirjutati, oli intervjuusaade peamine noorteraadio saadete tüüp. Soosaar tõi välja ka portreesaadet, mis olid ülesehituselt intervjuusaadet, kuid pühendusidki konkreetsele isikule või teemale. Sellisest valikust saab järeldada, et intervjuu oli hea viis noortele saadete sisu edasi anda.

3.1.4 Saadete toimetamine

Käesolev peatükk valmis nõukogude perioodil töötanud intervjuueeritavate mälestuste põhjal. Seega on ülevaade saadete toimetamisest vaid nende meenutustel põhinev.

60ndatel kuulus Eesti Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu (NSVL) ning sel ajal ei olnud raadiotöötajatel vaba voli saateid teha nagu praegu. Juba enne saadet tuli koostada kuu plaan, kuhu pidid toimetajad kirjutama, millal ja missuguse sisuga saateid nad planeerivad. Pärast saate valmimist läbis saade mitmetasandilise kontrolli.

- */.../ saadete sisu jälgisid peatoimetajad, kes otseselt, isiklikult vastutasid selle sisu eest. Ja nemad omakorda vastutasid komitee juhtkonna ees ja komitee juhtkond parteiorganite ees. (Hion)*
- *Siis oli vanemtoimetaja, peatoimetaja ja siis oli ülemus. Ja siis oli Glavlit. /.../ me pidime ju alla kirjutama oma all, tähendab nimetähed, viseerile, eks ole. Toimetaja, vanemtoimetaja, peatoimetaja kirjutas alla, Glavlit pani templi. (Kahn)*

Kui erinevad toimetajad kuulasid saateid, siis Glavlit luges vaid teksti, mis pidi koos lindiga esitatud olema. Glavliti ülesanne oli saadetest keelatud asju otsida, mis NSVL poolt ette määratud olid.

- *Sest esialgu oli see tsensori või nn Glavliti kontoroll niisugune, mis oli suures osas seotud igasuguste numbrite, arvude, nimedega. Ei tohtinud olla sõjatehase nimi. Ei*

tohtinud kuskil olla, et seal on sõjaväe osa või seal on midagi nii- või naasugust, mis võib olla riiklik saladus. (Hion)

- */.../ et näiteks piiritsoonis mingeid asju kui kaua trükitakse või kuidas noh... no mingid sellised seosed, mis võisid ütleme, olla salastatud või poolsalastatud eks ole. (Soosaar)*

Noorteraadio toimetaja Jaan Ruus tõi tsensori keeldudest konkreetseid näiteid. Tagantjärele vaadates on sellised keelud kohati naeruväärsed, samas ka ehmatavad.

- */.../ näiteks sai saates küsida, mis on nõukogude liidu geograafiline keskpunkt ja kõik vastajad teadsid ja pärast oli tsensoriga suur skandaal /.../. See on riiklik saladus, tsensor ära keelanud. (Ruus)*
- *Ma vahel ikka sirvisin, tsensoril oli see oma väike laud ja tal oli laual noh niisugune tsensuurieeskiri. Ja kui ei olnud teda laua taga, siis ma ikka vahel tegin lahti ja vaatasin. Näiteks ma mäletan siinamaani, et nõukogude Soome sõja ajal, noh, ma võin nüüd natuke eksida, ei tohi rääkida, et soomlasi maha lasti, et karjalasi küüditati. (Ruus)*

Eeltoodud näidete põhjal saab oletada, et kuigi kontroll oli karm, oli töötajatel siiski võimalus nii-öelda ukse taha piiluda ehk tsensuurieeskirjaga tutvuda, kuigi risk oli suur ja ilmselt olid vähesed julged, kes seda tegid. Samas olid kõik nii targad, et enam vähem teati, mis on keelatud ja millest tuleb hoiduda, seega püüti võimalikult vähe vigu teha.

Kui minna 60ndate perioodist edasi, siis muutus intervjueeritavate hinnangul nõukogude kontroll tuntavalt. Küll aga muutus kontroll nende hinnangul erinevalt (Tabel 6).

Tabel 6. Tsensori kontrolli muutumine toimetajate hinnangul

Kontroll muutus rangemaks	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Aga no päris laias laastus raadio vahepeal muutus veel ikka hirksamaks. Eriti hirmaks läks sel ajal, kui tekkis niisugune asi, et sul on saade valmis /.../ ja sa pead sõna sõnalt selle maha kirjutama. /.../ Et see läks väga koledaks vahepeal /.../ See oli ka sellel kõige mustemal ajal ütleme, 80ndatel. Siis enne seda kokkuvarisemist oli ikka päris hull. (Tarand)</i> • <i>Mina alustasin siis, kui oli „Hruštšovi sula“. Siis oli see pehmem ja see läks ikka veel natukene pehmemaks ja oodati, et ta läheb veel ja veel. /.../ Siis Brežnevi ajal see nagu kivistus ja see läks tasakesi hullemaks. (Hion)</i> • <i>/.../ me sattusime raadiosse ühiskonnale ja meile endile soodsal sulaajal. (Ruus)</i>
Kontroll muutus leebemaks	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Jaa, lõdvemaks ikka. Jajah, jajah. Aga no enesekontroll oli ka inimesel endal. Ega siis põhiliselt teati, mis sobib rääkida ja mis ei sobi, eks ole. (Kahn)</i>

3.2 Taasiseseisvumise aeg

Enne taasiseseisvumist ehk 1991. aastat oli Eesti veel nõukogude riik. 80ndate lõpus ja 90ndate alguses oli ühiskond juba muutumas ning hakati julgemalt sõna võtma, tunnetati, et vabadus on lähedal. Ka raadiosaadetes oli seda tunda, hakati tegema otsesaateid, sõnakasutus läks vabamaks. Pärast taasiseseisvumist võeti 1994. aastal vastu ringhäälinguseadus, mis hakkas ringhäälingusaateid reguleerima.

3.2.1 Lastesaated

90ndate aastate alguseski olid lastesaadete teemad seotud nende igapäeva eluga, lasteaed/kool, vaba aeg, puhkus, aktiivne tegevus. Neile esitati kuuldemänge, kontserte, mitmest žanrist põimunud saatevorme.

Lastesaated on hoolimata ajastust sisult sarnased, tuleb välja intervjuust Silvia Karroga. Laste soovid ja tegemised on koguaeg olnud ühesugused, vaid maailm ja ühiskond nende ümber on muutunud.

- */.../ näed, et asjad korduvad elus, tulevad uued lapsed, kellel on tegelt vaja neid samu asju rääkida, olenemata ühiskonna korrast... (Karro)*

Mõjutaja on veel ka tehnika tänapäevase lapse ümber, mis annab lapsele suuremad teadmised. Seega on praegune viieaastane laps tehniliselt teadlikum kui 20 aastat tagasi.

Enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist olid lastesaated endiselt nõukogude liidu kontrolli all. Pärast taasiseseisvumist jäid saated esialgu samaks, kuid kontroll kadus. Näiteks 1995. aastal olid veel eetris saated „Kiikerkava“ ja „Siililegi selge“, mida nõukogude ajalgi tehti.

- *Et kui see aeg hakkas muutuma, siis me muidugi tegime natuke ka teistsuguseid saateid. Et siis tulid need lastelaagrid, vaata kui see pioneeriasjandus ära lõppes. (Karro)*

Tollal tehti palju aktiivse kaasalöömise võimalusega saateid. Näiteks viktoriinisaated, joonistusvõistlused. Lasteraadio korraldas parimatele vastajatele ka ekskursioone. Karro toob näiteid sõitudest Lõuna-Eestisse ja Leningradi. Ühel aastal sai parima rühma üks laps sõita terveks vahetuseks Artekki, kuhu oli sel ajal keeruline pääseda.

Kuna lastesaadete toimetuse oli küllalt suur, oli võimalik tegeleda mitmete erinevate teemadega. Olid eraldi poistele (näiteks „Poisteklubi“) ja tüdrukutele („Tüdrukud! Tüdrukud!“) mõeldud saated. Tehti kirjandus-, muusika-, loodus- ja pioneerisaateid. Lisaks veel saated, mille sisu oli raske kindla teema alla liigitada. Näiteks saade „Siililegi selge“, kus otsiti vastuseid küsimustele, mis võisid näida kummalised, mõne näitena võib tuua „kas vihmaussid näevad?“, „miks varblased ajavad külma ilmaga suled kohevile?“ (ERR digihoidla 2011). Jätkati ka 70ndatel alguse saanud saadet „Küsi julgesti“, mis tehti koostöös Soome YLEis raadioga, seal räägiti mõlema maa lastega vaba aja veetmisest ja harrastustest (ERR digihoidla 2011).

Žanrilist jaotust peeti Lasteraadios oluliseks.

- *Žanripuhtust vahel ikka nõuti. (Karro)*

Tehti intervjuusaateid, olukorrakirjeldusi ja reportaaže. Iga saate puhul peeti oluliseks muusikalist kujundamist, sealt tekkiski edasi kujundatud saatevorm, kus teksti vahepeal mängiti muusikat. Samuti olid olulised saadete helilised kujundused.

- */.../ üks hetk, kui me tõime välja selle „Silleri“ saate, see tekitas täiesti furoori raadiomajas, kus oli üks kujundus ja meil olid hästi olulised olid kujundused. Ja seal oli see siller, siller, siller /.../ see muutus nii populaarseks, et umbes tänaval ka hõigati, et siller, siller. Et see muutus nagu inimestele omavahelises suhtluses täitsa märksõnaks. (Karro)*

90ndate keskpaigas aga muutus lastesaadete toimetused ja ka saadete sisu. Raadiost kaotati toimetused. Toimetajad olid sellisest otsusest nõrkinud ega pole siiani leppinud asjaoluga, et niivõrd ühtehoidev toimetused laiali saadeti.

- *Et kuni sinna 90ndate aastate keskpaigani, kus raadio muudeti ja tuli Vikerraadio. Kuni sinnamaani oli Lasteraadio ka juhtkonna poolt selles mõttes tunnustatud, et see oli iseenesest mõistetav, et lastele pidi tegema väga hästi. (Karro)*
- *Laste- ja noortesaadete toimetused likvideeriti. Tulid sinna need targad pead ja leidsid, et nendele pole neid saateid vaja. Ja siis me lendasimegi sealt, kuhu keegi. (Männiksoo)*

2000ndate aastate alguses hindasid Tartu Ülikooli üliõpilased lastesaadete arvu väheseks. Lastesaadete vähesus on tõsine probleem, teistes raadioprogrammides on neid samuti väga vähe (Möller & Süld 2001: 90).

Oluliseks peeti lastesaadete puhul kuulajate vanuselist määratlust. Ei olnud nii, et üks saade on suunatud nii mudilastele kui põhikooliõpilastele. Tollane toimetaja tõi välja erinevad vanusegrupid, mille juures peab arvestama lapse ealiste omapäradega. Näiteks mudilastega tuleb rääkida asju nende tasandil, algklassid ehk kooli läinud lapsed on elus teinud väga tähtsa sammu, siis tuleb nendesse suhtuda juba teisiti. Pärast algkooli muutub taas laste elu, nendega tuleb rääkida neid asju, mis neid huvitab. Seega arvestati suure hoolega laste vanuselisi iseärasusi. Kuna tol ajal oli lastesaadete rohkem eetriaega, oli võimalik erinevatele sihtrühmadele rohkem saateid teha.

3.2.2 Noortesaated

Noortesaated olid saanud kompaktselt saateks „NO RA“, mille kohta ilmus pea igal nädalal Raadiolehes väike rubriik, kus tutvustati nädalateemasid. 1991. aastal alustas „NO RA“

uutmoodi, kui varem oldi eetris peamiselt nädalalõppudel, siis viidi saated ka nädala sisse, olles eetris neli korda nädalas. Saadete teemad olid mitmekesised, puudutati kõike, mis noorele inimesele võiks huvi pakkuda, sh suhted, elukutsed, õppimisvõimalused ja ülekanded üritustelt.

Noortesaate nimi üleminekuajal oli „NO RA“, saatel oli ka mitmeid alapealkirju, näiteks „Tudengisõna“, „Vallalised, olge valmis!“. Kui viimasest pealkirjast võib jääda mulje, nagu oleks tegu paarisobitamise saatega, siis tegelikult olid saateteemadeks hoopis erinevatel üritustel käimine, kirjadele vastamine, sh murede lahendamine, samas oli läbivaks teemaks ikkagi armastus, mängiti ka armastuslaule.

Palju kajastati kõikvõimalikke noorteüritusi, läbiviidud intervjuust tolleaegse toimetajaga tuli välja, et noored olid tol ajal väga aktiivsed.

- *Et selles me lõime nagu hästi aktiivselt kaasa, sest noored olid nagu esirinnas ja natuke rohkem vabadust anti noortesaadetele. Et kontrolliti nagu rohkem propagandasaateid sel ajal, et elu oli väga keeruline, keegi täpselt ei teadnud, kus need piirid on, aga meie pidevalt kompasime. (Karro)*

Noortesaadete eeliseks oli ka võimalus teha otsesaateid, kus võis asjadele veidi julgemalt läheneda ning neid välja öelda. Samas pidid kõik saated salvestatud olema ning oli ka olukordi, mil pärast saate otse-eetris olekut pidi mõned asjad välja lõikama.

- *Sest üks asi on see, kui kuulatakse ja üks asi on see, kui kuulatakse üle. (Karro)*

1991. aasta teisest poolest muutus „NO RA“ süsteem. Esmalt hakkasid saated eetris olema nädala sees, programmiline muutus oli näiteks uudiste sissetoomine, nii oligi ühe saate pealkiri „NO RA uudised“. Teises saatetüübis plaaniti rääkima hakata inimesi ümbritsevatest lihtsamatest ja keerulisematest asjadest, mõneti ka teaduslikel teemadel. Näiteks räägiti sellest, mis on informatsioon või mis on aeg.

Kui 1993. aasta 1. mail loodi Raadio 2, kolisid saated ja saatetegijad uude programmi üle. Tulid uued saatenimed ja lisandus uusi tegijaid.

3.3 2000. aastate lõpp

3.3.1 Lastesaated

2000ndate aastate lõpus on lastesaadetele säilinud oluline koht. Igal argipäeval on eetris kaks erinevat saadet kolm korda, nimelt ühte saadet korratakse. Enam ei ole eraldi lastesaadete toimetust, vaid on ühtne Vikerraadio toimetust, kus on lastesaadete toimetajad, seega on töö- ja otsustusprotsess ehk isiklikum, samas erinevate vaatenurkade (st teiste toimetajate) poolt toetatud.

Teemadena ei too lastesaadete toimetaja Kadri Tiisel välja konkreetseid teemasid, vaid leiab, et lastele huvipakkuvaid teemasid on palju. Saates „Lapsesuu ei valeta“ vesteldakse erinevatel teemadel, millest lastel oleks midagi rääkida. Mälumängusaates „Miniturniir“ on esindatud küsimused kõikvõimalikest valdkondadest. „Laste lugusid“ peab Tiisel avastuslikuks saateks, kus käiakse erinevates kohtades teadmisi saamas, näiteks muuseumides, näitustel. Sellessamas saatesarjas on kord kuus ka saade, kus lapsed ise räägivad uutest raamatutest, plaatidest või etendustest. Rääkima valitakse lapsed, kel on teemaga seos, näiteks teatrietendusest räägib laps, kes käib ise näiteringis. Oluline on toimetaja hinnangul ka lastemuusika tutvustamine.

- *Muusika, näiteks lastemuusika on teema, tänapäeva lapsed kuulavad valdavalt ju mitte lastemuusikat, vaid nad ikka tahavad just rohkem popmuusikat kuulata. Aga viimastel aastatel on väga palju häid laste plaate, mis ei ole üldse igavad ja titekad tegelikult. (Tiisel)*

Suurem osa praegu tehtavatest lastesaadetest võetakse linti väljaspool stuudiot. Studiosalvestatav saade on „Miniturniir“ ning sisseloetud unejutud. Saade „Lapsesuu ei valeta“ salvestatakse reeglina lasteaedades või koolides, kust lapsed parasjagu valitud on. „Laste lood“ saatega käiakse aga väga erinevates paikades, kus ka salvestatakse, näiteks muuseumis, politseis, kiirabis jne.

Žanrilise liigituse peale tänapäeval raadios väga ei mõelda. Kui vaadata üleüldiselt, mis žanre raadios kasutatakse, on näha, et peamised liigid on uudised ja niisama jutu- või muusikasaated. Vanasti populaarne olnud reportaaž on eestist põhiliselt kadunud.

Lastesaadete toimetaja sõnul ei mõelda niivõrd žanrite määratlusele, kui et saated oleksid huvitavad kuulata.

- */.../ me mõtleme selle peale, et meie helipilt oleks värviline, et me suudaks võimalikult erinevat moodi edasi anda. Et seda oleks huvitav kuulata /.../. (Tiisel)*

Üldiselt peetakse lapseks umbes põhikooli lõpuni käivat õpilast ehk kuni 15-aastast, sealt edasi läheb vanus juba noore alla. Vikerraadio lastesaated aga on mõeldud mõnevõrra nooremale kuulajale. Saated „Lapsesuu ei valeta“ ja „Laste lood“ on suunatud koolieelikutele ja algklassi lastele. Mälumängusaade „Miniturniir“ sihtrühmaks on 5-7. klasside õpilased. Samas tundub Vikerraadio selline vanuseline valik õigustatud, kuna laste ja ka noortega tehtud intervjuudest tuli välja, et juba lapseas eelistatakse muusikalise sisuga kanaleid ning ilmselt ei jaguks näiteks 13-15 aastaste hulgas Vikerraadiole kuulajaid. Väiksemad lapsed kuulavad raadiot enamjaolt koos vanematega, kes saavad laste valikuid suunata.

Kuulajaskonnaga suheldakse Vikerraadio lastesaadetes peamiselt interneti kaudu. Toimetaja Tiiseli sõnul saadatel praegu aktiivset kaasalöömise vormi pole, kuid näiteks „Miniturniiril“ on suure ringi küsimus, millele oodatakse vastuseid ning Vikerraadio kodulehel on saadatel foorumid. Lisaks avati 2005. aastal ETV ja ER ühine lasteportaal www.meieoma.ee (Eesti Raadio ajalugu), kus lapsed samuti saavad foorumis saadetest kirjutada ja kõiksugustel muudel teemadel arutleda. Lisaks on lehel võimalik raadiosaateid kuulata ning erinevaid mängida.

3.3.2 Laste huvi

Töö käigus läbi viidud intervjuudest kahe linnas elava ja kahe maal elava lapsega selgus, et laste huvid on erinevad. Samas ei saa siin teha üldistusi kõikide laste kohta, vaid konkreetselt intervjuueritud laste kuulamisharjumuste kohta. Intervjuudest tuli välja, et maal elavad lapsed kuulavad raadiot sagedamini kui linnas elavad lapsed.

Linnalapsed kuulasid peamiselt muusikat mängivaid radiojaamu, Star FM-i, Uunot ja Elmarit, viimast koos vanaemadega. Peamiselt kuulavad nad raadiot vaid koos vanematega või autos sõites, linnas elav tütarlaps kuulab mõnikord ka oma toas raadiot. Samas ei olnud kumbki raadiost kunagi lastesaateid kuulnud, ka unejuttu mitte. See paneb mõtlema, et

vanemad ei suuna oma lapsi lastesaateid kuulama, mistõttu ei saagi lastel huvi tekkida, kuna selles vanuses peaks neid veel suunama. Võib eeldada, et unejuttu teavad enamus praegustest kooliealiste laste vanematest, kahjuks peab tõdema, et vähesed suunavad ka oma lapsi neid saateid kuulama.

Intervjuu käigus mängisin lastele ette kaks väikest lõiku lastesaadetest. Esimene lõik oli 60ndate saatest „Mõttele ja mõista“, kus kaks last olid raadiomaja avastamas ning kirjeldasid, mida nad nägid. Teine lõik oli praegusest saatest „Laste lood“, kus 3. klassi poiss rääkis raamatust, mida ta oli lugenud ning vastas küsimustele, lisaks oli ettemängitud lõigus ka osa, kus lavastati heliliselt üks raamatuseik. Hiljem esitasin lastele küsimused, mis neile meeldis, mis meelde jäi, miks jm. Linnas elavate lastega tehtud intervjuudes tegin aga tähelduse, et lapsed ei osanud kuuldust midagi rääkida. Põhjuseks võis olla laste võõrastamine, kuid ka tähelepanu puudumine. Kui neilt küsisin, mis kuuldud lõigust meelde jäi, tuli vastuseks „ma ei tea“. Et neilt midagi teada saada, pidin mitmeid lisaküsimusi esitama. Samas võis laste napsõnaline vastamine olla tingitud ka arglikkusest ja intervjuueeri vähesest kogemusest laste intervjuerimisel.

Pärast kuulatud lõike tuli linnalaste vastustest välja, et huvi raadiost lastesaateid kuulata ei tekkinud. Küll aga vaatavad nad televiisorist lastele mõeldud saateid või multifilme meelsasti.

Saadete mittekuulamist ja huvi puudumist põhjendab üks vastanutest kiire elutempoga.

- *Mul on liiga palju tegemist lihtsalt. (Laps1)*

Kõnealune laps kasutas aeg-ajalt internetti, kuid mitte igapäevaselt. Rootsis läbiviidud uuringust on selgunud, et aktiivsed virtuaalse maailma kasutajad on ka reaalses elus sama aktiivsed (Dunkels 2007). Nii käis ka intervjuueeritud laps mitmes huviringis.

Maal elavad intervjuueeritud lapsed aga kuulasid raadiot pea iga päev, nad käivad noortekeskuses, kus raadio nende tegevusi saadab. Jaamadest tõid lapsed välja mitmed muusikat mängivad raadiokanalid, näiteks Sky Plus, Star FM, Power Hit Radio ja ka Elmar. Lisaks noortekeskusele kuulavad lapsed raadiot ka kodus. Kuigi Vikerraadioga igapäevaselt kokku ei puututa, olid mõlemad lapsed Vikerraadiost lastesaateid kuulanud, ühel juhul tõi laps välja kunagi kuulatud saate „Mina lood“.

- *Sest et seal on nii vahva, ee... nagu ta räägib kõigest, mis tal juhtund on. (Laps4)*

Unejutu olemasolust olid mõlemad maal elavad lapsed kuulnud, nad olid unejuttu ka kuulanud, kuid sage kokkupuude puudus. Nagu linnas elavad lapsedki, meeldib maalastele lastesaateid telerist või arvutist vaadata. Mõlemad lapsed on ka lastesaatesse pildi joonistanud, üks vastaja oli pildi saatnud saatesse „Saame kokku Tomi juures“. Teine laps oli saatnud joonistuse ühele multifilmile ning see avaldati ajakirjas.

- *Ee, no ma olin üpris väike, mingi 6- või 5-aastane, siis ma joonistasin sinna Elli, siis joonistasin Tuusti, siis joonistasin Tomi ja Anni ja Elleni ja Eedi /.../ (Laps3)*

Intervjuu ajal tuleb ka välja, et üks laps on lasteaia olles raadio lastesaates osalenud. Ta ei ole täpselt kindel, kuid arvab, et raadiojaamaks oli Elmar.

- *Ehhee, ma ei tea, mingid raadiotüübid tulid lasteaeda ja siis ma laulsin seal kaks laulu. (Laps3)*

Saatelõikude ettemängimise eel läksid lapsed elevile ning oli näha, kuidas saateid kuulati tähelepanelikult. Hiljem saadetest rääkides olid maal elavad lapsed aktiivsemad, kui linnalapsed, kuid ka neid pidi suunavate küsimustega abistama. Hiljem vastati, et tekkis huvi Vikerraadio lastesaateid ka edaspidi kuulata.

Oli tunda, et lastele pakkus kõnealune teema huvi ning nad rääkisid üsna palju. Vestluses tuli välja, et lastesaate puhul peavad mõlemad kõige olulisemaks nalja ehk saade peab naljakas olema, natukene peab seal ka tarkust jagama.

3.3.3 Noortesaated

2000ndate lõpus peetakse noortesaadete teemadeks kõiksugu valdkondi, räägitakse poliitikast, ajaloost, argielust, teadusest, lihtsalt elust, mõningaid teemasid valgustatakse ka läbi huumori, sageli just poliitikat. Suurt rõhku pööratakse muusikalisele mitmekesisusele, kuna muusikastiile on väga erinevaid.

Seminaritöö käigus selgus, et noortesaateid on tavalistest saadetest keeruline eristada, esmalt seetõttu, et nooreks peeti tol ajal inimest gümnaasiumiõpilasest kuni perekonnaloomiseni. Tänapäeval on noore umbkaudseks vanuse ülempiiriks 26. Samas on Raadio 2 nimetanud end noorteraadioks, kelle sihtgrupiks hetkel on 15-35 aastased noored (Eesti Rahvusringhäälingu

arengukava 2009-2012). Saadete eristamise teebki keeruliseks suur sihtrühma vanuseline eristus, 20-aastaselt on teistsugused huvid kui 30-aastaselt, seejuures sarnanevad saadete teemad tavaliste täiskasvanutele mõeldud saadetega, mistõttu ongi noortesaateid keeruline eristada. Kuna Raadio 2 nimetab end noorteraadioks, võib oletada, et suurem osa saadetest on tänapäevases mõttes noortesaated.

40% Raadio 2 saadetest on sõnasaated, 60% muusikasaated (Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2012-2015), seega on suurem tähtsus muusikal, lisaks lastakse sõnasaadete vahepealgi muusikat. Samas tuleb noortega läbiviidud intervjuudest välja, et neid huvitabki raadio puhul enim muusika.

- *Ma panin muusika esimeseks, sest minu elus on raadio selle jaoks, et ma kuulan muusikat. (Noor1)*
- *Sest kui kogu aeg pläma aetakse, no mitte pläma, no kui koguaeg lobisetakse, siis kuulajal võib nagu igav hakata. (Noor4)*

Raadio 2 kodulehel toodud 42-st saatest 32 on põhiliselt muusikasaated, nende sõnaline osa puudutab muusikast rääkimist, laulude sissejuhatamist. Sõnasaadetest võib välja tuua näiteks argipäevase „Siin me oleme“, mis on mõneti ajakirjaformaadis saade, kus räägitakse aktuaalsetel teemadel ning vesteldakse erinevate inimestega. Populaarne on „Rahva oma kaitse“, kus Mart Juur ja Andrus Kivirähk humoorikal viisil poliitikast ning elust räägivad. Aktuaalsetel ja poliitilistel teemadel räägitakse ka saadetes „Ülekuulamine“ ning „Olukorrast riigis“. Mõneti hariva ja uusi teadmisi andva sisuga saadeteks võiks pidada „Ajaloootundi“, kus Hillar Palamets kõnelebki ajaloost, „Elamise kunst“, kus vastatakse elus olulistele küsimustele ja räägitakse elustiilist ning „Hallo, Kosmos!“, kus erinevad inimesed räägivad mitmesugustest maailmavaadetest.

Peamiselt on Raadio 2 puhul tegu otse-eetri saadetega, žanriline mitmekesisus on vaene. On mõningaid intervjuutüüpi saateid, kuid suuremas osas saadetes esineb monoloogi või dialoogi vormis vestlusi. Kunagist kuninglikku žanri reportaaži kohtab tänapäeval harva.

Nagu eespool mainitud, on Raadio 2 kuulaja 15-35 aastane noor inimene. Kuulajaskonnaga suhtlemisel kasutab Raadio 2-ki aktiivselt interneti. Nimelt saab raadiosaadetes kirjutada R2 kodulehel ning sotsiaalvõrgustikes Facebook ja Twitter. Mõnel saatel on ka eraldi Facebook-i leht, näiteks saatel „Hallo, Kosmos!“, millel on 1880 jälgijat (Facebook 2011).

3.3.4 Noorte huvi

Töö käigus läbiviidud intervjuudest selgus, et nii linnas kui maal elavad noored ei pea raadiot oluliseks infoallikaks. Raadiost kuulatakse peamiselt muusikat mängivaid kanaleid, mille sekka tehakse lühikesi ja pigem meelelahutusliku sisuga uudiseid. Üks vastanutest kuulab interneti kaudu vaid välismaised muusikaraadiokanaleid, kust valib endale meelepärase muusikastiiliga kanali.

Noortega tehtud intervjuudest tuli välja, et jutusaateid ei kuulata nii huvi puudumise tõttu kui ka ajapuudusel. Samuti jäi tunne, et noored ei oska neid huvitavaid saateid üles otsida. Kui Raadio 2 saatekavaga tutvuda, leiaks sealt igale maitsele mõne saate.

- /.../ ses suhtes, et saateid ega midagi erilist ei kuula. Ma ei tea, seal ei ole just midagi huvitavat. (Noor2)

Intervjuu käigus palusin noortel järjestada kaheksa erinevat saateliiki huvitatuse alusel (Lisa 3). Tulemustes selgus, et maal ja linnas elavate noorte järjestused on märgatavalt erinevad. (Tabel 7)

Tabel 7. Noorte huvi raadiokuulamisel 2011. aastal

KESKMINE	MAAL ELAVAD NOORED	LINNAS ELAVAD NOORED
1. Muusika 2. Uudised 3.-4. Intervjuusaated, hariva sisuga saated 5. Sport 6.-7. Soovisaated, kuuldemängud 8. Järjejutt	1. Muusika 2. Uudised 3.-4. Soovisaated, Intervjuusaated 5. Sport 6.-7. Järjejutt, kuuldemängud 8. Hariva sisuga saated	1. Muusika 2. Hariva sisuga saated 3. Uudised 4.-5. Intervjuusaated, kuuldemängud 6. Sport 7. Järjejutt 8. Soovisaated

Tabelist tuleb välja, et kõik vastanud noored pidasid raadiokuulamisel kõige olulisemaks muusikat. Edasi on aga linnas ja maal elavate noorte vastustel suur vahe. Maal elavad noored eelistavad uudiseid, nende järel soovisaateid. Linnas elavate noorte jaoks on olulisemad hariva sisuga saated ja seejärel uudised. Hariva sisuga saated on maanoortel aga viimasel kohal. Tehtud järjestusest saab järeldada, et kahe intervjuueeritud maanoore huviks on pigem pehme sisuga saated, vastupidiselt linnanoorega.

Kuigi linnanoored pidasid hariva sisuga saateid oluliseks, ei tulnud intervjuust välja, et nad saateid sageli kuulaks. Pigem võis selline vastus tulla arutlusest, missugune võiks olla üks hea noortesaade. Linnas elavate noorte arvates peaks saade algama päevakajalise teemaga, seejärel võiks tulla intervjuu huvitava persooniga, nad lisavad, et intervjuueeritavad peavad vahelduma, ka elukutseliselt. Üks noortest leiab, et igas saates peaks olema midagi teaduslikku ja vahepaladeks muusikat. Teine vaidleb vastu, et teaduslik oleks paljudele kuiv ja liigne muusika võib kuulamise järje rikkuda.

- *A võib-olla peaks üldse kaks saadet olema, siis haritud noortele ja tavalistele noortele, kes siis nagu ei ole huvitatud sellisest teaduslikumast poolest või poliitikast. Et need, kes tahavad seal oma probleeme lahata ja Justin Bieberist rääkida, siis neil oleks oma saade ja teistele on teine saade. /.../ Et noh, ei saa arvestada kõikide soovidega ühe saate ajal korraga. (Noor1)*

Maal elavad noored peavad saate tähtsaks komponendiks noorteürituste kajastamist ning noorteprobleeme. Kõikide noorte arvates on teiste inimeste probleemid ja mured just need, mis kuulajaid võiks huvitada. Samas leiavad maal elavad noored, et saadet, kus pikalt kõneldakse, on raske ja igav jälgida.

- *Ma arvan, et see oleks rohkem nagu vanaemadele, kes viitsivadki süveneda. Nad istuvad ja koovad ja kuulavad ja siis elavad kaasa hullult (Noor4).*

Tuleb ka välja, et Raadio 2 sõnaline programm ei sobi koolis käivate õpilaste ajakavaga. Õhtuti, mil noortel oleks võimalik pärast kooli ja treeninguid saateid kuulata, kõlavad eetris peamiselt vaid erinevad muusikasaated. Kõik sõnalised saated on eetris päevasel ajal või nädalavahetusel, mil noorel on muid tegemisi.

- *Kui ma jõuan viie-kuue aeg koolist koju ja sul ongi õppida võib-olla kolm tundi või midagi, käid veel trennis ära ja veel õppida ja. Ja õhtul hilja, ma ei usu, ma ei ole kindel, aga ma arvan, et üheksa ajal ei tule mingeid siukseid saateid. (Noor2)*

3.4 Eri perioodide laste- ja noortesaadete võrdlus

3.4.1 Saadete sisu ja teemad

1960ndate, 1990ndate alguse ja 2000ndate lõpu uurimisest selgus, et lastesaadete sisu ja teemad ei ole oluliselt muutunud. Tähtis on aga ühiskonnakorralduse muutumine ning praeguste laste suuremad võimalused.

1960. aastatel ja enne Eesti taasiseseisvumist valitses Eestis nõukogude võim, mistõttu oli saadete tegemine pideva kontrolli all. Kõik saated läbisid enne eetrisse minekut tsensuuri tähelepaneliku kontrolli, kus sageli mittevajalikuks peetud elemendid välja kästi jätta. Tsensuuri poolt olid keelatud kohati väga lihtsad asjad või sõnakasutused, näiteks ei võinud muusikast rääkides kasutada sõna „jazz“ või „rock“. Samuti olid nõukogude ajal ette nähtud kohustuslikud teemad, millest kindlasti pidi saateid tegema, näiteks punasele võimule pühendatud aastapäevad, pioneerisaated jms. Kui saadete pidev kontrollimine ja kohustuslikud teemad välja jätta, pühenduti ikka sarnastele teemadele, nagu tänapäeval, kuna lapsed huvitavad ikka samad asjad. Nii on saateid kirjandus-, muusika- ja loodustemadel. Lisaks kõikvõimalike asutuste külastamine, näiteks politsei ja tuletõrje.

Vahepeal on muutunud lapsed ümbritsev ühiskonnakord, lapsed on muutunud jutukamaks ning neil on tekkinud oma arvamus.

- *No tollal oli ju teistmoodi, siis oma arvamust ei tohtinudki olla, koolis kasvatati nii. Sa ei tohtind väga erineda, sul ei tohtind olla oma arvamust, kogu aeg räägiti „meie“.*
(Karro)

Saadetes kaasalöömise võimalus on aga aja möödudes vähenenud. Kui vanasti tehti spetsiaalseid saateid, kuhu lapsed said kirjutada või joonistada, siis tänapäeval on võimalik saadetes küll kirjutada, kuid seda ei kutsuta nii palju esile kui varem. Praegused võimalused on ülekandunud internetti, kus saatetegijaga saab ühendust võtta kodulehel saate tutvustuse juures oleva foorumi kaudu. Lisaks on lastele loodud ka eraldi veebisait www.meieoma.ee, kus saab kirjutada nii saatetegijale kui ka suhelda teiste lastega, kes saateid kuulavad või portaali kasutavad.

Noortesaateid on periooditi keeruline võrrelda, kuna nõukogude ajal olid noortele saated, pärast 1993. aastat aga eraldi raadiojaam. Praegu pakutakse noortele kindlasti suuremat muusikaliste žanritega tutvumise võimalust, vanasti oli mitmete muusikastiilide mängimine keelatud ning paljud tänapäevased stiilid veel loomatagi. Noorigi huvitavad endiselt samad asjad, teadmiste saamine ning muredele vastuse leidmine, muutunud on vaid ühiskond ning tehnika kiire areng.

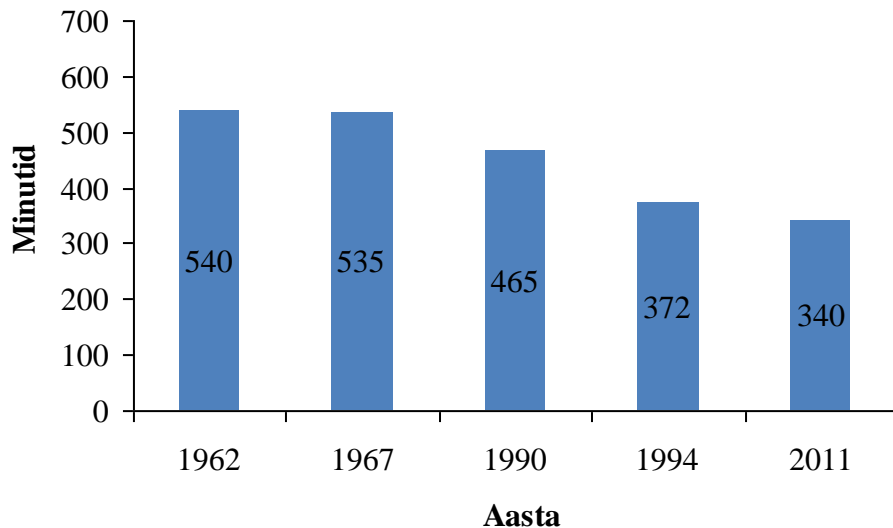
3.4.2 Saadete eetriajad

60ndate saatekava näeb välja mitmekesisem kui tänapäevane kava seetõttu, et lastesaateid oli rohkem. Ka toimetus oli suurem, keskmiselt on lastesaadete toimetuses nõukogude ajal töötanud vähemalt viis inimest, 2011. aastal teeb Vikerraudios lastesaateid üks inimene. Kui praegu on koos unejutuga neli erinevat saadet, iga päev on üks saade pluss unejutt, siis vanasti oli saadete hulk suurem, iga päev oli eetris kaks ja rohkem lastesaadet, lisaks oli lastesaadetele ka nädalavahetuse eetriaeg, nii oli lastesaateid iga päev. Lastesaadete suurema hulga tõttu vaheldusid need ka nädalapäevadel, kui praegu on kolm korda nädalas eetris „Laste lood“, siis enne raadio struktuuri muutumist oli iga päev eetris erinev saade.

Saatenädala kestvus on praegu 60ndate aastatega võrreldes vähenenud, samas on muutunud ka olukord riigis. Kui vanasti oli Eesti Raadio ainus raadiojaam, siis 90ndate aastate algusest on lisandunud mitmeid erakanaleid, lisaks on kasutusele tulnud internet, kust lapsed ja ka noored leiavad endale meelepärase, mistõttu kuulatakse vähem raadiot.

- *Tegelikult ma arvan niimoodi, et võib-olla on see õige, et praegu on neid saateid vähem, sellepärast, et elu on läinud nii kiireks, et pool tundi vaevalt keegi viitsiks olla seal juures. (Karro)*

Võttes aluseks Raadiolehtedes ning Vikerraadio kodulehel olevad saatekavad, koostasin aastate võrdluse saatenädalate pikkusega. Suvalisel alusel valisin arvestatavaks nädalaks aprilli teise nädala, sealhulgas arvestasin saadete pikkustega, mis märgitud saatekavas. (Joonis 3)

Joonis 3. Lastesaadete saatenädala pikkus minutites (Andmed: aprilli teise nädala Raadiolehed aastatest 1962, 1967, 1990; Vikerraadio kodulehekülj)

Jooniselt on näha, et 60ndatel püsib saatenädala pikkus enam-vähem sarnane. 90ndate alguses, mil Eesti oli veel nõukogude liidu liikmesriik, oli saatenädal samuti pikem, kui pärast taasiseseisvumist. Kui võrrelda aastaid 1994 ja 2011, siis ei ole saatenädalate pikkuste vahe väga suur. Praegu on lastesaadetele (koos igapäevase kordusega) pühendatud iga päev 60 minutit ehk üks tund, välja arvatud nädalavahetused, mil on ainult 20-minutiline unejutt. Arvestades praegust elutempot, on lastesaadetele saatekavas üsna oluline roll, nad saavad kogu saatepäevast endale ühe tunni, ka 1967. aastal oli vaatluse all olnud nädalas viis päeva, mil lastesaadete kogupikkus ühel argipäeval oli 60 minutit, lisaks ka nädalavahetuse saated.

Kui arvestada, et Raadio 2 on noortele mõeldud kanal, võib öelda, et noortesaadete arv on kasvanud. Enne Raadio 2 loomist olid noortesaated eetris mõnel korral nädalas, see oli aastati erinev. Praegu mängitakse noortele mõeldud saateid ööpäevaringselt, kuid keeruline on kogu Raadio 2 saatekavast paika panna, millise saate puhul on tegu võrdväärse saatega endisest noortesaatest.

3.4.3 Sihtrühmad

Lastesaadete puhul on sihtrühmade piirid aegade jooksul pisut nihkunud. 60ndatel arvestati laste hulka põhikooli lõpuni käivaid õpilasi, sealhulgas tehti eraldi saateid ka mudilastele, kes olid eelkooliealised või algkoolis käivad lapsed. Täna Vikerraadios on enamus saadetest

mõeldud just mudilastele ehk kuni algkoolis käivatele lastele. Mälumängusaade „Miniturniir“ on mõeldud 5.-7. klassidele. Samas võib olla, et vanematele lastele lastesaadete tegemine Vikerraadios ei olegi mõistlik, kuna selles eas on tegemist parajasti teismeliseas lastega, kes eelistavad pigem muusikakanaleid ning ei pea endid enam lasteks.

Noorte sihtrühm on läbi aegade olnud sarnane. Kui praegu on Raadio 2 enda kuulajaskonnaks märkinud 15-35 aastase inimese, siis ka nõukogude ajal oli sihtrühm umbes nii määratletud.

3.4.4 Saadete žanriline tähtsus

Žanrilist jaotust peeti nõukogude ajal olulisemaks kui praegu. Kunagi ei ole saateid tehes mõeldud, et see peab kindlasti teatud žanris olema, kuid sellest on siiski kinnipeetud. 60ndatel ei olnud intervjueritavate öeldu põhjal žanril nii oluline roll kui 80ndate lõpus ja 90ndate alguses. Tänapäeval žanrilise jaotuse peale ei mõelda, oluline on, et saate heliline kujundus oleks kuulajale hea.

60ndate perioodist tõid toimetajad välja intervjuu, reportaaži ning mitmest žanrist läbipõimunud saatevormi, kus räägiti juttu, tehti intervjuusid, mängiti muusikapalasisid. 90ndatest aastatest tulid välja järgmised žanrid: intervjuusaated, olukorrakirjeldused, reportaaž, samuti läbipõimunud saateformaad. 90ndatel peeti saadete muusikalist kujundamist väga oluliseks. Veel oli oluline roll ka reportaažidel, mida tänapäeva raadioeetris haruharva esineb. 60ndatel peeti reportaaži žanrite kuningaks ning sellel oli saatekavas oluline roll. Tänapäeval on peamisteks saateliikideks intervjuu- ja vestlussaated, mida on täiendatud muusikaga.

3.5 Tulevik toimetajate hinnangul

Laste- ja noortesaadete tulevik tundus mulle teema uurimist alustades tume, kuna esmalt 60ndate perioodi uurides, mis oli täis rõõmsameelsust ning laste ja noorte suurt huvi saadete vastu, kahvatusid taasiseseisvunud Eestis tehtavad saated. Seetõttu oli vajalik ka uurimisküsimuse tõstatamine. Töö käigus sai aga selgeks, et hetkeolukord on hea ning mõneti isegi sarnane kunagi olnule. Antud peatükk on valminud intervjueritud toimetajate

hinnangutel ning nad leiavad, et nii laste- kui noortesaadetele on tulevikus oluline missioon täita.

Lastesaadete puhul peavad toimetajad väga oluliseks, et saated püsima jääksid, kuna need on head lapse kuulmismeele arendamisel ja viimase arendamine on inimesel eluks vajalik. Ilma kuulamisoskusest on keeruline ka koolis ja edasises elus hakkama saada.

- */.../ minu jaoks on ikka väga tähtis see, et lapsel on eriti vaja kuulata ilusat sõna, nii-öelda seda kunstilist sõna (Karro).*

Küll aga arvavad ka toimetajad ise, et lastesaadetele on vähem kuulajaid kui vanasti, neid põhjuseid on mitmeid, näiteks lapsi ümbritsev mitmekesine meedia ning kiire elutempo. Kuna lastel on lai valik erinevate meediumide vahel, siis on neil keeruline leida üles just lastesaateid, seda enam, et märgatav reklaam saadetele puudub. Lisaks on tänapäeva lastel võrreldes 60ndatega pärast kohustuslikku koolipäeva mitmeid tegevusi, mistõttu võib juhtuda, et laps jõuab koju alles õhtupoolikul.

- *No aga lapsed, lastel on ju, võib-olla, et 60ndatel aastatel nendel ei olnud nii palju jooksmist ringi. Kus on siis see universaalne aeg, et nüüd laps saab istuda raadio juures ja kuulata. Aga praegu on niimoodi, et lastel on, enam vähem ikka tahetakse, et nad natuke liigutaks ka, et mingi trenn oleks. (Tarand)*
- *Eks see on see, et muu meedia pealetung on niivõrd suur ja meie konkurendid televisioon ja internet on särava liikuva pildiga ja laps ei pea nii palju vaeva nägema. Tema meel lahutatakse ära kerge vaevaga. (Tiisel)*

Praegu mitte tegevad toimetajad leiavad, et tänapäevased lastesaated on küll üsna sarnased nendega, mida nemadki omal ajal tegid, kuid nad toovad ka välja, et lastesaadete ajaline kestvus on lühemaks muutunud. Samuti toob üks endine toimetaja välja ka suurte toimetuste kadumise, mille asemel nüüd 1-2 inimest saateid teevad. Kuigi töökollektiiv on vähenenud, ei paista see välja saadete kvaliteedist. Loomulikult on ka tehnilised võimalused muutunud paremaks ning võimaldavad kiiremat töötempot kui vanasti.

- *Tähendab järjepidevus on kadunud, sellest on kahju. Kõik traditsioonid, sest see meeskond, kes hakkaks tööle ja tegema, need peavad kõik algusest peale, nad peavad kõik uuesti jalgratast eee... . (Kahn)*

Samas ollakse nõrдинud, et mõni saatevorm on raadiost täielikult kadunud. Seda peetakse endiselt vajalikuks ning ka kuulajaskond puuduolevatele saadetele peaks tänases Eestis olemas olema. Raadio peaks oma saadetega kutsuma inimesed liikuma, tihtipeale ei liigu aga saatetegemisel saatejuhtki.

- *Ühiskond on muutunud jah. Ma ei tea isegi miks ei tehta selliseid asju. Eesti Raadio oli ju väga populaarne, noortesaated, korraldasime ju neid matku üle Eesti, erinevates kohtades, üle Eesti matkati. /.../ Praegu millegipärast ma ei tea, nad on seal laisad või ei ole neil tegijaid või. (Männiksoo)*

Tulevikus peaksid saated kõigi toimetajate arvates säilima, kuid ennustatakse mõningaid muutusi. Näiteks rahalised probleemid, mistõttu ei saa teha kõiksugu saateid või muudatusi, nagu soovitakse, vaid peab pingsalt arvestama eelarvega. Rahvusringhääling on riigi poolt rahastatav ning kunagi ei ole aastaplaane koostades täpselt teada, kui palju riik ringhäälingule raha eraldab. Ka konkureeriva meediumi ehk interneti kasutuselevõtt võib tulevikus olulist rolli mängida. Näiteks on võimalik lisaks interneti kaudu saadete kuulamise luua ka sotsiaalkeskkondi, mis koondavad saatekuulajad ühtekokku. Interneti kaudu on võimalik saateid interaktiivselt reklaamida.

- *Ega lastele väga ei taheta raha peale panna, terves riigis, raadios ka. Eelarve on väike, ikka laste arvelt, no telekas eriti. (Karro)*
- *Ma arvan, et ta sinna interneti poole liigub. Et lapsed ju arvuti taga on paratamatult rohkem ja kui me suudaks nad panna meie saateid kuulama läbi selle, siis mina oleksin küll väga rõõmus. (Tiisel)*
- *Ka siin on võimalik teha, väga palju on võimalik teha. Paralleelselt internetiga ja nii, et siin need võimalused on isegi avardunud. (Männiksoo)*

Noortesaadete rolli ei hinda endised toimetajad nii oluliseks, kui lastesaateid. Tuleb küll välja, et noortel on oluline roll ja ka noortesaateid kui selliseid peaks olema, kuid nende puhul ei ole vaja rõhutada, et tegemist on just noortesaatega. Noortesse tuleks suhtuda nagu täiskasvanutesse. Inimene saabki täiskasvanuks 18 aastaselt, mis on nooreks peetava isiku alguse vanus, enamus noori ongi sisuliselt täiskasvanud inimesed, kuid vajavad pisut nooruslikku suhtumist. Noori on mitmesuguseid, õppivaid, töötavaid, ringirändavaid, igal on erinevad huvid, üldisest saatekavast on neil endale lihtsam huvitavaid saateid leida.

- *Et ma arvan, et heas mõttes hariduslikud saated, mis on tehtud nii, et sa ei panegi silti hariduslik ja saad sellest tagantjärele aru, et need ongi tänapäeva noortesaated (Ruus).*
- *Ma ei eraldaks mingeid noortesaateid raadio üldisest programmist. Ma arvan, et noorele kuulajale on seda kasulik, mida varem temasse suhtutakse kui täisinimesesse. (Hion)*

Üks toimetaja arutleb pikalt noortesaadete rolli üle ning leiab, et meedia kiire mitmekesisustumise tõttu on see tegelikult juba teistes meediumites olemas, mida noor inimene soovib.

- *Ma arvan, et neid ei peaks tänapäeval tegema, sest et, lihtsalt meedia tarbijaskond jaguneb kuidagi teisiti. Et kui küsida, mida need inimesed tahavad, ma arvan, et nad tahavad kõike seda, mida Eesti Päevaleht, või miks ka mitte Õhtuleht kirjutab tihtipeale oma lehes. (Ruus)*

Tuleviku puhul kaalutakse noortesaadete puhul sama meediumi, mida lastesaadetegi puhul ehk interneti aktiivsemat kasutamist. Kuna sihtrühmad on leidnud interneti, mida nad kasutavad sageli, paljud kindlasti igapäevaselt, on selle meediumi kaudu neile lihtsam läheneda.

- *Tähendab, ma olen hakanud kuulama arvutis neid raadiojaamu, kus ma näen saadet koos tegijaga, koos kohaga, kust see saade tuleb. /.../ Sest mida rohkem raadiot kuulatakse mitte eestrist, vaid internetist, seda rohkem tekib vajadus kasutada kõiki võimalusi. (Hion)*

Toimetajate arvamusel selgub, et nii laste- kui noortesaated peavad jätkuma ka tulevikus, kuid erinevatel tingimustel. Lastesaateid on oluline rõhutada ning nende abil lapse kuulumismeelt arendada. Noori aga tuleks pidada täiskasvanuteks ning neile mõeldud saated peaks ühildama suurde saatekavasse, et nad saaksid ise sobivad valikud teha.

IV JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

4.1 Järeldused

Missugused olid laste- ja noortesaated 60ndatel?

Lastesaadete sisu oli mitmekesine ning seal olid esindatud kõik lapsi puudutavad teemad, näiteks kool, suvi, vaba aeg, laagrid, raamatud. Põhilisteks jaotusteks olid muusika-, kontsert-, teadus-, kirjandus-, vestlus-, pioneerisaated, une- ja järjejutud, kuuldemängud ning Kooliraadio. Lasteraadio saadetes osalesid sageli lapsed ise. Paljud saated olid laste peale üles ehitatud, nad mängisid saatejuhi ja saates osaleja rolli. Lasteraadio suhtles oma kuulajatega kirja teel ning koolides ja lasteaedades kohalkäimisega. Olid ka mõned saated, mis kirju esile kutsusid, näiteks mõistatamise saade, kus oodati lastelt vastuseid. Peamised žanrid olid intervjuu ja reportaaž. Viimast nimetati žanrite kuningaks ja seda esines eetris sageli. Oli ka mitmeid žurnaalitüüpi saateid ning kirju esile kutsuvaid saateid, mida liigitada ei osatud. Enamasti peeti üht saadet mitmest žanrist läbipõimunuks. 1959. aastal taassündis Kooliraadio, millel oli kuulajate ja raadioteigijate seas oluline roll. Kooliraadio saated valmisid õppeprogrammi järgi ja nõupidamisel koolidega. Need olid õppetööd täiendavad mitmekesised saated, milleks korraldati koolides lausa ühiskuulamisi. Kooliraadio oli mõeldud kolmele kooliastmele: alg-, põhi- ja keskkool.

Noortele tehti hariva sisuga saateid, mis aitasid neil iseseisvaks eluks ette valmistuda, näiteks intervjuusaated mõnest kõrgkoolist või elukutsest. Olid ka meelelahutuslikuma sisuga saated, näiteks viktoriinisaated. Noortesaadete toimetuse suhtlus kuulajatega ei olnud väga aktiivne, kuid oli olemas ankeet, mille alusel kuulajad kirju kirjutasid, kuigi noorteraadio toimetajad ei kutsunud kirju eriti esile, kuna nad ei olnud nii aktiivsed, et neile pidevalt vastata. Samas suheldi kuulajatega ka kohtumiste teel, näiteks saadete valmimisel. Noorteraadio peamiseks žanriks nimetati intervjuud. Saated olid tavaliselt eetris paaril korral nädalas.

60. aastatel valitses Eestis nõukogude võim. Avalikkusesse minevaid ajakirjanduslikke teoseid kontrolliti mitmel tasandil (vanemtoimetaja, peatoimetaja) ning viimasena otsustas tsensor, kelle peamiseks ülesandeks oli tekstidest otsida keelatud asju, mis võiksid riigisaladusi paljastada. Konkreetselt ei teadnud peale tsensori keegi, mis keelatud oli, kuid üldised põhimõtted ja keelud olid selged ning saateid püüti teha võimalikult korrektselt, et oleks vähem negatiivseid kokkupuuteid tsensoriga.

Missugused olid laste- ja noortesaated 1990ndate alguses?

Taasiseseisvumisajal olid **lastesaated** kavas iga päev, mis tähendas, et igal nädalapäeval olid eetris erinevad saated, kuigi lastesaadete saatepäeva pikkus oli vaid pisut suurem kui praegu. Saadete teemad olid sarnased praegustele, kuna lapsi huvitavad olenemata ajastust samad asjad, nende ümber muutub vaid ühiskonnakord ning tehnilised arengud. Seega tehti saateid muusikast, loodusest, kirjandusest, teadusest, olid ka järjejutud. Saadete sihtrühmade jaotusel oldi hoolikad, arvestati vanuselisi eripärasid. Nii olid saated mudilastele, algklassilastele, põhikooli esimeses pooles käijatele. Igale ühele pidi asju erinevalt seletama. Žanrid olid sel ajal olulisel kohal, tehti intervjuusaateid, olukorrakirjeldusi, reportaaže, mida praegusel ajal väga harva kuuleb ning kujundatud saateid, kus mitmed elemendid kokku said. Lastesaated olid eetris igal nädalapäeval, lisaks korraldati eetris olnud saateid õhtul või hommikul.

Üleminekuajal olid **noortesaated** liikumas vabaduse poole. Enne taasiseseisvumist, mil valitses veel nõukogulik kord, saadi võimalus teha otsesaateid, mis andis väljaütlejatele suurema mängumaa, kuigi võis juhtuda, et pärast otse-eetrit tuli probleemsed kohad saatest siiski välja lõigata. Tol ajal oli noortesaateks „NO RA“, mis käsitles tavalisi noorte huvisid, räägiti koolist, tööst, armastusest. Saated olid eetris paaril korral nädalas, varasemalt nädalavahetustel, alates 1991. aasta teisest poolest hakkasid noortesaated eetris olema ka nädala sees. 1993. aasta 1. mail avati noorteprogramm Raadio 2, mis hakkas edastama noortele mõeldud saateid.

Missugused on laste- ja noortesaated 2000ndate lõpus?

Käesoleval ajal on Vikerraadio eetris neli erinevat **lastesaadet**, kaks vestlussaate tüüpi, üks mälumäng ning unejutt. Saadetes keskendutakse lapsi huvitavatele teemadele, räägitakse raamatutest, muusikast, loodusest, külastatakse ka erinevaid asutusi, kus lastel põnev käia. Saadete sihtrühmaks on koolieelikud ja algklasside lapsed ning mälumängusaate puhul ka 5.-7. klassi õpilased. Lastesaadete valmimisel ei mõelda žanrilisele tähtsusele, pigem peetakse oluliseks helilist kujundust, et saadet oleks heliliselt hea kuulata. Saated on Vikerraadio eetris viiel päeval nädalas, välja arvatud unejutt, mis kavas ka nädalavahetustel, hommikul eetris olnud saadet korraldatakse õhtuti, välja arvatud unejuttu.

Käesoleval ajal on **noortekanaliks** avalik-õigusliku ringhäälingu raadiojaam Raadio 2. Kanalis esindatakse erinevate saadete näol mitmeid muusikastiile, lisaks on eetris ka sõnalise

sisuga saateid, mis kõnelevad poliitilistel, ajaloolistel, teaduslikel, eluolu puudutavatel ja aktuaalsetel teemadel. Mõne saate puhul suhtutakse teemasse väikese huumoriga. Raadio 2 sihtrühmaks on 15-35 aastased noored inimesed, vanuseline amplituud on üsna suur, seetõttu on kanalil raske erinevatele vanustele täielikult meelepärane olla, seega valivad nooremad kuulamiseks kindlasti teistsuguseid saateid kui vanemad. Saated on eetris iga päev, ka öösiti kõlavad muusikasaated. Peamiselt on saated otse-eetris, žanritest võib välja tuua intervjuu või vestlustüüpi saated, palju on ka monoloogis kõnet ehk üks toimetaja räägib, näiteks muusikasaadete puhul.

Kui suur on lapse ja noore kokkupuude vastavate saadetega aastal 2011?

Töö käigus intervjueeritud nelja lapse ja noore huvi raadiosaadete vastu on peaaegu olematu. Raadiot küll kuulatakse, kuid tavaliselt mõnd erajaama, kus mängitakse peamiselt muusikat ning vahepaladeks räägitakse teksti tavalises kõnekeeles ning vabalt valitud teemadel. **Noorte** jaoks on raadio pigem taustobjekt, mis mängib autos või saadab mõningaid koduseid tegemisi. Info saamiseks raadiot üldiselt ei kasutata, mõnikord kuulatakse sealt uudiseid. Töö käigus noortega läbiviidud intervjuudest selgus, et esmalt eelistatakse raadiost muusikasaateid, seejärel uudiseid ning intervjuusaateid. Intervjueeritud noorte kokkupuude Raadio 2-ga oli nullilähedane, seda oldi kuulatud mõned korrad, kuid saatekavast ei teatud midagi. Kui nad raadiot kuulaks, siis peaks nende hinnangul ühes noortesaates olema intervjuud põnevatel teemadel avaliku elu tegelastega, teaduslood, muusika ja teated noorteüritustest.

Lapsed olid pisut suuremad raadiokuulajad, kui noored. Kahe linnas ja kahe maal elava lapse kuulamisharjumused olid erinevad, linnas elavad lapsed puutuvad raadioga harva kokku, peamiselt vanematega kuhugi sõites ehk autos. Maalapsed aga kuulavad raadiot iga päev, kui nad külastavad kohalikku noortekeskust. Samuti olid mõlemad maalapsed teadlikud Vikerraadio lastesaadete olemasolust, mõnda olid nad isegi kuulanud. Linnas elavad lapsed ei olnud aga raadios olevatest lastesaadetest midagi kuulnud. Kui võrrelda laste huvi lastesaadete vastu, siis maalaste huvi oli kordades suurem. Lapsed peavad saate puhul kõige olulisemaks lõbusust, alles seejärel tuleb õpetlikkuse vajalikkus.

Milliseks hindavad endised saadete tegijad ja praegune saatetegija laste- ja noortesaadete tulevikku?

Nii laste- kui noortesaated jäävad töö käigus intervjueritud toimetajate hinnangul püsima ning oluline on ka nende sõnaline roll ühiskonnas. Lastesaateid on oluline jätkata samal kujul, nendes tuleb rõhutada, et tegu on lastele mõeldud saadetega. Ettepanek oleks kasutada rohkem aktiivseid saatevorme, mille tagajärjel hakkaksid lapsed liikuma ehk midagi korda saatma, nagu nõukogude ajal saade „Poisteklubi“ seda tegi. Noortesaadete puhul aga ei ole vajalik rõhutada, et tegu on noorele suunatud saatega. Noor inimene peab ise leidma end huvitava ja see võiks olla põimitud tavalisse saatekavasse. Noort huvitavad nii või naa kõiksugused teemad. Tulevikus peaksid saatetegijad kasutama veel aktiivsemalt kõiki interneti võimalusi ning saadetega sinna liikuma.

4.2 Diskussioon

Bakalaureusetöö kirjutamisel oli minu jaoks ootamatu laste- ja noortesaadete suur erinevus. Kuna sellealane teoreetiline kirjandus praktiliselt puudub, olin enne intervjuude läbiviimist ja Raadiolehtedega tutvumist veendunud, et saated on väga sarnased ning laps ja noor on samas kategoorias. Tegelikult on tegemist väga erinevate saatetüüpidega juba seetõttu, et sihtrühmad on erinevad. Kui saadetes käsitletavad teemad on sarnased, siis lähenemine erineb vanuselisest aspektist. .

Uuritavaid perioode ehk 60ndaid, 90ndate algust ja 2000ndate lõppu võrreldes selgus, et saadete sisu on nii laste kui noorte puhul sarnane olnud. Põhjuseks oli, et lapsed jäävad alati lasteks, nende ümber muutub vaid ühiskondlik kord ja tehnoloogia arenemine. Minu arvates näitab see, et kui nõukogude ajal peeti saateid vajalikuks, siis peaks see ka praegu nii olema, sest lapsed ei ole sisemiselt olemuselt muutunud. Kahjuks tundub, et saateid ei väärtustata enam nii nagu vanasti. Mind paneb nii arvama juba see, et praegu algklassides käivad õpilased ei tea, mis on „Õhtujutt lastele“, mis on saatnud tuhandete, kui mitte sadade tuhandete inimeste lapsepõlvesid.

Samaks on jäänud ka asjaolu, et noortesaadete sihtrühma on läbi aegade olnud keeruline kirjeldada. Enne Raadio 2 loomist olid spetsiaalsed noortesaadete toimetused, mis tegid noortele mõeldud saateid ja need olid eetris mõnel korral nädalas. Kui tuli noortele mõeldud

Raadio 2, võib järeldada, et iga sellelt kanalilt tulev saade on noortesaade. Missugune siis on noortesaade ja kes on noor kuulaja? Ka pärast töö valmimist on sellele küsimusele keeruline vastust leida. See, et toimetajad ei osanud küsimusele täpselt vastata, paneb mõtlema, kas siis üldse on vaja noortesaateid teha, kui otsest sihtrühma on keeruline määratleda, kui sihtrühm on tegelikult sarnane täiskasvanud auditooriumiga ja seejärel ka noortesaated sarnased tavasaadetega. Noored vaatavad televiisorist pigem tüüpilisi koguperesaateid, nagu igapäevased sarjad, mängufilmid, mängud (Suni 2011). Võib-olla polekski vaja noortele ja noortesaadetele rõhuda, kui noored ise niikuinii liiguvad tavakava poole ning kuulavad/vaatavad asju, mis neid huvitab, mitte asju, mida neile tehakse.

Muutunud on laste aktiivne suhtlus saatetoimetusega. Nõukogude ajal, mil tundus, et Lasteraadiot kuulasid väga paljud lapsed, saatsid lapsed ka toimetustele hulgaliselt kirju. Ning üllatav oli teadasaamine, et sel ajal vastasid toimetajad peaaegu kõikidele kirjadele, mis raadiosse saabusid. Kuna praegu on põhiline suhtlusvahend internet, siis paberi ja pliiatsiga koostatud kirju praktiliselt enam ei saadeta, ka tavaelus, rääkimata lastesaadete toimetusest. Kui toimub suhtlus, siis tehakse seda veebi kaudu, kirju ei kutsutagi esile, mida nõukogude ajal tehti. Mina arvan, et kuulajaga peab suhtlema, tema kaudu saab teada head ja halvad küljed ning mõtteid uuendusteks. Samas on praegusel tehnoloogiaajastul elav inimene teadlik oma võimalustest ning kui ta soovib mingil teemal sõna võtta või kellegagi ühendust saada, siis ta teab, kuidas seda teha ning teda pole vaja suunata.

Ka lastesaadete arv ja pikkus nädala jooksul on muutunud, väiksemaks. Kui uuritava perioodi algusajal olid igal nädalapäeval eetris erinevad saated, siis 2000ndate aastate lõpus on erinevaid saateid kokku neli ning need on eetris vaid argipäeviti. Miks on see nii? Ilmselt tulevad jälle mängu ühiskonnamuutused, mis on taganud olukorra, kus ei ole nii palju erinevaid saateid vaja. Läbi aegade on lastesaadete kavas esinenud kordused, pea igat saadet korratakse, põhjendusega, et teises vahetuses koolis käivad lapsed saaksid ka saateid kuulata. Enne interneti tulekut oli see arusaadav. Kuid kui vajalik on saateid korrata praegu, kui neid saab igal hetkel internetist järele kuulata? Kohati tundub see saatekava täitmisena, samas ehk hoitakse sellegagi traditsioone, tehakse nii nagu oli vanasti. Traditsioonid on ühiskonnale olulised.

Nagu eespoolgi räägitud, on üks olulisemaid muutusi ühiskonnakorra vahetumine, nõukogude Eestist on saanud iseseisev Eesti. Tollane olukord praeguses Eestis ettekujutamatu. Teisalt oli

range kontroll kohati naeruväärne, näiteks olukorras, kus lennuõnnetuse puhul keelas tsensor sõna „suits“ kasutamise, sest suits tähendab tuld ja nõukogude lennukid ei põle. Minu kui vaba riigi ajal kasvanud noorele on selline olukord, kus enda arvamuse avaldamine oli keelatud, võõras. Olen kasvanud ja mind on kasvatatud ühiskonnas, kus tuleb arvamus välja öelda.

Noorte tähelepanu leidmine pole üksnes Eesti avalik-õigusliku meedia probleem. Sarnase teemaga seisavad silmitsi nii Soome YLE, Saksa ZDF kui ka Itaalia RAI. Noortest kui televisioonile kaduvast põlvkonnast on peetud kümneid sessioone ja sadu ettekandeid rahvusvahelistel konverentsidel. (Suni 2011)

Kui ühiskonnas mõeldakse juba sellele, kuidas noori telerite ees hoida, siis tekib kohe küsimus, kuidas neid siis veel raadiote juures hoida. Põhjuseid, miks lapsed ja noored vähem raadiot kuulavad, võib olla mitmeid. Arvan, et esmalt puudub kodune raadiokuulamisharjumus, eeldan, et hommikutigi vaadatakse pigem telerit, kui kuulatakse raadiot. Teiseks tähelepanu tõmbajaks on ilmselt kõik ülejäänud meediumid lapse elus. See on esimene põlvkond, kes sündis, arvutihiir käes, ja kelle aknaks maailma on arvuti kuvar, nende jaoks on võrgus olemine tavaline ja mugav (Lindstrom & Seybold 2003: 22). Kolmandaks tundub mulle, et tänapäeva laste elutempo on kiirem kui mõnikümmend aastat tagasi, lapsed ja noored käivad huviringides, muusikakoolides, nende elus ei olegi vaba hetke, mil raadiost sõnalise sisuga saateid kuulata. Kuigi saateid on võimalik ka internetist järele kuulata, ei leidu neil selle jaoks aega. Tekkivad tühjad augud täidetakse mõne muu tegevusega, kui raadiost harivate saadete kuulamisega. Mida tähendab raadiokuulamisharjumuse puudumine aga ühiskonnas? Lapsed ja noored käivad rohkem omapäi. Kui enne televisiooni tulekut (raadio oli siis juba olemas) said vanemad kontrollida suurt osa laste tegemistest (Meyrowitz 1985), siis nüüd on laste ellu lisandunud niivõrd palju meediume, et vanematel on nende tegemisi keeruline jälgida. Mulle tundub, et neil on palju valikuid ja neid ei ole nii lihtne mõjutada, kuna nad on teadlikumad. Kui jälgiti vaid üht meediumi, näiteks raadiot, siis seda usaldati ja seal räägitut võeti arvesse. Meediumide mitmekesisuse puhul osatakse räägitavasse kriitiliselt suhtuda. Tegeletakse sellega, mis on vajalik ja huvitav.

Kui rääkida sõnalise sisuga saadetest, siis antud töö käigus läbiviidud intervjuudest lastega selgus pärast väikese heliklipi ettemängimist, et nad ei osanud kuuldu kohta midagi öelda, isegi seda, mis neile meelde jäi. Mulle jäi tunne, et lapsed ei pööranud helilõigule tähelepanu

või ei saanud esitatud tekstist aru. Sellest saab edasi mõelda, et kui neil 3. klassis puudub kuulamisharjumus, on keeruline edaspidi hakkama saada, kuna enamus koolis õppimisest käib kuulmise kaudu. Samas pean olema ka enda suhtes kriitiline ning arvestama asjaolu, et lapsed nägid mind esimest korda, mistõttu võisid nad võõristada ja sealt edasi ka napolisõnalisi vastuseid anda, olles seejuures väga hea kuulamisoskusega. Soov õppida ja areneda on inimese põhiline omadus ning nii see ka jääb, sest sellest sõltub meie püsijäämine, aja jooksul täiustuvad vaid vahendid ja materjalid, mida lapsed õppimisel ja arenemisel kasutavad (Lindstrom & Seybold 2003: 184).

Mis aga noorte puhul minus mõtlemisainet tekitas, oli noorte huvipuudus. Nad rääkisid raadiost peamiselt muusikakanalite kaudu, näiteks Sky Plusi ja Power Hit Radio abil. Ringhäälingu poolt pakutavaga ei olnud hästi kursis, kuid teati öelda, et Raadio 2 lihtsalt ei kuulata. Aga miks? Nad ei tea. Mulle tundub, et mina tean – nad ei oska seda jaama enda jaoks avastada. Õhtusel ajal, kui noorel inimesel tekib pärast pikka kooli- ja treeningupäeva võimalus raadiot kuulata, tuleb Raadio 2-st peamiselt erinevate muusikastiilide saateid ning võib eeldada, et see peletab mitmeid kuulajaid kanalist eemale koos edaspidise arvamusega, et Raadio 2 on jama. Saatekavas tuhnides aga leiab mitmeid huvitavaid saateid. Kuid miks peaks noor inimene saatekavas tuhnima? Selle töö võiks ära teha raadiojaam, kes peaks end reklaamima, tutvustama. Selleks on mitmeid võimalusi, näiteks kasutada telereklaami, kuid ilmselt on tõhusaim meedium internet. On mitmeid tasuta võimalusi, näiteks kasutada sotsiaalvõrgustikke. Facebooki näol on Raadio 2 seda teinud, kuid selle tegemisi jälgib vaid 872 inimest (Facebook 2011). Arengukavades peetakse kuulajaskonda umbes 150 000 inimese suuruseks. Samas Power Hit Radiot jälgib Facebookis ligi 24 500 inimest. Järelikult on kusagil lüngad. Asja võib raskendada ka see, et Raadio 2 erinevatel saadetel on oma suhtlusvõrgustikud, mistõttu hajub üldine jälgitavus.

Kui 90ndate aastate keskepaigas lastesaadete toimetust suleti, tõid tollased toimetajad välja, et sulgejad pidasid neid saateid poliitilisteks pioneerisaadeteks. Mina kui ise mitte kohal olnu, arvan, et saated ei olnud poliitilise sisuga, kuna lastele läheneti lapselikult ning käsitleti nende jaoks olulisi teemasid. Arvan, et tehti parimaid saateid, mis sel ajal võimalikud olid. Selles, et eetrisse lasti vaid rangelt kontrollitud saated, ei olnud süüdi toimetajad, vaid ühiskondlik kord, millesse Eesti oli langenud. Samuti olen mõelnud, mis oleks juhtunud, kui toimetust poleks laiali aetud. Kas kõik jätkuks siiani nagu enne, kas lapsed kuulaks rohkem raadiot, kas saateid oleks rohkem, kui suur oleks toimetust, kas üldse oleks võimalik panna raadiot kuulama

sellised massid nagu vanasti? Arvan, et ei. Internet tuli niikuinii, televisioon oli juba oma algusaastatel raadiole suureks konkurendiks, rääkimata hulgalistest eraraadiojaamadest, mis 90ndate aastate alguses tekkisid. Need kõik oleks nii või naa Eesti Raadio kuulajaskonda endale meelitanud. Võib-olla ei oleks lastesaadete tase vahepeal langenud, samas, praeguseks hetkeks on saated taas heal tasemel ning toimetaja pea on täis innukaid mõtteid.

Bakalaureusetöö edasine suund võiks olla lastesaadete sügavam uurimine käesolevas töös uurimata jäänud perioodidel. Selle raames oleks oluline kaardistada lastesaated esimestest saadetest peale kuni tänapäevani, aastakümnete kaupa. Vajalik oleks veel elus olevate toimetajatega intervjuude läbiviimine, Raadiolehtede analüüs lastesaadete osas. Tänapäevases osas saaks lastega rohkem küsitlusi läbi viia, kui antud töös tehtud on. Oleks võimalik välja selgitada laste huvi ning saadete kuulamise sagedus. Noortesaateid tuleks uurida eraldi tööna, kuna käesolevas töös sai selgeks, et laste- ja noortesaadete puhul on tegu küllalt erinevate ettevõtmistega.

Bakalaureusetöö käigus kasutatud kvalitatiivse intervjuumeetodi puuduseks olid avatud küsimused, mis lasid intervjuueeritavatel kohati lobisema hakata. Nõrk oli ka minu kui intervjuude läbiviija kogemus liigset jutustamist takistada. Intervjuude analüüsimise järel võin järeldada, et intervjuueeritavate jaoks oli raskeim osa žanrite teema, kuna neid ei osatud konkreetsetelt seletada ega välja tuua.

KOKKUVÕTE

Käesolev bakalaureusetöö uuris laste- ja noortesaadete sisu ja olemust Eesti Raadios 1960ndatest tänapäevani. Täpsemalt olid vaatluse all 60ndad aastad, 90. aastate algus ning 2000ndate lõpp. Töö eesmärgiks oli uurida saadete sisu, missugune on olnud kuulajaskond ja kuidas on nendega suheldud, milliseid žanre on kasutatud. Sellest lähtuvalt oli eesmärk erinevaid perioode võrrelda ning luua ülevaade, missugused on need saated aja jooksul olnud. Uurisin ka nelja lapse ja nelja noore raadiokuulamisharjumusi ning rääkisin nendega laste- ja noortesaadetest. Samuti selgitasin töö käigus välja, missugune võiks olla saadete tulevik.

Töö käigus intervjueerisin kaheksat uuritavatel perioodidel töötanud laste- või noortesaadete toimetajat. Lisaks viisin intervjuud läbi ka nelja 3. klassi lapsega ning nelja 12. klassi õpilasega, et välja selgitada nende raadiokuulamisharjumused. Intervjuusid analüüsisin ning nende abil sain vastused püstitatud uurimisküsimustele. Lisaks analüüsin ka uuritavatel perioodidel ilmunud Raadiolehti.

Analüüsi käigus tuli välja, et laste- ja noortesaated on erinevad ning neid on keeruline samastada. Aja jooksul on nii saadete sisus, toimetuste suuruses ja saadete kestvuses palju muutunud. Lastesaateid on jäänud vähemaks, kuid nende eetriaeg on enam-vähem võrdne kümne aasta tagusega. Tänapäeval on kadunud nädalavahetuse saateag. Noortesaadetest on aga saanud spetsiaalne noortele mõeldud kanal Raadio 2. Saadete kuulajaskonna määratlus on aga püsinud peaaegu endine ehk tänapäeval tehakse lastesaateid kuni 7. klassi õpilastele, aastakümneid tagasi tehti neid kuni 9. klassi õpilastele. Samas noortesaadete sihtrühm on endiselt sama ehk kuni 35 aastased inimesed.

Laste ja noorte intervjuudest selgus, et raadio kuulamisel eelistatakse peamiselt muusikat mängivaid raadiojaamu. Sõnalisi programme kuulatakse harva, seda tegid vaid maal elavad lapsed. Raadiole eelistatakse televisiooni ning interneti, kust saadakse endale oluline info.

Mõlemal saatetüübil on töö käigus intervjueeritud toimetajate hinnangul tulevik ehk saated on vajalikud, eriti lastesaated, mida peab 100%-liselt jätkama. Tulevikuvõimalusteks on interneti kasutuselevõtt ka raadio puhul, kuna tänapäeva lapsed kasutavad aktiivselt tehnoloogilisi vahendeid. Noortesaatedki on vajalikud, kuid neid ei peaks eraldi rõhutama, nad peaksid

eksisteerima tavalises raadiokavas täiskasvanud inimestele mõeldud saadete vahel, et noored saaksid ise oma valikud teha ning pärast saate kuulamist tajuda, et tegemist oli hea noortele mõeldud saatega.

Käesolev bakalaureusetöö põhineb nõukogude ja kaasaja perioodil (täpsemalt 60ndad, 90ndad, 2000ndad). Seega oleks otstarbekas edasi uurida lastesaateid põhjalikult nende algusajast ehk 1927. aastatest alates või uurida sügavamalt noortesaateid. Leian, et edaspidi võiks neid kategooriaid eraldi uurida.

SUMMARY

The aim of this bachelor thesis on the subject Children And Youth Broadcasts On Estonian Radio From The 1960's Until Today: interviews with editors was to find out what the programmes aimed at young people were like in the 1960's, in the beginning of the 1990's and at the end of 2000. Also, to point out the main differences between the periods as well as to learn about the children and youth's interest in radio shows in 2011.

To obtain the necessary information for this thesis, interviews with children or youth broadcast editors were conducted, six of whom worked on the radio in the 1960s, one in the beginning of the 1990s and one who is currently employed as an editor of such programmes. In addition, four children and four youths were interviewed to learn about their habits of listening to broadcasts in 2011. Furthermore, the newspapers "Raadioleht" from the '60's and '90's were analysed to find out about specific facts.

Throughout time several changes have taken place concerning children's shows. Although the content and subjects have stayed almost the same as children have always had the same kind of interests, the duration of the shows has decreased. The broadcasts used to be on air seven days a week, but in 2011 the shows are broadcast only on weekdays except for daily bedtime stories. Also, the number of shows has declined; today there are only four children's shows on Vikerraadio, whereas during the Soviet times the number of broadcasts was considerably higher. The orientation of youth programmes has stayed more or less the same throughout the years. Narrowcasting has always been problematic as the notion of 'youth' can be widely interpreted; in addition, the range of subjects for young people is similar to the ones targeted at adults. Whilst during the Soviet times the youth broadcasts were aired a few times a week, then in 1993 a radio station for youths, Raadio 2, was founded.

From the interviews with the children and the teens it became apparent that they are mostly interested in radio stations that play music. They do not listen to talk shows because of lack of time and interest. They have many extracurricular activities, and in the evenings, when they would have time to listen to the radio, no programmes directed to them are on air.

According to the editors, the programmes targeted at children and youths should be maintained in the future as talk shows on the radio play an important role in the life of each individual. Children's shows should be continued the way they have been; youth broadcasts do not need to be accentuated – they should just be included in the programme. Although broadcasts can be listened to on the Internet after they have been aired, radio shows can also take advantage of other possibilities provided by the World Wide Web.

KASUTATUD KIRJANDUS

Dunkels, E. (2007). *Bridging the distance*. Umeå: Print & Media.

Eesti Raadio ajalugu. URL (kasutatud jaanuar 2011)
http://vana.err.ee/rahvusringhaalingust/ajalugu/eesti_raadio_ajalugu/

Farmann, E. & Kramhøft, P. (1989). *Raadio ajakirjandus*. Århus: Ajour.

Gasser, U. & Palfrey, J. (2008). *Born digital*. New York: Basic Books.

Hall, S. (1980). „Encoding/Decoding,“ in Hall, S, Hobsbon, D, Lowe, A, Willis, P. *Culture, Media, Language* Routledge, pp 117-127.

Hion, E. (2010a). *Magushapud heietused*. Tallinn: Kirjastus Mardikas.

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Lindstrom, M. & Seybold, P. (2003). *Bränd ja lapsed*. London: Kogan Page Ltd.

Livingstone, S. & Bovill, M. (2000). *Young People, New Media*. London. URL (kasutatud mai 2011)
http://mo2.lmz.navdev.de/fileadmin/bibliothek/livingstone_young_people/livingstone_young_people.pdf

Lõhmus, M. (1999) *Toimetamine: kas looming või tsensuur*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lõhmus, M. & P. Vihalemm (2004). *Raadio Eestis 1960-2003: struktuur, programm ja kuulajad*. Vihalemm, P. (toim.). *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lõhmus, M. & Johanson, A. (2011). *Eesti teel avaõiguslikust ringhäälingust avaõiguslikuks meediaks*. P. Vihalemm et al (toim.). *Eesti Akadeemilise Ajakirjanduse Seltsi aastaraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Lään, V. (1996). *Eesti Raadio: esimesed 70*. Tallinn-Tartu.

Maimik, P. (1972). *Raadiot tehakse rahvale ja rahvas teeb raadiot*. Peegel, J. (toim.). *Fakt, sõna, pilt VII*. Tartu.

McLeish, R. (2005). *Radio production. Fifth edition*. Oxford: Focal Press.

McQuail, D. (2000). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. London: SAGE Publications.

Meyrowitz, J. (1985). *No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behavior*. New York, Oxford: Oxford University Press, pp. 13-51.

Möller, M. & Süld, M. (2001). Vikerraadio. Lõhmus, M. & E. Ehand (toim.). Avalik-õiguslik ringhääling Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 87-90.

Pallas, A., Tammar, H. & S. Uus (2006). *Teelised helisillal. Ringhäälingurahva lood. (Eesti ajakirjanike elulood III)* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pant, V. (1965). Žanriskaalast saateskaalani, definitsioonist reportaažini. Peegel, J. (toim.). *Fakt, sõna, pilt II*. Tartu.

Raadio 2 koduleht, URL (kasutatud aprill 2011) <http://r2.err.ee/>

Roulston, K. (2010). *Reflective interviewing. A guide to theory & practice*. London: SAGE.

Scannell, P. (1996). *Radio, television & modern life*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Suni, R. (2011). Noorte suhe televisiooniga tekitab paanikat. Sirp, 29. aprill, URL (kasutatud mai 2011)

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=12365:noorte-suhe-televisiooniga-tekitab-paanikat&catid=9:sotsiaalia&Itemid=13&issue=3343

Šein, H. (1996). *Avaliku ringhäälingu tulevik Eestis*. Tallinn.

Tiikmaa, H. (2011). *Meedia avalikkuse kujundajana*. Käsikirjaline loengukonspekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Triikkel, I. (1965). Intervjuu ja reportaaž raadioajakirjanduses. Peegel, J. (toim.). *Fakt, sõna, pilt II*. Tartu.

Triikkel, I. (1977). *Ringhääling eile ja täna*. Tallinn: Valgus.

Triikkel, I. (1998) Ringhäälinguaeg. Tallinn: Trükkal.

Unt, A. (2001). Avalik-õigusliku ringhäälingu mõistest. Lõhmus, M. & E. Ehand (toim.). *Avalik-õiguslik ringhääling Eestis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 9-14.

Vikerraadio koduleht, URL (kasutatud aprill 2011) <http://vikerraadio.err.ee/>

Kasutatud allikad

Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2009-2012. (2008) (kasutatud aprill 2011) http://www.err.ee/files/ERR_arengukava_2009-2012.pdf

Eesti Rahvusringhäälingu arengukava 2012-2015. (2011) (kasutatud aprill 2011) http://err.ee/files/Arengukava_2012-2015.pdf

ERR Digihooldla, URL (kasutatud aprill 2011) <http://arhiiv.err.ee/>

Facebook (2004). URL (kasutatud aprill 2011) www.facebook.com

Hion, E. (2010b). *Autori intervjuu*. Tallinn, 19. november.

Kahn, K. (2010). *Autori intervjuu*. Tallinn, 19. november.

Karro, S. (2011). *Autori intervjuu*. Tallinn, 10. märts

Lõhmus, M. (2011). *Autori vestlus*. Tartu, mai.

Männiksoo, L. (2011). *Autori intervjuu*. Tallinn, 18. aprill

Purga, H. (2010). *Mart Luige intervjuu*.

Raadiolehed 1962-1969 ja 1989-1995

Ruus, J. (2010). *Autori intervjuu*. Tallinn, 20. november.

Soosaar, M. (2010) *Autori intervjuu*. Pärnu, 21. november.

Tarand, M. (2010). *Autori intervjuu*. Tallinn, 12. november.

Tiisel, K. (2011). *Autori intervjuu*. Tallinn, 10. märts

TNS Emor, Raadioauditooriumi päevikuuring, suvi 2010.

„Mõttele ja mõista“ (eetris 14.05.1962), lapssaatejuhid Juhan Paadam (Märt) ja Hilja Viies (Maiu). ERR arhiiv

„Laste lood“ (Vikerraadio eetris 29.09.2010), saatejuht Kadri Tiisel. URL (kasutatud veebruar 2011) http://vikerraadio.err.ee/helid?main_id=1422861

LISAD

Lisa 1. Väljavõtted Raadiolehtedest

Lisa 1.1 Raadioleht 1962, nr 6; Tavaline saatekava

6. veebruar

Igahommikused saated 6.00—9.30 leiate lk. 6.

I PROGRAMM

- 9.30 Koolinoorte: «Mina ja meie». Malev Kiltse veste.
9.50 Kontsert eesti muusikast.
10.45 Ülevaade vabariiklikest ajalehtedest.
10.55 Päevauudised.
11.00 Tootmisvõimlemine.
11.10 Populaarne kontsert.
* 12.00—15.00 Saate paus.
15.00 Saatekavateade.
15.05 Päevauudised.
15.15 Ajaviitemuusikat.
16.00 «Mõtteid eelolevaks majandussaastaks».
16.15 Tšaikovski ooperiloomingut.
* 17.00 Päevauudised.
* 17.05 Eesti Põllumajanduse Akadeemia saade kaugõppijale.
* 17.30 Barber — balletisüit «Medea». Esitab sümfooniaorkester autori juhatusel.
18.00 Päevauudised.
18.05 Spordisaade koolinoorte.
18.20 Lusi helilüüsvõtteid nõukogude lauludest.
18.45 «Arsti vestlus».
H. Kahn — «Kuidas vältida veresoonte lupjumist».
* 19.00 Saade soome keeles.
19.30 Päevauudised.
19.40 Olukirjeldus «Läbi ja läbi tööinimene».
19.55 SOOVIKONTSERT TALLINNA EKS-KAVAATORITEHASE MOISAKOLA MEHAANIKATSEHHI TÖÖTAJAILE.
20.30 RAADIOOLIKOOL.
«Festi heliloojaid» — G. Ernesaks.
21.30

«Päevakaja»

- 22.00 Esineb Festi Raadio estraadiorkester.
22.30 Päevauudised (Moskvast).
23.00 SPORDISAADE.
23.15 Kossenko — Tšellosonaat.
Osad: Moderato, Andante con moto, Allegro con fuoco.
Esitavad: Zapetski tšello ja Budnitskaja klaveril.
23.45 Päevauudised.
* 00.05—00.40 Saade väliseestlastele.

Ultrahiljalainel:

- 13.55 Saatekavateade.
14.00 Moskva II programmi saated:

- 14.00 Ülevaade ajalehest «Pionerskaja Pravda».
14.15 Nõukogude luuletajate värse lastele.
14.30 Esinevad Voroneži muusikakoolide õpilased.
15.00 Ülevaade keskajalehtedest.
15.30 Vene heliloojate duette.
15.45 Vestlus «Saadikud tööstust».
16.00 Montaaž Rimski-Korsakovi ooperist «Muinasjutt tsaar Saltaanist».
17.15 Nõukogude heliloojate rahvapilli-palu.
17.45 Saade sarjast «Neist, kes sammuvad esirinnas».
18.00 Estraadi- ja tantsumuusikat.
18.30 Hiina rahvamuusikat.
18.50 Sportlikku nõuannet.

- 19.00 Kerget muusikat.
19.20 Teateid.
19.30 Saade sõjaväelastele. Ülekanne Riiaist.
20.30 Noorte: «Karinu noorte tänane päev».
20.45 Lemmikmeloodiaid klassikalistest operetidest.
21.20 Festi NSV Rahukaitsekomitee saade.
21.30 Helilüüsvõtteid S. Rihteri kontserdilt. Kavasi Haydn — Sonaat do-mažoor, Chopin — Skertso mi-mažoor, Chopin — Ballaad la-bemoll mažoor, Schumann — Noelleti fa-mažoor, Debussy — «Rõõmude saar».

* Ainult laineil 290 m.

- 23.30 Päevauudised.
00.05 Nõukogude heliloojate kerget muusikat.
00.35 Klassikalisi muusikateoseid.

II PROGRAMM

Ülekanne Moskvast:

- 16.00 Päevauudised.
16.05 Koolinoorte: sarjast «Sul kommunist eeskujaks eel». T. Aristova olukirjeldus «Raskustele vastu».
16.25 Lauluõppimise saade lastele.
16.40 Koolinoorte: «Uued kunstlikud elemendid».
17.00—18.00 Vabariiklikud saated vene keeles.
19.00—01.00 Ülekanne Moskvast:
19.00 Päevauudised.
19.30 Ch. Dickens — «Dombey ja poeg». Raadiokompositsioon.
21.45 Soovikontsert.
22.30 Päevauudised.
23.00 Sõnalis-muusikaline saade «Linn Dnepril».
00.05 Sümfoonilisi miniatuure.
00.30 Katkendeid I. Kovneri operetist «Akulina».

KOLMAPÄEV

7. veebruar

Igahommikused saated 6.00—9.30 leiate lk. 6.

I PROGRAMM

- 9.30 Spordisaade koolinoorte.
9.45 Kontsert rahvademokraatiamaade muusikast.
10.45 Ülevaade vabariiklikest ajalehtedest.
10.55 Päevauudised.
11.00 Tootmisvõimlemine.
11.10 Populaarne kontsert.
* 12.00—15.00 Saate paus.
15.00 Saatekavateade.
15.05 Päevauudised.
15.15 Ajaviitemuusikat.
15.55 «Viis minutit noorte».
16.00 Ülevaade ajakirjast «Problemõ Mira i Sotsializma».
16.10 Brahms — Sümfoonia nr. 1.
Esitab Leipzigi Raadio sümfooniaorkester H. Abendrothi juhatusel.
Osad: Un poco sostenuto. Allegro, Andante sostenuto, Un poco allegretto, Adagio, Allegro non troppo.
* 17.00 Päevauudised.
* 17.05 «LENINI PREEMIA KANDIDATE».
A. Adamovitš — «Sõda katuste all».
* 17.35 Valsirütm.
18.00 Päevauudised.
18.05 Kooliraadio (IV—VI klassidele): «Vaatlusi talviseis looduses».
18.25 Klassikalist vokaalloomingut.
Esitab U. Tauts.
18.45 PÕLLUMAJANDUSSAADE.
* 19.00 Saade soome keeles.
19.30 Päevauudised.
19.40 Noorte: «Sadamatuled».
20.00 Läti heliloojate viiulipalu I. Rannapi esituses.
20.20 RAADIOOLIKOOL.
«Täppisteaduste arenenimine».
Akadeemik L. Artsimovitši vestlus.
20.40 Ch. Dickens — «Pickwick-Klubi».
21.10 Muusikat filmist «Jubel-lik kohtumine».
21.30

«Päevakaja»

juhatusel.

- 22.30 Päevauudised (Moskvast).
23.00 Välismaa kerget muusikat.
23.45 Päevauudised.

* 00.05—00.40 Saade rootsi keeles.

Ultrahiljalainel:

- 13.55 Saatekavateade.
14.00 Moskva II programmi saated:

- 14.00 Kuuba muusikat.
14.20 Rakov — Sümfoonia nr. 1.
15.00 Ülevaade keskajalehtedest.
15.30 Raadioajakiri «Kodumaa».
16.00 N. Pogodini triloogia v.
17.30 Kontsertvestlus «Mordva».
vakunstnik I. Jaušev.
18.00 «Meie liiduvabariikides».
18.30 Nõukogude laule.
18.45 Saade sarjast «Tähelepanemikale».

- 19.00 Kerget muusikat.

- 19.20 Teateid.

- 19.30

LAINE METSA KLAVERIKONTSERT

Ülekanne «Estonia» kontserdihallist.
Vaheajal: vestlus «Tehnika holoogia».

- 21.30 Bellini ooperimuusikat.
22.00 TRÜ saade kaugõppijale.
23.00—01.00 Moskva II programmi saated:

- 23.00 Tantsumuusikat.
23.30 Päevauudised.
00.05 Arenski — Viulukontsert.
00.25 Välismaa laule ja tantsumuusikat.

II PROGRAMM

Ülekanne Moskvast:

- 9.30 «Ch. Dickens Ameerikast».
duslik kompositsioon.
10.00 Lastele: «Minu lemmikraamat».
10.20 Soovikontsert.
10.50 Valsse nõukogude heliloojate test.
11.10 «Eesti heliloojate kongressil».
11.45 Noorte: «Mõtlemine kevadel».
12.00 Ülevaade keskajalehtedest.
12.20 Kontserdi ülekanne Habarovskist.
12.40 Saade sarjast «Küla tööriistade päevad».
13.00 Päevauudised.
13.05 «Lenini preemia kandidaadid».
kendid G. Maiboroda ooperinaval.
14.00 Päevauudised.
14.05 Vene laule lenduritest ja kooridest.
14.30—15.00 «Vennalikes sotsialismis».
16.00 Päevauudised.
16.05 Lastele: «Kornsomoli kolmas».
16.30 «Vennalikes sotsialismis».
17.00—18.00 Vabariiklikud saated vene keeles.
19.00—01.00 Ülekanne Moskvast:
19.00 Päevauudised.
19.20 Vastuseid raadiokuulajate kirjadele.
19.45 Bach — Kontsert viiulile, klaverile.
20.00 A. S. Puškinile pühendatud muusikaline saade.
21.00 Päevauudised.
21.15 Operetisõpradele.
21.45 Lenini preemia taotlemiseks teosed.
22.15 Muusikaline puhkehetk.
22.30 Päevauudised.
23.00 S. Balasanjan — kuus sümfooniat.
pilti «Indoneesia saared».
00.05—01.00 Kunstimeistrite kontsert.

Lisa 1.2 Väljavõtted lastesaadete leheküljest erinevatel aegadel

Raadioleht 1965, nr 16; Lasteraadio lehekül

ESMASPÄEV, 12. APRILL
0.05 «Kui papa oli väikene», A. Haskini jut.
16.30 Muudlastele: «Sinu joonistusvihikust».

TEISIPÄEV, 13. APRILL
10.05 Muudlastele: «Sinu joonistusvihikust».
16.30 Kooliraadio: «Loome olümpiadi kirjan-
deid».

KOLMAPÄEV, 14. APRILL
10.05 Kooliraadio: «Loome olümpiadi kirjan-
deid».
16.30 Muusikaline kirjakest.

NELJAPÄEV, 15. APRILL
10.05 Muusikaline kirjakest.
16.30 «Aeg on seada matkakotti».
16.50 Lasteraadio maleminutid.

REDE, 16. APRILL
10.05 «Aeg on seada matkakotti».
10.25 Lasteraadio maleminutid.
16.05 Esinevad Tallinna Muusikakooli õpila-
sed.
16.30 Kooliraadio muusikaline viktoriin.

LAUPÄEV, 17. APRILL
10.05 Kooliraadio muusikaline viktoriin.
16.30 «Sinu raamatutüüliule tuleb lisa».

PÜHAPÄEV, 18. APRILL
10.00 «Laste hommik».
17.00 «Ainus ajab upakile», Kuuldemäng
(ULL).
19.50 «Head und, muudlastele».

Nii ta tõepoolest on, sest kuu aja pä-
rast võib võtta juba matkaraja jalge alla.
Selleks et ilma suuremate viperusteta mat-
kal toime tulla, tuleb teada tuhat ja üks
pisitarkust. Saates «Aeg on seada matka-
kotti» vestlevad staažikas matkamees
Aleks Kaskneem ja Laste Matkakooli liik-
med sellest, kuidas alustada matkamist,
missugust marsruuti valida ja mida mat-
kal tähele panna ning veel paljust muust-
ki.

Nii et kellel on tõsine tahtmine sel su-
vel matkama minna, võtku paber ja pliiats
ning istugu neljapäeval kell 16.30 raadio
juurde.
Saadet kordame järgmisel hommikul kell
10.05.

SINU RAAMATURIHULILE TULEB LISA

Nii mõnigi teist ostis endale hiljaegu
kordustrükkina ilmunud S. Rannamaa
populaarse noorsoojutustuse «Kas-
ema». Ka sama autori raamat «Kadri»
ilmub peagi kordustrükkis.

Sarjast «Miks ja kuidas» ilmub Ser-
gei Grigorjevi raamat «Vaal trossi ot-
sas». Seal räägitakse vaalapüüdjate
raskest aga ka väga huvitavast elust.
Komi kirjaniku Vassili Juhhini teos
«Põhjavalgus» jutustab Oktoobrirevoo-
lutsiooni-järgsetest aastatest.

Kas teate, kuidas nimetatakse linna-
kest, kus elatakse järgmiste reeglite
järgi:

1. MEIE LINNAKESES VOIB IGAKES
TEHA MIDA TAHAB.
2. HILINEDA ON LUBATUD MITTE ÜLE
KAHETEISTKUNNE SEKUNDI.
3. LINNAKESES TEEVAD LAPSSED KOIK
ISE JA ANNAVAD ISE KORRALDUSI.
4. TAISKASVANUD EI TÕRELE HALGI
LASTEGA.

Nii elavad lapsed «Võrukaelte linna-
kesses» ning nende seiklused on kirja
pannud Sergei Golitsõn.

Veel tuleb raamatutüüliule lisaks Ilze
Indrane romaan «Sarapiku purre»,
Aleksandra Brušteini raamat «Kevad»
ja Astrid Lindgreni «Hulkur Rasmus».

Katkendeid uutest raamatutest esita-
me laupäeval kell 16.30.

SINU JOONISTUSVIHIKUST

Kallid väikesed sõbrad, kes te joonis-
tada armastate!

384 pilti tõi Kirja-Kaarel meile oma pos-
tikotis kuni «Raadiolehe» käesoleva
numbri trükkimise päevani. Need joon-
istused on vastseks saatele «Kuula ja
joonista», kus jutustati neegripoisist Bim-
bost ja neljast tiigrist, kellele Bimbo jagas
oma ilusad rõivad. Suur aitäh, väikesed
kunstnikud! Kõik pildid on läbi vaadatud,
kõiki imetletud, kuid kõigist saates jutus-
tada ei jõudnud. Seepärast avaldame siin-
kohal ülejäänud autorite nimed:

Elle ja Malle Tomingas, Heino Emmar,
Sven-Erik ja Katrin Nielsen, Helle Lille-
saar, Ille Liibek, Maire Piigert, Toivo Koch,
Anne Teessar, Aili Kala, Maire ja Oitme
Piiraja, Tõnu Kurikjan, Merike Kurvet,
Toomas Bergmann, Kaja Kuus, Taimi
Sepp, Epp Keerd, Liivia Hõim (Liivia
tahab endale kirjasõpra. Tema aadress on:
Põlva rajoon, Saverna 8-kl. kool. Kirju-
tage talle!), Toivo Kello, Siiri Pütsepp,

Reet Maasepp, Aivar ja Sirje Suits, Liivi
Innos, Silvi Paumets, Elvi Kõrve, Lea
Raudsepp, Luule Kõiv, Heiki Ilmjärvi, Irja
Jürine, Siiri Sikkar, Sindia Saarmann,
Mare Jakkait, Anne Sepp, Peeter Tuulik,
Anne Kitsing, Sirje Saarma (kes soovib
endale kirjasõpra, kirjutage Sirjele. Ta
ootab. Aadress: Rapla rajoon, Kärü küla-
nõukogu), Mati Tiik, Tiia Kraavi, Sirje
Sõmer, Leelo Aardam, Viive Vahur, Eda
Saar, Kaljo Hein, Harri Veedam, Kalvi
Luik, Jutta Hannus (soovib ka kirjasõpra,
aadress: Kella, Niitvälja), Helju Allev
(ootab samuti kirjasõpra aadressil: Rapla
rajoon, Kuusiku «Katsebaas»), Liia Võtti,
Linda Luukas, Merike Singi, Tiina Padel,
Heiki Soome, Heli Annuk, Sirje Palo,
Heldi Ardu, Maie Mark, Endla Vapper
ja Evi Vapper, Urve Laimets, Silvia
Kalda, Sirje Peterson, Linda Kütlim, Siiri
Ehrstein, Eva Kala, Kalle Kulbok, Tiina
Tehvand, Anne Lõöv, Kai Talvik, Elmo
Kants.

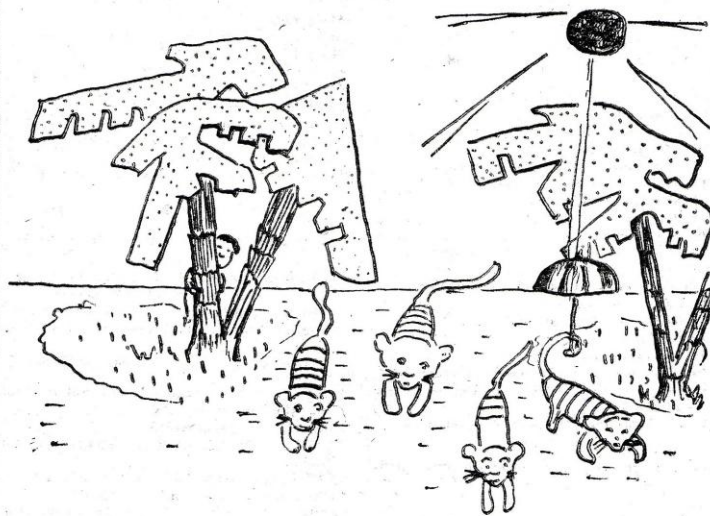
KOOLIRAADIO MUUSIKALINE VIKTORIIN

Kooliraadio mõistlikku muusikalist viktoriini
vastused on järgmised: Kõrvits, Oleg Koše-
vol, Glier, Auster, Nelus. Esitähedest mood-
ustus nimi Kogan.

Olete lahenduste saatjad: Laupa 8-klassi-
lise Kooli muusikaring, Ann Abrol, Sirje Vil-
gate, Ly Lubl, Enel Lubl, Viktor Krutob,

Salma Tõnuri, Helje Põld, Linda Vaht, Evi
Kõu, Aino Tubli, Aune Rajaste, Epp Rannik,
Ester Kikas, Leeni Rehema, Anne Rootis,
Luule Tamsar, Ester Lalde, Vilma Tali ja
Maire Bolton.

Järgmine «Muusikaline viktoriin» on kavas
reedel kell 16.30.

Selle pildi joonistas Uusna 8-klassilise kooli õpilane REET MAASEPP.

LASTERAADIO

KULLAKELDER K 20.30 I

Tallinnas, Kadrioru EEV ruumides Tina tänaval tegutsevad isevärki keldrielanikud, kelle kätetööst võiks üles seada mitut liiki näitusi. Noorte meistrite ja nende juhenda- ja Johanna Rannega ajab juttu Tiia Palmaru.

KIIKERKAVA N 20.30 I

- Anton Õunapuu kodupaigas.
- Eesti lasteorganisatsioonides.
- Lõkkejutt.

LASTERAADIO HELI- ARHIIVIST

R 20.30 I, □

Näitlejad Karl Ader, Salme Reek ja Ellu Puudist loevad lugusid Kornel Tšukovski raamatust «Bibigon».

LASTEHOMMIK

L 9.45 I, VR

Kutsume lapsi mõistatama!

P 10.45 I, VR

Esineb näitleja Margus Lepa.

VIITEMIKSER

L 20.30 I

Kordame saadet «Viitemikseri» avalikust lindistusest J. Tombi nim Kultuuripalees möödunud kevadel.

• LASTELE •

UNEJUTT L - R 21

L Usbeki kirjaniku Raim Farhadi muinasjutte jõehobudest loeb näitleja Aarne Uksküla.

P. Venda Sõlsepä muinasjuttu "Vanaema ookeani sünnipäev" loeb Salme Reek.

E - T Aino Neumanni jutte väikesest Heidi rõõmudest loeb Salme Reek.

K Asta Kassi muinasjuttu "Nähtav ja nähtamatu" loeb Tõnu Oja.

N - R Eleanor Farjeoni muinasjutud "Väntorel" ja "Käabuspagoi" loevad Paul Laasik ja Anne Paluver.

LASTEHOMMIK

L 9.45 I, VR

Eva ja Nele varasügisene jaltuskäik koos Mart Puustiga.

P 10.45 I, VR

Anne Parksepp räägib lastega AARHIVIST.

VIITEMIKSER

L 20.30 I, III E 9.30

* Ka Nähv uurib aabitsat.

* Trollid meisterdavad koolitar-

beid.

* Musamikk teeb muusikat.

Kõigil neil tegemistel hoiavad silma peal Haldi Normet ja Jok-

ker Joosu.

SEIGAD JA SEIKLUSED

E 20.30 I, III T 9.30

Leho Männiksoo toimetatud saates läheme külla vanaemale, kuuleme seiklustest ja järjejuttu jätku.

SIILILEGI SELGE!

T 20.30 I K 9.30

Vastame küsimustele ja meenu-

tame suveroise.

Saate autor on Anne Parksepp.

MILLEST KÕNELEVAD PILDID?

K 20.30 I, III N 9.30

Tallinna Laste Loomingu Majas

käisid reporter Haldi Normet ja fotograaf Arnold Rammo.

KIIKERKAVA

N 20.30 I, III R 9.30

Leho Männiksoo toimetatud saates räägitakse skaudiliikumisest

ja kiikamistulemustest. Jätkub ka teabetalitus.

LASTERAADIO HELIARHIIVIST

R 20.30 I, III

Räägime astronoomiast.

Hei, LAPSED!

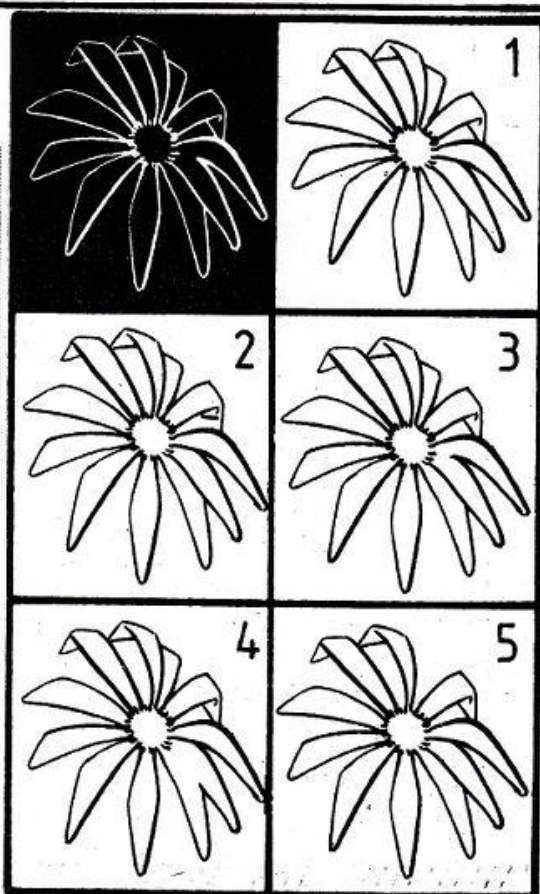
MUST PUUDLI VILLU

● MUSTA PUUDLI VILLU joonistas tädi Kertule 5-aastane Kaspar Tartust.
● Eelmine PILTMÕISTATUS tuli trükikoja onudel pahasti välja. Sellest hoolimata oskasid nii mõnedki nutikad lapsed juba õige vastuse saata.

Esimene õigestivastanust oli Liis Ellert Tallinnast. Trükime PILTMÕISTATUSE veel kord ja loodame, et seekord läheb kõik hästi. Ka trükikoja poolne meeskond lubas hoolt kanda, et lõpuks ometi pilt selgelt välja tuleks. Teie vastuseid ootame "Raadiolehe" aadressil.

● Malemeister Jüri Randviir saatis teile ühe foto ja palus väikesteid malesõpru tervitada ka "Raadiolehe" kaudu. Olge kuuldel esmaspäeviti kell 20.50.

Ka trükikoja poolne meeskond lubas hoolt kanda, et lõpuks ometi pilt selgelt välja tuleks. Teie vastuseid ootame "Raadiolehe" aadressil.

90 MINUTIT NOORTELE

Noortesaadete toimetuse teatab oma kuulajatele, et «Noortetund» on pühapäeval, 24. oktoobril kavas viimast korda. Paljud kuulajad on kurtnud, et pühapäeva keskpäeval ei ole lusti toas istuda, suvel kutsub päike välja, talvel suusad.

Korraldame noortesaadete kava nii ümber, et põhiline osa saadetest on nüüd koondatud laupäeva pärastlõunale kella 15.00–16.30. Lisaks laupäevasele koondsaatele on kavas noortesaated veel pühapäeval ja kolmapäeval. Pühapäeviti on kavas viktoriinisaated, kolmapäeviti

kutsume teid aga nn. noorte jututuppa.

Eeloleval sügisel ja talvel on kavas niisugused uued saaterubriigid nagu «Mõttelejate Klubi», «Raadioreis», «Noore perekonna ABC», alalise koha noortesaadetes leiavad noorteõhtud. Noorte tähelepanu köitis ka konkurss tütarlaste estraadiansambli lauljate leidmiseks, mille kolm vooru on nüüd möödunud ja sajast soovijast lösin välja valitud. Kindlasti seisab noortesaadete kuulajatel ees ka palju meeldivaid muusikalisi kohtumisi.

EELOLEV NÄDAL PAKUB NOORTELE:

Kolmapäeval, 27. oktoobril kell 20.00: „Halle, elluastujad!“

Laupäeval, 30. oktoobril kell 15.00–16.30:

Kaasalööja või pealtvaataja?

1000 mõtet tööst.

Reporteri-Juku järelejäänud paberid.

Raadioreis.

Pidu algab kell 8.

Lisa 1.4 Raadioleht 1965, nr 49; „Nädal pakub noortele“

NOORTELE

Laupäevases noortekavas jätkame mõttevahetust teemal «Sina ja sinu lugu».

Esitatakse kuulajatele 4 küsimust tööst. Vastuseks oleme nüüd saanud suure hulga erinevaid ja huvitavaid mõtteid. Meie kirjutatakse sellest, milliseid elukutseid peetakse kõige huvitavamateks ja milliseid nõudeid esitatakse tööle, mis oleks meeldiv ja pakuks rahuldust. Nendest mõttevahetustest teeme kokkuvõtte laupäeval kell 15.00.

Esimest korda on laupäeval eetris

„Mõtlejate Klubi“

«Mõtlejate klubi» püüame selgusele jõuda ühiskonna, kunsti, teaduse ja filosoofia kõige huvitavamate probleemides. Klubi hakkab koos käima kord kuus. Liikmeteks võivad astuda kõik raadiokuulajad, kes avaldavad selleks soovi ning lisavad omalt poolt vaimukaid mõtteid ja ettepanekuid klubi töö läbiviimiseks, saadavad meile oma arvamus klubi arutusele oleva probleemi kohta või mõnel muul viisil näitavad üles aktiivsust ja fantaasiarohkust.

Klubi põhikirja ja edasiseid plaane tutvustame lähemalt laupäevases saates algusega kell 15.15, kus kuulete ka heliülevõtet klubi esimesest istungist, mis toimub Tartus.

Esimesena arutusele olevaks probleemiks on «Loodus ja inimene».

Kõigile, kes tulevikus tahavad osa võtta «Mõtlejate Klubi» istungitest, anname esimese võistlusiltesande:

1) KUNA KLUBI NIMI ON AJUTINE, SAAKE OMA ETTEPANEKUD ALALISE NIME LEIDMISEKS.

2) MOELGE VALJA VÄHEMALT 3 TEE- MAT, MIS TEIE ARVATES VOIKSID KLUBI ARUTAMISEKS HUVI PAKKUDA.

3) KUULAKE MEIE SAADET NING SAA- KE OMAPOOLNE ARVAMUS PROBLEEMIST «LOODUS JA INIMENE».

Parimate kirjade autorid kutsume osa võtma klubi järgmisest istungist!

Meie aadress: Tallinn, Eesti Raadio noortesaadet. «Mõtlejate Klubi».

«Praha — 1965» seisib tänavuse rahvusvahelise džässifestivali embleemil. Festivalist võttis osa ka Nõukogude Liidu džässmuusikute esindus, mille üheks liikmeks oli Rein Marvet. Meie vabariigi džässisõbrad mäletavad teda TRU ansambli «Harvlek» juhina. Tema muljeid festivalilt koos muusikanäidetega kuulete laupäevase noortekava viimases osas algusega kell 16.00.

Juuresolev foto on tehtud ühel festivali kontsertidel. Esineb tšehhi «Junior-trio», mille juht, 17-aastane Jan Hammer, on praegu tšehhi parimaid džässipianiste.

Esmapäev

6. detsember

I PROGRAMM

8.45 «Vytautas Putna». Leedu Raadio saade.
9.15 Rahmaninov — Sümfoniilised tantsud.
Esitavad J. Mogiljovski ja Moskva lihar-
muonia sümfoniaorkester K. Kondrašini
juhatusel.

10.00 Päevauudised.

10.05 Lastele: kunstimeistrite kontsert.

Lainel 214 m kell 10.35—13.00 saate paus.

10.35 Tihhomirov — süit «Mööda Doonau». Esitab UR rahvapilliorkester V. Fedossejevi juhatusel.

11.00 Päevauudised.

11.05 Tootmisvõimlemine.

11.15 Kontsert eesti koorimuusikast.

11.45 «Proletaarne internatsionalism ja töö-
lisliikumine».

12.00 Oleliidulise Raadio I programmi saa-
det (lainel 290 m 12.45 Kontsert).

13.00 Päevauudised, teated.

13.15 Lõunakontsert.

14.00 Oleliidulise Raadio I programmi saa-
det.

15.00 Informatsiooniagentuurid teatavad.

15.10 Meeleolumuusikat.

16.00 Päevauudised.

16.05 Mängib Veera Dulova.

16.30 Lastele: 1. «Mõtle ja mõistat!» 2. Laste-
raadio mudilarühma kontsert.

*17.00 Eesti Raadio saated vene keeles.

17.00 Päevauudised.

17.05 «Mahalaskmine». Katkend P. Boroviku
dokumentaalsest jutustusest «Berliini sala-
dus».

17.35 Brk — vokaaltsükkel «Ballad sõjast
ja rahust». Laulab L. Jakovlev, klaveril
Sraibman.

18.00 Päevauudised.

18.05 «Töö, kodu, puhkehetkel».

18.15 Palu vabariigi puhkpilliorkestritelt.

18.45 «Mikrofoni ja märkimikuga».

*19.00 Saatekavade, teated.

*19.05 Tantsu filmidest ja operetidest.

19.30 Päevauudised.

19.40 Varuolapalu.

20.00 «Aga teie arvamus?»

20.30 Soome heliloojate loomingut.

21.00 Päevakaja.

* SAADE EI TOIMU LAINEL 290 M

(M) — MOSKVA

II PROGRAMM ULTRALOHIL

Tartu, Kohtla-Järve, Pärnu 6.
Oleliidulise Raadio I programm
Tallinn 13.00—15.00 Informatsio-
muusikaprogramm «Majakas»

Tallinn, Tartu, Kohtla-Järve,

15.00 Oleliidulise Raadio I prog-
red.

17.00 Päevauudised.

17.05 «Mahalaskmine». Katkend f
dokumentaalsest jutustusest «f
saladus».

17.35 Brk — vokaaltsükkel «Bal
ja rahust».

18.00 Oleliidulise Raadio I prog-
red.

19.00 Saatekavade, teated.

19.05 Tantsu filmidest ja operetid.

19.30 Meeleolumuusikat.

20.15 A. Kapp — Sümfonia nr. 2.

sümfoniaorkester R. Matsovi j

21.00 Meloodia ja rütm.

22.30 TPI saade kaugõppijale.

23.00—02.00 Informatsiooni- ja n
gramm «Majakas».

OLELIIDULISE RAADIO I PROG

9.15 V. Nabhabin — «Ukraina kap
«Kirjanikud mikrofonil ees». Esineb
kov. 16.00 Lastele: 1. «Mõistat!» 2. V
sert. 3. Raadioreporter L. Magrašov
kust. 11.00 Tootmisvõimlemine. 11.1
preemia kandidaate. Raadiojutustu
föüsikust A. Davodovist. 11.30 Soo
12.00 Päevauudised. 12.15 M. Valobe
muusikat. 12.30 «Meie maa töödest».
sert soome muusikast. 14.00 Lõunava
kraldes, oblastites 14.20 Viitlipatu M
esituses. 14.20 «Sõprade hääl». Saade s
mazdest. 15.00 Eetris on raadiolaam
16.00 «Kodumaa» valmistub koostesil
kaadriga on peamine lüli parteilise
ses». Esineb Lätimaa Kommunistli
Keskkomitee sekretär R. Verro. 15.15
linnoortele: «Automadid on õnne
Kirjad saatele «Ekaaslastel». 18.00—18
uudised. 19.00 «Nädala muusika». 20.0
vaheliste sündmuste päevik. 20.20 Ras
«Laul». 21.00 Meie kommentaarid. 21
dultiste interpretide konkursside 1.
kontsert. 22.00 Päevauudised. 22.30 Ra
«Junost» õhtune programm. 23.00 Spo
23.15 «Junost» programm jätkub. 23
uudised. 00.05—01.00 Vene heliloojate i

PROLETAARNE INTERNATSIONALISM JA TÖÖLISLIIKU

Üheks tähtsamaks põhimõtteks, mille püü-
dasid rahvusvahelisele töölisliikumisele teadus-
liku kommunismi rajajad, on proletaarne inter-
natsionalism. Esimest korda väljendas see suur
põhimõte hüüdluses «Kõigi maade proletaar-
lased, ühinege!»

Proletaarne internatsionalism ei ole mingi
tardunud, alaliseks antud mõiste. Aastakümnete

jooksul on ta klassivõitluse väljendajaks
vali arenenud ja rikkastunud, oles t.
töölisklassi ideoloogia lahutamatu osa.
Sellest, kuidas proletaarne internat-
sionalism on täienenud ja rikkastunud t
loolises tingimustes ning millist suurt
sat osa etendab see praegu rahvusvaha
lisliikumises, vestleme esmaspäeval kel

NO RA

L 16.30 VR

Vallalised! Olge valmis!

- * Elo Selirand käib öösimmanil.
 - * Argo Kasela räägib neljasilmajuttu.
 - * Margus Teetsov valib saatesse muusika.
- Pooltundi toimetab Elme Väljaste.

P 18 VR

- * Kõneleme Tallinna Tehnikaülikooli tudengiorganisatsiooni BEST-ESTONIA poolt korraldatud rahvusvahelistest suvekursustest.
 - * Uurime sotsioloogiliste noorsoouuringute hetkeseisu Eestis.
 - * Ajame juttu noore kolleegi Urmasega.
 - * Kajastame nädala noorsooelu tähtsamaid sündmusi.
- Saate koostavad Silvia Karro, Pille Paalandi, Indrek Treufeldt jt.

Lisa 2. Intervjuude kavad

Lisa 2.1 Intervjuu kava Kadri Tiiselile

I osa – seotus valdkonnaga

1. Missugune on teie haridusteeikond?
2. Kuidas jõudsite raadiotööni?
 - Kui kaua olete raadios töötanud?
 - Kuidas jõudsite lastesaadetele?
3. Missugused olid teie ootused lastesaadetele?
 - Kes olid eeskujud? Kes juhendas?

II osa – sisulised küsimused

1. Missuguseks peate tänases Eestis lastesaadete osa raadiotes?
 - Teie raadios?
 - On neid saateid Teie arvates piisavalt? Miks?
2. Millised on praegused lastesaated?
 - Millest need räägivad? Teemad?
 - Keda neis kasutatakse? Lapsi, tuntud inimesi?
 - Kuidas neid tehakse?
 - Kui palju neid tehakse?
 - Missuguseid žanreid kasutatakse?
3. Mille järgi otsustatakse saadete sisu, teema?
4. Kui palju inimesi teie raadios lastesaadetega tegeleb?
5. Kui palju on teie saadetel kuulajaid?
 - Kui vanad on kuulajad?
 - Kuidas kuulajatega suheldakse?
 - Kuidas lapsed raadiosse suhtuvad?
6. Mis te arvate, kas lastesaateid raadios on lastele vaja?
 - Millist sõnumit nad kannavad?
7. Mida lastega saate valmimisel teinud olete?
 - Mis on laste intervjuerimise eripära?
 - Kui pikk on keskmiselt ühe saate ettevalmistus?

III osa – protsesside küsimused

1. Kui võrrelda iseseisvat Eestit ja nõukogude aega, siis miks teie arvates lastesaadete hulk märgatavalt muutunud on?
2. Kas te tahaksite teha rohkem lastesaateid?
 - Mis seda takistab?

IV osa – kontekstide küsimused

1. Missugune on teie arvates lastesaadete tulevik raadios?
2. Mis teie arvates on need põhjused, miks raadiokuulajaid, sh lapsi järjest vähemaks jääb?

Lisa 2.2 Intervjuu kava Silvia Karrole

I osa – seotus valdkonnaga

1. Missugune on Teie haridusteeikond?
2. Missugune on Teie seos Eesti Raadioga?
 - Kui kaua olete seal töötanud?

3. Kus töötate praegu?
4. Missuguseid saateid raadios tegite?
 - Peale lastesaadete veel mõnda?
5. Missugused olid Teie eeldused lastesaadetele?
 - Kes olid eeskujuks? Kes juhendas?

II osa – sisulised küsimused

1. Töötasite raadios ka nõukogude perioodist Eesti taasiseseisvumise ülemineku ajal. Missugused olid muutused üleüldse?
2. Missugused muutused toimusid lastesaadete osakonnas?
3. Võrrelge nõukogudeaegset lastesaadet ning taasiseseisvunud Eesti lastesaadet.
4. Missugused olid saadete teemad?
 - Missugused olid žanrid?
 - Kuidas saate sisu valiti?
5. Kui palju oli sel ajal lasteraadios saatetegijaid, toimetajaid?
6. Kuidas lastega kontakt loodi?
 - Käisid nad saadetes esinemas?
 - Kuidas saadettesse lapsi leiti?
 - Missugune oli suhe nende lastega?
 - Missugune on see suhe eri aegadel olnud?
7. Milline on laste intervjuerimise omapära?
8. Kui suur oli kuulajaskond?
 - Kui vanad olid kuulajad?
 - Kuidas kuulajaskonnaga suheldi?
9. Missugune on Teie arvates laste roll raadios?

III osa – protsesside küsimused

1. Mis on lastesaadete puhul jääv?
2. Miks Teie arvates saadete hulk taasiseseisvumise ajal muutus ehk kahanes?
 - Mis otsuste alusel neid vähendati?
 - Mida Te sellest arvate?
3. Kas teie arvates oleks praegu vaja raadiosse rohkem lastesaateid?
 - Millised need peaksid olema?
 - Kui mitte raadios, siis millistes kanalites?

IV osa – kontekst

3. Missugune on teie arvates lastesaadete tulevik raadios?
4. Mis teie arvates on need põhjused, miks raadiokuulajaid, sh lapsi järjest vähemaks jääb?

Lisa 2.3 Intervjuu kava 60ndate toimetajatele

Sissejuhatus

Kuidas Teie tänane päev on möödunud?

Kuidas valmistute tulevaks lumehooajaks?

Mina olen Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudi tudeng ning soovin Teiega rääkida laste- ja noortesaadete tegemisest 60ndatel aastatel. Intervjuud on tarvis õppeesmärgil seminaritöö tegemiseks.

I osa – seotus valdkonnaga

1. Missugune on Teie seos ajakirjandusega?
 - Kuidas tulite/jõudsite ajakirjanduse juurde?
 - Kuidas on teekond kulgenud?
2. Millal alustasite tööd raadios?
 - Kuidas Te just raadiotöö juurde sattusite?
 - Kellena Te raadios töötasite?
3. Millal hakkasite tegema laste- ja noortesaateid?
 - Kuidas?
 - Miks te neid saateid tegema hakkasite?
4. Mis saateid Te peale laste- ja noortesaadete veel tegite?
5. Kui suur oli Teie roll raadiotöös?
 - Milline on olnud teie töö osa raadios?
 - Mis rolle täitsite ametlikult? Aga mitteametlikult – kuidas ise seda rolli tajusite ja suunasite?
6. Kas olete peale raadiotöö veel mõne ajakirjandusmeediumiga tegelenud? Millistega?

II osa – sisulised küsimused

1. Millal Lasteraadio tegevust alustas?
2. Missugune oli laste- ja noortesaadete sisu?
 - Mis olid teemad?
 - Mis olid eesmärgid?
 - Kui poliitiline oli saadete sisu?
 - Missugused olid saadete žanrid? Domineerivad žanrid? Uued katsetused ja uued žanrid?
 - Mille järgi valiti/valisite saadete sisu?
 - Kumb variant domineeris – kes otsustas saadete sisu ja kuidas otsustamis(protsess) käis?
 - Kust leidsite lapsed? Kas oma lapsed ja tuttavad lapsed olid 'kasutuses'?
 - Kui oluliseks peate Teie Kooliraadio tähtsust ja selle osakaalu Lasteraadiost? Mis tähtsus oli sellel eelkõige? Miks oli Kooliraadio tegemine oluline?
3. Miks olid laste- ja noortesaated sel ajal vajalikud?
 - Mis funktsioone need täitsid laste elus?
 - Ühiskonnas?
4. Kui suur oli kuulajaskond?
 - Kuidas auditooriumiga suheldi?
5. Millist tagasisidet saite nende saadete kuulajatelt (ehk noortelt)?
 - Kas lastele oli saateid vaja?
 - Kuidas see tagasiside teieni jõudis?
 - Mida tegite koos oma kuulajatega?
6. Missugune on Teie arvates laste- ja noortesaadete erinevus?
 - Kuidas nende erinevus ametlikult määratud oli?
 - Kuidas te ise neid eritlesite?
 - Kuidas üldse erinesid tol ajal laps ja noor?
 - Missuguseks võib pidada lastesaadete ja noortesaadete vahet? Kuidas need erinesid? (kumba rohkem, kumba vähem)
 - Kuidas võeti arvesse tüdrukute ja poiste erinevused?
7. Millal eraldusid laste- ja noortesaadete toimetused? (noortesaated propagandatoimetuse alla)
 - Miks?

- Mil määral oli saadete tegemine siis propagandaga seotud?
 - Kuidas see saadetes avaldus?
 - Mis sisus muutus?
8. Kuidas neid saateid tol ajal eetrisse anti?
 - Kui pikk oli ettevalmistus? Tööperiood?
 - Millised eelkontrolli tasandid saade läbis?
 - Mis aegadel saated eetris olid? Oli see sobiv aeg? Kas sihtgruppi peeti saateaja andmisel oluliseks?
 9. Kas ja millal noorteraadio ja lasteraadio toimetused jälle kokku löödi? Miks?
 10. Kui suurt rolli mängis riiklik ajakirjanduse kontrollimine?
 - Kuidas riiklik kontroll (tsenseerimine) välja nägi?
 - Kas see muutus aja jooksul? Kuidas? Mis suunas?
 - Mis olid kontrollimisel kõige olulisemad kriteeriumid, millele vastavust kontrolliti?
 11. Missugune oli saate loomise juures õhkkond?
 - Kui palju see saadete sisu mõjutas?
 12. Kuidas saavutati tolleaegsete saadete juures pidulik õhkkond ja nii korrektne keelekasutus?
 - Milline oli saadete eetiline meeleolu?
 - Kas korrektse keelekasutuse juures võis kaasa aidata valmiskirjutatud tekst?
 - Missugused olid korrektse keelekasutuse elemendid ?

III osa – protsesside küsimused

1. Milliseks hindate laste- ja noortesaateid tagasi vaadates?
 - Millised õnnestused kõige enam?
 - Milliseid poleks vaja olnud?
2. Miks Teie arvates noortesaateid tänapäeval enam eriti ei tehta?
3. Kas Teie arvates oleks laste- ja noortesaadetele praegu Eesti raadioeetris veel kohta?
 - Miks?
4. Kui välja jätta Nõukogude Liidu lagunemisest tulenevad põhjused, siis kuidas on praegune raadiotöö võrreldes varasemaga muutunud?
5. Missugune võiks Teie arvates olla praegune laste- ja noortesaade?
 - Millised saated peaksid olema olemas?

IV osa – kontekstid

1. Kui loodi Vikerraadio, siis kuidas saated jaotati?
 - Mille järgi/mis printsiipide järgi jaotused tehti?
2. Mis seisuses olete praegu?
 - Kuivõrd olete praegu seotud raadioga?
 - Millised on ühendused raadiotööga?
 - Raadiotöötajatega?

Kokkuvõte

1. Kas minu küsimused olid selged ja neile oli hea vastata?
2. Mis tundus intervjuus keerulist?
3. Kas tahaksite midagi veel lisada, jäi mõni põnev teema Teie raadiotööst rääkimata?
4. Millist meeleolu tekitas Teile raadiotöö meenutamine?

Aitäh!

Lisa 2.4 Intervjuu kava lastele

I osa – kontekst

1. Kas kuulad raadiot?
 - Mis aegadel?
 - Kus sa raadiot kuulad?
 - Kas kuulad seda mingi tegevusega koos või pühendud ainult raadiokuulamisele?
2. Kellega koos raadiot kuulad?
 - Kas vanemad kodus kuulavad raadiot?
 - Kui oled raadiost midagi kuulanud, siis kas oled ka sellest kellegagi rääkinud? (nt õevennaga)
3. Kas te koolis ka raadiot kuulate? Mida õpetaja teile raadiost mängib?
4. Kas sulle meeldib raadiot kuulata?

II osa – huvi

1. Mida sulle raadiost meeldib kuulata?
 - Muusikat või jutusaadet?
2. Kas oled kunagi kuulanud mõnda lastesaadet?
3. Oled ka saatesse pilte või kirju saatnud? Milliseid?
 - Kui ei ole, siis kas tahaksid?
4. Millised lastesaated sulle meeldiksid?
 - Mis selles saates olema peaks?
5. Kas sulle meeldib kuulda, kuidas teised lapsed raadios räägivad?
 - Kas tahaksid ise ka raadios esineda?
6. Kust sa veel lastesaateid vaatad või kuulad?

III osa – saate kuulamine („Mõtle ja mõista“ 7:17-8:54; „Laste lood“ 3:30 – 7:50)

1. Kumb saade sulle rohkem meeldis?
 - Miks?
2. Mis sulle meelde jäi?
3. Mis sulle ei meeldinud?
4. Kas saate „Mõtle ja mõista“ ajal mõistatasid ka?
5. Kuidas „Salamandri lugude“ saade meelde jäi?
 - Kas tahaksid seda raamatut ka ise lugeda?
6. Kas miski ajas sind naerma ka?
 - Mis?

Lisa 2.5 Intervjuu kava noortele

I osa – kontekst

1. Kas kuulad raadiot?
 - Kui sageli?
2. Missuguseid raadiojaamu eelistad?
 - Miks?
3. Kas pead raadiot oluliseks infoallikaks?
 - Kust saad end huvitava info?
4. Kuidas kuulad raadiot? Taustaks, põhitegevusena?
 - Kus kuulad raadiot?

II osa – huvi (kui ka ei ole suur raadiokuulaja)

1. Mis sind raadio kuulamisel huvitab?
 - Tekstiline või muusikaline pool?
 - Kas eesmärk on uut infot saada?
2. Millele pöörad raadiokuulamisel enim tähelepanu? (muusikavalik, keelekasutus, reklaam)
3. Kui oluline on sinu jaoks saatejuhi hariduslik taust?
 - Pigem mõistlik jutt või loba?
4. Kas sinu jaoks on oluline võimalus saates ise osaleda? (nt kirjade teel)
 - Oled kunagi mõnda saatesse kirju või ettepanekuid saatnud?
5. Mida eelistaksid raadiost kuulata, järjest huvitatuse alusel! (annan lehe)

III osa – Eesti Raadio

1. Kas pead Raadio 2 noorteraadioks?
2. Raadio 2 on enamjaolt muusikat pakkuv raadio. Kas leiad, et noorteraadio puhul on muusika peamine?
3. Raadio 2-s on päris palju saateid, mis puudutavad aktuaalseid teemasid, sh ka poliitikat, majandust (nt „Siin me oleme“, „Ülekuulamine“ jm). Kui palju aktuaalsed teemad noort inimest huvitavad?
 - Kas sinu arvates sobivad sellised teemad ka gümnaasiumiealisele?
4. Mis arvad Sina, kas raadio noortesaadetel kui sellistel on noore inimese elus oluline roll?

IV osa – saate kuulamine (algus-2:15; 32:48-44:57)

1. Mis emotsioone saade sinus tekitas?
2. Kas ka tänapäeval võiks selliseid probleeme raadios olla, kuigi tänapäevasemas võtmes?
3. Kuidas tundus mängitud saate formaat, kus ühes saates puudutatakse mitmeid erinevaid teemasid? Oleks see sulle huvitav?
4. Kui sul oleks võimalik struktureerida üks noortesaade, siis mis ja kes peaks selles olema?
 - Mis sind üleüldse saates huvitaks?

Lisa 3. Ankeet noorele

Järjesta huvitavuse alusel (1 – kõige huvitavam; 8 – vähim huvitav):

Muusika;

Soovisaated;

Uudised;

Spordisaated;

Intervjuusaated;

Harivad saated;

Järjejutud;

Kuuldemängud.

Lisa 4. Intervjuudes kasutatud helilõigud (CD-I)

Lisa 5. Intervjuude transkriptsioonid (CD-I)